

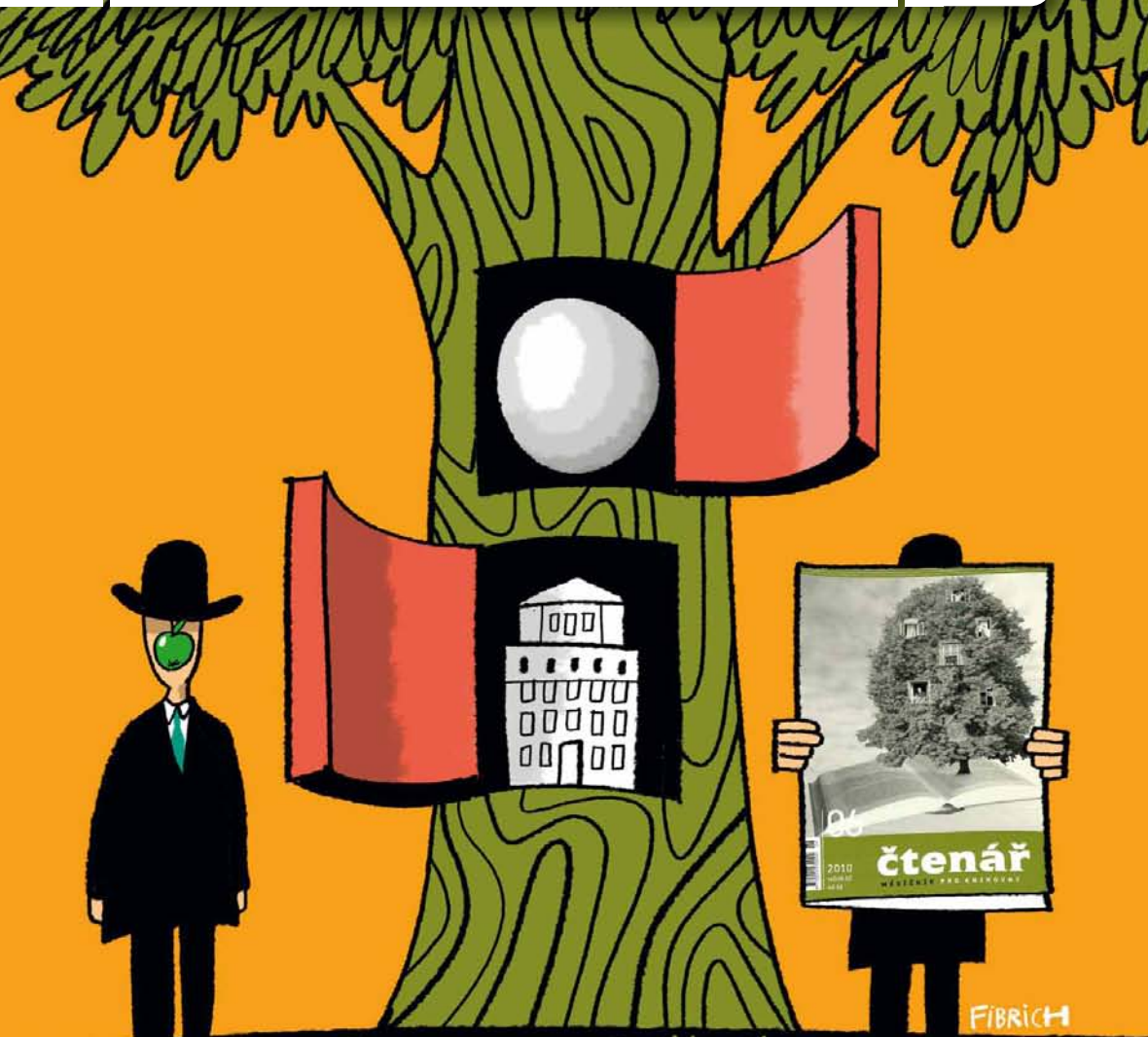
Cena 60 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

78
/
2018
ročník
70

FIBRICH

ARCHITEKTURA KNIHOVEN

Dějiny architektury knihoven
Knihovna pohledem
architekta L. Kuby
Příprava přístavby v Jičíně

Rozhovor s L. Foberovou,
ředitelkou MSVK v Ostravě,
mj. o Černé kostce

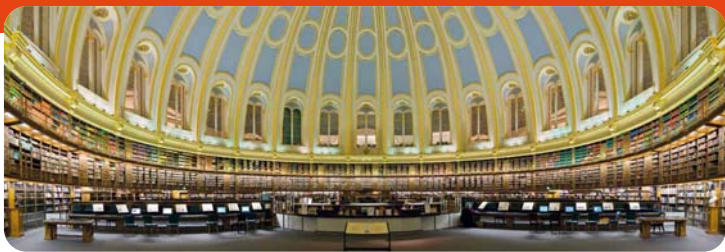
Poklady knihoven –
zdravotnické muzeum NLK
Knihovna v budově nádraží

Bookstart v Anglii 2018

SDRUK poznával knihovny
v Sasku

„Young Adult Fantasy“

300 let NTK a jejího fondu

Stručné dějiny architektury knihoven od počátků až do 21. století s. 244–249

← Příkladem knihovnické architektury 19. století je studovna Britského muzea, která se stala inspirací i pro Kongresovou knihovnu ve Washingtonu

Foto: Diliff (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:British_Museum_Reading_Room_Panorama_Feb_2006.jpg)

← Pohled do interiéru nejstarší dochované evropské knihovny Biblioteca Malatestiana v italské Ceseně z roku 1452

Foto: Marco Boschetti (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sala_del_Nuti_6.jpg)

↓ Za první knihovnu 21. století bývá označována Veřejná knihovna v americkém Seattlu významného nizozemského architekta Rema Koolhaase

Foto: Jeff Wilcox (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Seattle_public_library_main_branch_5th_Avenue_exit.jpg)

Knihovna pohledem architekta s. 250–252

↓ Interiér schodištvé haly Knihovny FF MU v Brně

Foto: Kuba & Pilař architekti

↑ Vizualizace Černé kostky (Rozhovor s L. Foberovou, ředitelkou MSVK v Ostravě) s. 259–261

↑ Vizualizace Černé kostky, budoucího sídla MSVK v Ostravě Obr.: Kuba & Pilař architekti

↑ Vizualizace interiéru Černé kostky využívá i prvky z exteriéru stavby

Obr.: archiv MSVK v Ostravě

Téma – Architektura knihoven

244 Stručné dějiny architektury knihoven od počátků až do 21. století | Jan Kamenický

250 Knihovna pohledem architekta | Ladislav Kuba

253 V Jičíně připravujeme rekonstrukci a přístavbu | Jana Benešová

255 Několik poznámek k navrhování knihoven pro 21. století | Jan Kamenický

Neušlo nám

258 Čtu a stávám se čtenářem | –JaC–

286 Kurzy tvůrčího psaní na Moravě a ve Slezsku | Miroslava Šudomová

Rozhovor s PhDr. Libuší Foberovou, Ph.D., ředitelkou Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě (1. část)

259 Ve znamení Černé kostky | Jaroslav Čisář

262 Lidé kolem Čtenáře Ladislav Kurka: Jak to bylo

263 Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 50 lety | vybrala Vladimíra Švorcová

264 Analýza

Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017 (3. část) | Vladana Pillerová

Výročí knihoven

268 Fortifikační důstojník Willenberg a 300 let knihovního fondu NTK | Pavel Hortig

Události

272 Konference o personální práci v knihovnách II | Bohdana Hladíková

274 SDRUK poznává knihovny v Sasku | Aleš Brožek

276 Knihovna v nádražní budově | Petra Houšková, Hana Maierová, Jaroslav Kříž

Inspirace

277 Knihy do vlaku | Jana Aubrechtová

283 Knižní skřítky v litoměřické knihovně | Eva Dolejšová Štíbrová

Poklady knihoven

278 Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny | Šimon Krýsl

Recenze

281 Když se popularizace vědy stává odborným diletantstvím | Jan D. Bláha

282 Femme fatale jménem Barbarella | Jan Samohejl

284 Lahodné pracovní listy pro malé a větší čtenáře | Lenka Šimková

285 Rok 1918 v literatuře | Milan Valden

287 Vznik Československa – 100 let (7. část) Jan Thon zapomenutý a znovu objevený | Jan Vávra

292 Fantastický svět Walkerových 6 Humor a „Young Adult Fantasy“ vpřed! | Jiří W. Procházka a Klára Smolíková

295 Psalo se jinde | Renáta Salátová

296 Ze zahraničí Bookstart v Anglii 2018 | Sylva Šimsová

298 Ze světa | Roman Giebisch

299 Literární výročí Srpen / Zář | Milan Valden

Do čísla přispěli

Jana Aubrechtová – Městská knihovna Rokycany ■ Mgr. Jana Benešová – Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně ■ PhDr. RNDr. Jan D. Bláha, Ph.D. – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem ■ Ing. Aleš Brožek – emeritní ředitel Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem ■ PhDr. Jaroslav Čisář – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Eva Dolejšová Štíbrová – spisovatelka ■ Mgr. Bohdana Hladíková – Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové ■ Pavel Hortig – Národní technická knihovna ■ Mgr. Petra Houšková – město Turnov ■ Mgr. Jan Kamenický – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Mgr. Šimon Krýsl – Národní lékařská knihovna ■ Mgr. et Mgr. Jaroslav Kříž – Městská knihovna Antonína Marka v Turnově ■ akad. arch. Ladislav Kuba – Kuba & Pilař architekti s.r.o. ■ PhDr. Ladislav Kurka – Spolek knihovníků a informačních pracovníků ■ PhDr. Hana Maierová – Liberecký kraj ■ Mgr. Vladana Pillerová – Národní knihovna ČR ■ Jiří Walker Procházka – spisovatel, scenárista ■ PhDr. Renáta Salátová – Národní knihovna ČR ■ Jan Samohejl, DiS. – Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Mgr. Lenka Šimková – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Sylva Šimsová – emeritní knihovnice, Londýn ■ Mgr. Miroslava Šudomová – Památník písemnictví na Moravě, Rajhrad ■ PhDr. Vladimíra Švorcová – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ■ Milan Valden – publicista ■ PhDr. Jan Vávra – Městská knihovna v Praze

CONTENTS

- Topic – Library architecture**
- 244_ A brief history of library architecture from the beginnings to the 21st century | *Jan Kamenický*
- 250_ Libraries from the architect's viewpoint | *Ladislav Kuba*
- 253_ Reconstruction and extension forthcoming at Jičín | *Jana Benešová*
- 255_ Some notes on library design for the 21st century | *Jan Kamenický*
- it did not escape us**
- 258_ I read and come to be a reader | –JaC–
- 286_ Creative writing courses in Moravia and Silesia | *Miroslava Šudomová*
- Interview with** PhDr. Libuše Foberová, Ph.D., Director of the Moravian-Silesian Research Library in Ostrava (Part 1)
- 259_ Under the sign of the Black Block | *Jaroslav Císař*
- Seventy years of Čtenář**
- The people around Čtenář**
- 262_ *Ladislav Kurka: How it was*
- 263_ From the pages of Čtenář... this time 50 years ago | selected by *Vladimíra Švorcová*
- Analysis**
- 264_ Czech library staff: Age, education and salary structure 2016/2017 (Part 3) | *Vladana Pillerová*
- Library anniversaries**
- 268_ Fortification officer Willenberg and 300 years of the National Technical Library Library Fund | *Pavel Hortig*
- Events**
- 272_ Human resources work at libraries conference II | *Bohdana Hladíková*
- 274_ Association of Czech Libraries getting to know Saxon libraries | *Aleš Brožek*
- 276_ A library in a station building | *Petra Houšková, Hana Maierová, Jaroslav Kříž*
- Library treasures**
- 278_ National Medical Library Healthcare Museum | *Šimon Krýsl*
- Inspiration**
- 282_ Books for trains | *Jana Aubrechtová*
- 283_ Book pixies at Litoměřice Library | *Eva Dolejšová Štíbrová*
- Reviews**
- 281_ When science popularization becomes amateurism | *Jan D. Bláha*
- 282_ Femme fatale by the name of Barbarella | *Jan Samehejl*
- 284_ Delicious worksheets for readers large and small | *Lenka Šimková*
- 285_ 1918 in literature | *Milan Valden*
- Centenary of the establishment of Czechoslovakia / Part 7**
- 287_ Jan Thon forgotten and rediscovered | *Jan Vávra*
- Walkers' world of fantasy 6**
- 292_ Humour and "Young Adult Fantasy" forward! | *Jiří W. Procházka and Klára Smolíková*
- 295_ **Written elsewhere** | *Renáta Salátová*
- 296_ **From abroad** Bookstart in England 2018 | *Sylva Šimsová*
- 298_ **From the World** | *Roman Giebisch*
- 299_ **Literary Anniversaries** August–September | *Milan Valden*

INHALT

- Thema – Bibliothekarchitektur**
- 244_ Die kurze Geschichte der Bibliothekarchitektur von Anfang an 21. Jahrhundert | *Jan Kamenický*
- 250_ Bibliothek nach der Sicht eines Architekten | *Ladislav Kuba*
- 253_ Wir bereiten eine Rekonstruktion und einen Anbau in Jičín vor | *Jana Benešová*
- 255_ Ein paar Notizen zu Bauentwürfen für 21. Jahrhundert | *Jan Kamenický*
- Das ist uns nicht entgangen**
- 258_ Ich lese und ich werde Leser sein | –JaC–
- 286_ Ein Kurs des kreativen Schreiben in Mähren und Schlesien | *Miroslava Šudomová*
- Gespräch mit** PhDr. Libuše Foberová, Ph.D., der Direktorin der Mährisch-Schlesischen wissenschaftlichen Bibliothek in Ostrava (1. Teil)
- 259_ Zum Zeichen des schwarzen Würfel | *Jaroslav Císař*
- Čtenář feiert 70 Jahre**
- Menschen um Čtenář**
- 262_ *Ladislav Kurka: Wie war es?*
- 263_ Aus den Čtenář Seiten... diesmal 50 Jahre zurück | wählte *Vladimíra Švorcová*
- Analyse**
- 264_ Alters-, Bildungs- und Lohnstruktur der Angestellten in Bibliotheken in der Tschechischen Republik 2016/2017 (3. Teil) | *Vladana Pillerová*
- Jahrestag der Bibliothek**
- 268_ Fortifikationsoffizier Willenberg und 300 Jahre des Bibliotheksfonds NTK | *Pavel Hortig*
- Ereignisse**
- 272_ Die Konferenz über Personalarbeit in Bibliotheken II | *Bohdana Hladíková*
- 274_ SDRUK erkennt Bibliotheken im Sachsen | *Aleš Brožek*
- 276_ Eine Bibliothek im Bahnhofgebäude | *Petra Houšková, Hana Maierová, Jaroslav Kříž*
- Bibliotheksschätze**
- 278_ Gesundheitsmuseum der Nationalen medizinischen Bibliothek | *Šimon Krýsl*
- Inspiration**
- 282_ Bücher die man im Zug lesen kann | *Jana Aubrechtová*
- 283_ Büchergnommen in der Bibliothek in Litoměřice | *Eva Dolejšová Štíbrová*
- Rezension**
- 281_ Wenn die Popularisierung der Wissenschaft ein Fachdilettantismus wird | *Jan D. Bláha*
- 282_ Femme Fatal mit den Namen Barbarella | *Jan Samehejl*
- 284_ Leckere Arbeitsblätter für kleine und größere Leser | *Lenka Šimková*
- 285_ Jahr 1918 in der Literatur | *Milan Valden*
- Die Entstehung der Tschechoslowakei 100 Jahre / 7. Teil**
- 287_ Jan Thon vergessen und wieder entdeckt | *Jan Vávra*
- Die fantastische Welt der Familie Walker 5**
- 292_ Humor und „Young Adult Fantasy“ vorwärts! | *Jiří W. Procházka and Klára Smolíková*
- 295_ **Es wurde woanders geschrieben** | *Renáta Salátová*
- 296_ **Aus dem Ausland** Bookstart in England 2018 | *Sylva Šimsová*
- 298_ **Aus der Welt** | *Roman Giebisch*
- 299_ **Literarische Jahrestage** August–September | *Milan Valden*

OD REDAKČNÍHO STOLU

Vážení a milí čtenáři,

v tomto čísle jsme se členy redakční rady vybrali jako hlavní téma Architekturu knihoven a záhy se ukázalo, že je to tematika navýsost aktuální a živá, takže se k ní stále budeme vracet. Vedle přehledových článků o vývoji architektury knihoven od pradávna až po současnost a sumarizace poznatků, provázejících výstavbu knihoven ve 21. století, se dostalo i na konkrétní projekty v Brně, Jičíně a v Ostravě; do podzimu se promění v knihovnu i část nádražní budovy v Turnově. Také knihovna nahlížená pohledem zkušeného architekta Ladislava Kuby, jehož firma Kuba & Pilař se v oblasti navrhování knihovnických budov může pochlubit neuvěřitelnou úspěšností, pro vás bude určitě inspirativním materiálem. Sotva jsme číslo uzavřeli před jeho odevzdáním do grafického studia, už nám na rameno zaklepaly další dokončené či plánované projekty – otevřená pobočka Knihovny Jiřího Mahena v Brně-Bystrci, příprava stavby krajské knihovny v Ústí nad Labem, rekonstrukce v Liberci a jinde. I knihovny musejí jít s dobou a nemohou se stát reliktem čtenářské kultury „dávnověku“. Některé jejich typy si sice v blízké budoucnosti ponechají nálepku knihovny, ale už bez klasických tištěných knih. Chystají se stavby depozitářů v Plzni a Kladně. O činnosti Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven v MZK si přečtete v některém z příštích čísel. Po letech stagnace se stavby, přístavby a dostavby knihoven staly chvályhodně doslova věcí veřejnou. Ostatně to potvrzují i panelové diskuse Knihovna – věc veřejná, organizované SKIP a SDRUK, které již proběhly zhruba ve dvou třetinách krajů. Zda přinesou kýžený efekt, je předčasně hodnotit, protože knihovna je dnes organizačně a provozně především záležitostí obcí. Každopádně v odborné knihovnické veřejnosti rezonují; nakolik jimi dokázala dostatečně „nakazit“ i neknižovnickou sféru, se teprve ukáže.

A jak se vše mění v zaměření činnosti knihoven, tak i v tomto čísle dochází ke změně jeho obsahu. Od roku 1986 jste na stránkách *Čtenáře* nacházeli rubriku Novinky knihovnické literatury, kterou jsme minulým číslem uzavřeli. O její náplň se spolehlivě a pravidelně starala nejprve paní Eva Macková, štafetu po ní převzala Monika Hrušková, oběma bych chtěl proto velmi poděkovat za skvělou spolupráci. Komunikační prostředky současnosti umožňují, abyste každodenní aktuální přehled o novinkách odborné literatury získávali v elektronické podobě na adrese <http://ipk.nkp.cz/knihovnicko-institut/knihovna-knihovnicko-literatury/Prirustky.htm>.

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlčková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková
Ilustrace na obálce: Lukáš Fibrich

Sídlo redakce (příjem inzercí a objednávků na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlčková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně), Mgr. Svatomíra Fojtová, Renata Fridrichová, Mgr. Martina Košanová, Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o., Ve Žlábku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 – Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát), e-mail: info@predplatne.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 13. 7. 2018.
Číslo vyšlo 31. 7. 2018.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.
UPOZORNĚNÍ! Časopis naleznete na nových webových stránkách <https://svkkl.cz/ctenar>

Co pro vás připravujeme...

- Zkušenosti s biblioterapií z Plzně, Turnova, Karviné a Kroměříže
- Booktubebí
- Seriál o výzkumu dětského čtenářství
- Činnost Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven v MZK
- Mezinárodní konference ELAG
- Soutěž Biblioweb a její výsledky
- Osobnosti českého knihovnictví – Robert Balaš a František Fridrich a další materiály.

Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!

Stručné dějiny architektury knihoven od počátků až do 21. století

Teprve v roce 2013 vyšla kniha historika architektury Jamese Campbella a fotografa Willa Pryce *The Library: A World History*¹, která se komplexně zabývá architekturou knihoven a jejími proměnami od počátků písemnictví až do současnosti, od starověké Mezopotámie po moderní Japonsko. A protože podobu knihoven ovlivňují různé její funkce, věnuje se dílo i historii knihy jako takové, neboť s jejími proměnami souvisely i nároky na skladování knih, jejich studium, činnosti knihovníka, a to vše by ve výsledku měla zohledňovat i architektura knihovny. Článek z ní vychází především v části věnované historii. Dílčí poznatky čerpám také z blogu dánského knihovníka Christiana Lauersena.² Důkladné zpracování této látky na svého autora teprve čeká.

- O architektuře středověkých knihoven toho víme jen poměrně málo, protože se nedochovaly v původní podobě, nicméně knihovně z románu *Jméno růže* Umberta Eca se zřejmě nepodobaly ani vzdáleně.
- Zlatým věkem evropské knihovní architektury se stalo období baroka, rokoka a osvícenství. Při jejich navrhování se dbá na každý detail a zároveň mají symbolizovat chrám vědění, protože v této době se rodí moderní věda.
- V 19. století vznikají rovněž první národní knihovny. Zadavateli nových knihoven už nejsou jen jednotlivci, ale stále častěji instituce, města nebo státy, a stoupá prestiž knihovníka jako profesionála.
- Nový rozkvět knihoven přichází poněkud nečekaně začátkem 21. století. (...) Jsou otevřeny každému. A chodit do knihovny zase pomalu začíná být cool!

KNIHOVNY DO GUTENBERGA

Dějiny knihoven začínají už ve starověku, protože ty první vznikaly v Mezopotámii, Egyptě, Řecku a Římě. Vůbec nejstarší knihovny známe z archeologických vykopávek v Mezopotámii ve městech Ebla a Ninive a dochovaly se i první dokumenty psané na hliněných destičkách, většina z nich jen díky tomu, že prošla požárem, který je zakonzervoval. Uskladnění hliněných destiček v knihovnách připomínalo nejspíše dnešní lístkový katalog. Archeologové potvrzují existenci knihoven i ve starověkém Egyptě a antickém Řecku a Římě. Dokumenty byly psány nejčastěji na papyrových svitcích, které bohužel neměly dlouhou trvanlivost, jejich největším nepřítelem byly vlhkost a oheň. Delší text zabíral několik svitků, které se zřejmě kvůli vlhkosti skladovaly v dřevem obložených výklencích ve stěnách. Že byly určeny k uskladnění svitků, se usuzuje podle

¹ CAMPBELL, James W. P. a WILL PRYCE. *The Library: A World History*. London: Thames & Hudson, 2013. 320 s. ISBN 978-0-500-34288-6.

² LAUERSEN, Christian. *The Library Lab: Libraries, Learning and Lego*. [online]. Dostupné z: <https://christianlauersen.net>.

Foto: Caroline Knox

Tiskařské desky Tripitaka Koreana uchovávané v korejském klášteře Heinsa
(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Korea-Haeinsa-Tripitaka_Koreana-04.jpg)

jejich hloubky. Architektura římských knihoven pak plnila především reprezentativní funkci a zřejmě zde probíhaly i veřejné přednášky.

Největší antickou knihovnou se stala knihovna Alexandrijská, která se zřejmě jako první pokusila shromáždit veškeré dostupné vědění světa pod jednou střechou. O jejím zániku se traduje, že ji buď nešťastnou náhodou vypálil Julius Caesar, anebo Arabové proto, že byla v rozporu s Koránem. Pokud by obsahovala cokoli, co je v rozporu s Koránem, byla by nebezpečná a musela by se zničit, pokud obsahovala totéž, co Korán, pak byla zbytečná a matoucí a měla by se rovněž zničit. Nejpravděpodobnější je ale to, že s postupujícím úpadkem Říma neměla knihovna dostatek zdrojů na to, aby pravidelně pořizovala opisy papyrových svitků, které rychle podléhaly zkáze, a s úpadkem říše se prostě pomalu rozpadly i všechny dokumenty v Alexandrijské knihovně uchovávané.

Ve středověku vznikaly klášterní a univerzitní knihovny s cennými rukopisy, které se ještě neukládaly na policích, jak jsme na to zvyklí dnes, ale nalezato v dřevěných truhlách nebo skříních. Před vynálezem knihtisku bylo knih jen poměrně málo; klášterní středověké knihovny mívaly od 50 do 500 svazků. Jedna z největších tehdejších knihoven, knihovna univerzity v Sorbonně, jich měla ve 14. století okolo 2000. Takže knihovníci ještě neznali problém s nedostatkem prostoru a řešili spíš ochranu knih před vlhkostí nebo před zloději, protože knihy byly v té době nesmírně cenné. A kvůli zlodějům se ve studovnách skladovaly připoutané řetězem k čtenářským pultům, kde jediné mohly být studovány. Kvůli upevnění řetězu byly postavené nebo častěji položené obvykle hřbetem dovnitř police. Knihovna tak připomínala pevnost a knihovník byl především strážcem cenného vědění uloženého v knihách.

Středověké knihy se psaly na pergamen a na jeden pergamenový list se spotřebovala kůže z jedné ovce. Pokud jste někdy viděli rukopisný středověký kodex, pak víte, že nebyvaly zrovna útlé... Přeložený pergamenový list vytvoří čtyři knižní stránky, tudíž na knihu o tisíci stranách bylo třeba 250 ovcí. Z kůží se musel pergamen vyrobit, pak se text knihy ručně opisoval a nakonec se kniha svázala. Výroba jediné knihy tak mohla trvat měsíce až roky.

O architektuře středověkých knihoven toho víme jen poměrně málo, protože se nedochovaly v původní podobě, nicméně knihovně z románu *Jméno růže* Umberta Eca se zřejmě nepodobaly ani vzdáleně. Tvořil je zřejmě sál s čtenářskými pultíky a velkými okny. Dostatek denního světla byl pro knihovnu klíčový, protože oheň by ji mohl zničit. Podobně vypadá i nejstarší dochovaná evropská knihovna Biblioteca Malatestiana v italské Ceseně z roku 1452 (viz foto na 2. s. obálky), ale to už jsme se dostali do období renezanace... Renezanční knihovny se v duchu všeobecného kulturního rozkvětu staví podstatně větší než středověké a ty v Benátkách a Florencii se stávají přímo architektonickými uměleckými díly; na jejich výzdobě se osobně podíleli Tizian, Veronese nebo Michelangelo. Za tou úplně nejstarší dochovanou knihovnou bychom se museli vypravit až do buddhistického kláštera Heinsa v korejských horách, který v dodnes nezměněné podobě uchovává sadu více než 80 tisíc dřevěných tiskařských desek s buddhistickými texty zvanou Tripitaka Koreana a vytvořenou v roce 1251 (viz foto na s. 245). Desky s texty nebyly určeny ke čtení, ale pouze k tisku. Buddhistické texty se z destiček dodnes tisknou rychlostí několika stran denně a vytištění celého souboru tak trvá několik desítek let.

PROMĚNY S VYNÁLEZEM KNIHTISKU

Přibližně sto let po vynálezu knihtisku se výrazněji mění knižní kultura a také architektura knihoven. Kniha je najednou víc, jsou podstatně menší, levnější a dostupnější, a proto se mění i způsob jejich skladování. Výhradně v Anglii se koncem 16. století v univerzitních knihovnách v Oxfordu nebo Cambridge zvyšují čtenářské pultíky a stávají se z nich policové regály (z anglického pojmenování stall system), které člení původní jedinou velkou studovnu na jakési dílčí knihovny, kóje nebo kotce (viz foto na s. 247). Regály jsou otevřené, volně přístupné a knihy jsou v policích poprvé vystavené výhradně nastojato a hřbetem ven, jak jsme na to dnes zvyklí. Tištěné knihy se začínají půjčovat i domů a knihovny se pomalu otevírají veřejnosti.

Ve zbytku Evropy se ovšem regály staví podél stěn. Důvodem k tomu byla zřejmě lepší dostupnost knih a jejich větší množství. Knihy vyrovnané po celém obvodu knihovny se poprvé stávají součástí dekorace interiéru a knihovna spíše než studovna připomíná muzeum. Může být jednopatrová (např. Teologický sál knihovny Strahovského kláštera) nebo mohou regály s knihami sahát do výše několika metrů, pak jsou přístupné obvykle z jakési galerie nebo ochozu (Filosofický sál tamtéž). Pro zvýšení kapacity se po obvodu knihoven začaly objevovat pravidelné výklenky, v nichž je čtenář ze tří stran obklopen knihami a může nerušeně studovat. Počátkem 18. století se tato tendence rozvinula v první projekty knihoven kruhového tvaru.

Barokní knihovny v portugalských městech Coimbra a Mafra od 18. století dodnes využívají netopýry jako nejúčinnější ochranu knih před hmyzem. Netopýři knihám nijak neškodí, ale v hubení hmyzu jsou bezkonkurenční. Jedinou nevýhodou je, že se před jejich trusem musí každý večer zakrývat židle a stoly a každé ráno důkladně uklidit.

ZLATÝ HŘEB – BAROKNÍ KNIHOVNY

Zlatým věkem evropské knihovní architektury se stalo období baroka, rokoka a osvícenství. Barokní knihovny bývají pojímány jako Gesamtkunstwerk, tedy jako komplexní umělecké dílo. Při jejich navrhování se dbá na každý detail a zároveň mají symbolizovat chrám vědění, protože v této době se rodí moderní věda. Osvícenské panovnické rody spolu doslova soutěžily v tom, kdo dá okázaleji najevo svou pokrokovost. Zvítězil Jan V. Portugalský a jeho Biblioteca Joanina v Coimbre nebo jeho švagr Karel VI. s vídeňskou Hofbibliothek? Mezi nejkrásnější barokní knihovny patří ty v kláštorech, a to zejména na území Svaté říše římské, kde byly kláštery obzvláště bohaté a mocné. Honosné sály obvykle nesloužily ke studiu knih samotných, ale jen k jejich vystavení a uskladnění. Namísto tematické klasifikace knižního fondu se používaly busty učenců nebo světců, alegorické fresky či barokní andělíčky personifikující různé oblasti lidského poznání. Naposledy v dějinách lidstva se veškeré lidské vědění zapsané v knihách ještě vměstnalo do jediné místnosti a člověk ho dokázal obsáhnout jediným pohledem.

Foto: Tom Murphy

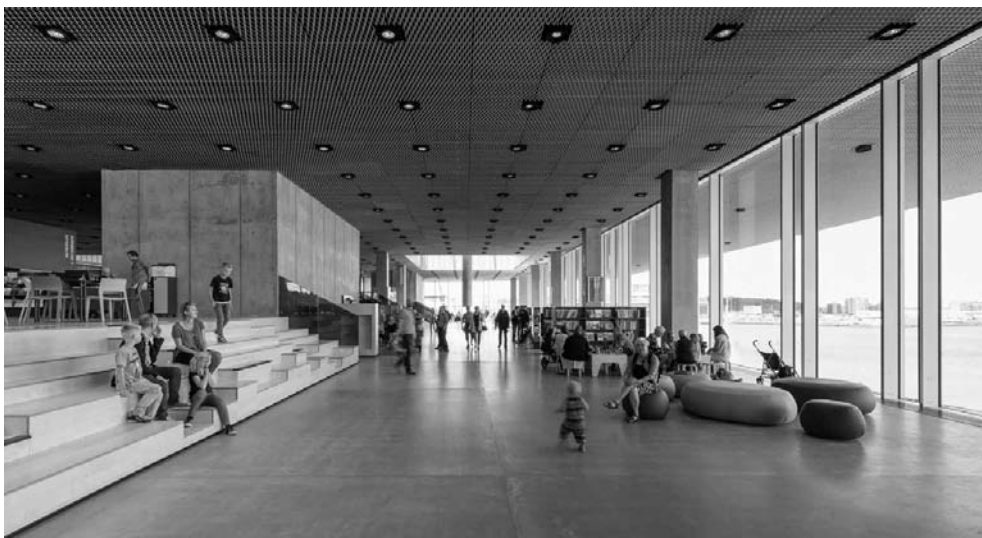
Univerzitní knihovna Merton College v Oxfordu, kde se poprvé objevuje tzv. stall system uspořádání knižních regálů (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Merton_College_library_hall.jpg)

Zlato, kterým se financovaly portugalské barokní knihovny, pocházelo z Jižní Ameriky a evropští dobyvatelé kvůli němu dokázali bez milosti zničit knihovny předkolumbovských civilizací. Nájezd Evropanů přežily jen tři mayské a čtrnáct aztéckých kodexů; piktografické dějiny Inků zachycené na zlatých deskách v chrámu Slunce byly pravděpodobně roztaveny na zlato...

PROMĚNY 19. STOLETÍ

K další revoluci dochází v knihovnách v 19. století, kdy se ve větší míře začínají otevírat veřejnosti. Dosud měla do knihoven přístup jen velmi úzká skupina bohatých, univerzitních vzdělanců a představitelů církve, teď je to ale poprvé v dějinách také široká veřejnost. Velká francouzská revoluce znárodnila veškerý majetek církve včetně knihoven, v USA zase začínají fungovat knihovny financované z prostředků místních komunit. Takový rozvoj zpočátku ale umožnili hlavně bohatí jednotlivci, kteří začali zpřístupňovat své soukromé sbírky knih, nebo mecenáši jako Andrew Carnegie, který věnoval na rozvoj veřejných knihoven obrovské jmění. Jejich podstatnou rolí se poprvé v dějinách stává zajišťování volného a rovného přístupu k informacím každému. Knihovník se stává nepostradatelným prostředníkem mezi knihou a uživatelem, rozvíjí se metody katalogizace a klasifikace dokumentů. Melvil Dewey vytvořil desetinný klasifikační systém, méně známo je také to, že provozoval i velkoobchod s knihovníckým vybavením – od nábytku, lístkových katalogů až po katalogizační lístky a razítka. *Dobrá knihovna by měla být dílnou stejně tak jako archivem. Měla by vyučovat metodám důkladného výzkumu a kultivovat v čtenářích touhu hledat původní prameny znalostí*³, uvedl Justin Winsor (1831–1897), knihovník Bostonské veřejné knihovny, Harvardovy univerzity a první prezident Asociace amerických knihoven (ALA).

³ Přeložil Jan Kamenický, citováno podle LIPSCOMB, Carolyn E. The library as laboratory. *Bulletin of the Medical Library Association* [online]. 2001, 89(1), s. 79–80 [cit. 1. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC31709/#i0025-7338-089-01-0079-b8>

Jako modelový příklad knihovny 21. století bývá nejčastěji uváděna veřejná knihovna Dokk1 v dánském Aarhusu (<https://www.flickr.com/photos/aakb/28205133036/in/album-72157668074145883/>)

V 19. století vznikají rovněž první národní knihovny. Zadavateli nových knihoven už nejsou jen jednotlivci, ale stále častěji instituce, města nebo státy, a stoupá prestiž knihovníka jako profesionála. Dosud ve vedení knihoven stáli fakticky vzdělanci nebo veřejní činitelé a knihovníci měli na starost pouze uskladnění knih, jejich zpřístupňování a katalogizaci. Nově se knihovník stává faktickým vedoucím nebo ředitelem knihovny, a podílí se tak i na jejím rozvoji a výstavbě. Na architekturu knihoven mají bezprostřední vliv projevy technologického pokroku, jako jsou plynové osvětlení a zavádění elektřiny, nebo nové stavební materiály jako beton a ocel. Knih se tiskne stále víc a jsou obvykle určeny jen k prezenčnímu studiu, proto se dále zvětšují i studovny. Typické jsou velké kruhové studovny navrženy tak, aby měl knihovník z jediného místa přehled o dění v celé studovně. Objevuje se právo povinného výtisku, a je třeba čím dál víc skladových prostor, které jsou dostupné pouze knihovnickému personálu.

MODERNISMUS 20. STOLETÍ

V první polovině 20. století se knihovny zaměřují především na technické zkvalitňování svých prostor (elektrifikace, nové regály, nábytek) a zefektivňování uskladnění, vyhledání a zpřístupnění stále rostoucího množství knih. Společenský význam jejich budov ale poněkud upadá. Architektonický modernismus se knihovnám až na výjimky (architekti Gunnar Asplund, Jože Plečnik nebo Alvar Aalto) nevěnuje a chloubou měst se pomalu stávají jiné budovy. Ve 30. a 40. letech se poměrně nadlouho ustává typ knihovny s volným výběrem obsahujícím nejnovější a nejčtenější dokumenty, čítárnu i kolekci pro dětské čtenáře. Později přibývají nové druhy médií, zejména hudební a audiovizuální nosiče, souběžně vznikají poslechová či audiovizuální studia, výrazněji se však uspořádání knihovny nemění.

Ve větší míře se znovu začínají budovat až po válce v 60. a 70. letech, nejčastěji to bývají budovy převážně z betonu a skla s velkými nediferencovanými studovnami, které reflektují momentální potřeby knihoven. Brzy se však ukáže, že tyto budovy jsou velmi náročné na údržbu, jejich provoz je drahý, denně řeší problémy s vytápěním, klimatizací či hlukem. Do budoucna nejsou dostatečně flexibilní, a přestože mnohé z nich fungují dodnes, neodpovídají už dnešním potřebám, zejména ze strany uživatelů. Na konci 20. století už se situace mění tak překotně rychle, že třeba Filologická knihovna Svobodné univerzity v Berlíně v době mezi vypracováním projektu a vlastním otevřením zastarala.

ROZKVĚT POČÁTKEM 21. STOLETÍ

Nový rozkvět knihoven přichází poněkud nečekaně začátkem 21. století. Digitální revoluce znovu zcela změnila situaci: tištěné knihy už nejsou jediným médiem pro uchovávání a šíření informací, vznikají první zcela virtuální digitální knihovny. Knihovna, jejímž primárním zájmem jsou tištěné dokumenty, se stává nadbytečnou. A města už nejsou ochotná ji finančně podporovat, protože taková investice se prostě nevyplatí. Ve zřejmě nejtěžší situaci, jaké kdy tyto kulturní instituce musely čelit, si ovšem dokázaly své místo na slunci najít. Uvědomily si, že přednější než knihy jsou pro ně lidé. Člověk může sedět doma u počítače a přesto mít otevřený přístup do celého světa, ale je zrovna tohle, co opravdu chce? Lidé se chtějí setkávat, diskutovat, učit, spolupracovat, stejně tak děti, studenti, pracující, mladí, staří, místní i cizinci. A prostor k tomu jim může poskytnout právě knihovna! Bezplatně, aniž by za to cokoli vyžadovala na oplátku, a s garancí velmi vysoké kvality.

Knihovny dnes pořádají různé kurzy a výuku v oblastech, v nichž jsou samy profesionály, ale zároveň poskytují své prostory a vybavení ostatním – pro přednášky, debaty, setkávání či tematické kluby. Proto se místo čistě nových budov knihoven začínají stavět centra studijních a informačních služeb, centra celoživotního vzdělávání a další instituce s krkolomnými názvy, které se snaží postihnout jejich novou náplň činnosti. Knihovny 21. století se postupně stávají kulturními a komunitními centry, jsou nástrojem společenské integrace s rovným přístupem ke každému návštěvníkovi. A jako takové tvoří vzácné ostrůvky, které úspěšně fungují v moři dnešní komercializované společnosti.

Nové zaměření činnosti knihoven s sebou přináší i nové požadavky na jejich architekturu. Digitální obsah knihoven začíná být rozsáhlejší než fondy tištěných dokumentů, knihy z volných výběrů ubývají, a naopak sklady se otevírají uživatelům. Knihovník už nemusí jen neustále dohlížet na knihy, které jsou beztak chráněné elektronickými čipy, ale jeho pracovní místo se přesouvá ke vstupu do knihovny, aby návštěvníka nasměroval nebo mu poradil. Nemusí už dohlížet na všechny prostory knihovny. Postačuje, že to za něj dělají kamery, a knihovníkům se tak uvolnily ruce pro jinou práci.

Namísto pasivní správy knižních fondů se do popředí dostávají aktivní činnosti jako vzdělávání, kulturní akce, setkávání a komunikace. Běžnou součástí knihoven se stávají kulturní nebo multifunkční sály. Nábytek i další vybavení bývá mobilní, aby bylo možné prostor měnit podle momentální situace a aby tuto možnost měl i uživatel. Knihovny nabízejí různorodá studijní místa, která vyhovují různým potřebám všech skupin uživatelů. Nechybí samozřejmě tradiční studovna pro nerušené studium, ale přibývají prostory pro individuální a týmovou práci, odpočinkové zóny, místa určená pro setkávání a kavárny. Návštěvník může v knihovně strávit celý den, a proto by v ní měl najít vše, co k tomu potřebuje, když je unavený nebo hladový, chce-li studovat, mluvit nebo telefonovat.

A městům a univerzitám se knihovny zase začínají vyplácet. Dokonce natolik, že neváhají investovat do architektonicky originálních a moderních knihoven, na nichž se podílejí přední světoví architekti. Mezi prvními byly knihovna Technické univerzity v Delftu (1998), Veřejná knihovna v Seattlu (2004) a knihovna Univerzity v Utrechtu (2004). Další reprezentativní knihovny, ať už městské, univerzitní nebo národní otevřeli v Amsterdamu, Pekingu, Berlíně, Chicagu, Stuttgartu, Helsinkách, Vídni, Rize, Aarhusu (viz foto na s. 248) či Mexico City. Stavby těchto knihoven se znovu stávají chloubou měst.

A přestože se už jejich služby netočí jen kolem knih – v některých může být dokonce problém vůbec na nějakou knihu narazit! –, vracejí se k osvědčené značce: starému dobrému jménu Knihovna, protože ta je bránou ke knize (resp. k jejímu obsahu), která je jedním z nejmocnějších artefaktů v dějinách lidstva. A knihovna odjakživa dělá maximum pro to, aby se její návštěvník dostal k potřebným informacím, ať už jsou uloženy v tištěných nebo jiných informačních zdrojích. Nesnaží se mu prodat nic, co se za dva roky porouchá nebo vyjde z módy. Naopak, snaží se mu být trvalým přínosem. Je otevřena každému. A chodit do knihovny zase pomalu začíná být cool!

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

Knihovna pohledem architekta

S výstavbou knihoven se setkáváme ve své praxi jako architekti opakovaně. Účastnili jsme se mnoha architektonických soutěží na stavby knihoven s převážně pozitivními výsledky. Pokud mohu soudit z vlastní zkušenosti, téma knihovny je pro architekta atraktivní především výjimečností zadání a náplně.

- Knihovna jako instituce sama o sobě představuje kulturní nadstavbu, kterou si může společnost dovolit až při dosažení určité úrovně, a tedy i její výraz a vnitřní prostor musí obsahovat něco nad rámec standardu běžné stavby.
- Požadavky na knihovny se mění poměrně rychle. To souvisí zejména s rychlým vývojem informačních zdrojů, digitalizace, způsobu využívání informací atd. Obvyklým požadavkem uživatele je právě z tohoto důvodu budoucí flexibilita stavby.

Knihovna není běžnou administrativní nebo školní stavbou, jedná se zpravidla o stavbu veřejnou, veřejně přístupnou, s poměrně volnou dispozicí a předurčenou k výrazu, který by měl vyjadřovat obsah budovy navenek. V tomto smyslu je něčím podobným jako stavba kostela nebo radnice, které mají kromě praktického významu i význam symbolický. Knihovna by měla vyzařovat klid, soustředění, inteligenci. Je centrem vědomostí, místem, kde lze dohledat poznatky z nejrůznějších oborů, místem poznávání a setkávání, inspirace, komunikace. To vše by měla zrcadlit tvář budovy navenek i dovnitř.

Východiskem našich úvah o jakékoliv stavbě je prostředí, ve kterém se nachází. Prostředí stavby je určitým způsobem limitující (velikost pozemku, jeho poloha, orientace, dostupnost). Stavba ale současně vyjadřuje vztah k prostředí inspirující a vyžaduje reakci architekta, která umocní stávající stav, přinese novou kvalitu. To platí pro každou stavbu, ovšem v případě knihovny jde o stavbu výjimečnou svým posláním a tento požadavek je o to naléhavější.

Intenzivně vnímáme, že i vnitřní prostor knihovny musí obsahovat určitý přesah, její prostor nemůže být pouze utilitárním souhrnem funkcí. Proč tomu tak je? Knihovna jako instituce sama o sobě představuje kulturní nadstavbu, kterou si může společnost dovolit až při dosažení určité úrovně, a tedy i její výraz a vnitřní prostor musí obsahovat něco nad rámec standardu běžné stavby. V tom spočívá asi to nejpodstatnější o architektuře knihoven.

KNIHOVNA MASARYKOVY UNIVERZITY

Na příkladu knihovny Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně (FF MU) se pokusím přiblížit konkrétní architektonické řešení nastíněných východisek, ale i další vývoj stavby a jejího funkčního využití.

Tuto knihovnu jsme navrhli a realizovali v roce 2001 na základě vítězství v architektonické soutěži. Jedná se o komorní stavbu v areálu fakulty uvnitř vnitrobloku, kde objekt knihovny vytváří předěl mezi teritoriem fakulty a obytnou zástavbou městského bloku. Téma předělu dvou různých světů bylo zásadní pro zvolenou architektonickou formu řešení. Vnitřní život budovy je

Knihovna FF MU – pohled na její exteriér a interiér (studovna)

vymezen a chráněn polopropustnou drapérií pláště ze svislých lepených dubových lamel na podpůrné ocelové konstrukci, která plní funkci slunolamu a současně umožňuje vizuální kontakt uživatelů knihovny s okolím. Abstraktní plocha jemně strukturovaného obvodového pláště dává stavbě jedinečný vzhled, který definuje vztah vůči okolí a vyjadřuje výjimečnost budovy v areálu fakulty. Zvolený neokázalý materiál fasády současně koresponduje s charakterem místa uvnitř bloku. Dalšími výtvarně dominantními materiály jsou pohledový beton vně i uvnitř stavby a akcenty vstupu a výtahu ze skla s černým potiskem. Uváženou kontrastní kombinací materiálů dosahujeme požadovaného výtvarného i významového efektu. V návaznosti na budovu knihovny jsou navrženy zeleň a drobná architektura vnitrobloku – serpentina pěšiny, segment masivní dubové lavice i plató pod umělecké dílo, bronzovou plastiku Michala Gabriela.

Pozemek pro stavbu knihovny byl poměrně stísněný a neumožňoval prostorové experimentování. Přesto, jak doufám, se nám podařilo i v interiéru prostorově vyjádřit symbolický přesah stavby mimo jiné formou kruhového výřezu kolem schodiště přes všechna podlaží, který je završen průhledem na oblohu.

Na schodišťovou halu navazují v každém podlaží univerzální velkoprostory studoven, které umožňují flexibilní využití. Ve všech nadzemních podlažích jsou situována po stranách studijní místa a v centru dispozice volný výběr knih, na jehož rozsah byl kladem velký důraz. Každé studijní místo umožňuje připojení PC nebo notebooku na internetovou síť. V podzemním podlaží je umístěn sklad knih vybavený kompaktními regály. Celková kapacita objektu je 400 studijních míst (!) a 275 000 knižních svazků, z toho ve volném výběru 175 000.

PROMĚNY V ČASE, FLEXIBILITA

Kvalitní a funkční dispoziční řešení knihovny je samozřejmou součástí práce architekta, která závisí na prostorových možnostech, požadovaných kapacitách, ale také na dobře uvážené formulaci zadání.

Požadavky na knihovny se mění poměrně rychle. To souvisí zejména s rychlým vývojem informačních zdrojů, digitalizace, způsobu využívání informací atd. Obvyklým požadavkem uživatele je právě z tohoto důvodu budoucí flexibilita stavby. Ta má ovšem svoje limity i při volném řešení dispozic (statické zatížení, připojení k sítím atd.). Stavební předěly místností samozřejmě budoucí flexibilitu zcela zásadně omezují a změny jsou technicky i finančně náročné. V průběhu provozování knihovny FF MU došlo od roku 2001 již několikrát k dispozičním změnám uvnitř stavby, které se vždy podařilo technicky vyřešit.

Dostavba JVK v Českých Budějovicích

V roce 2005 byly kanceláře pracovníků knihovny z částečně zapuštěného podzemního podlaží přemístěny do sousední budovy, na kterou byly již v době výstavby připraveny stavební návaznosti; mj. se projektovaly shodné výškové úrovně nadzemních podlaží obou budov a byly připraveny dveřní otvory, které umožňují propojení na každém podlaží. V místě původních kanceláří byl pak rozšířen sklad kompaktních regálů.

V roce 2014 se v souvislosti s novostavbou sousední budovy vybudovalo další podzemní skladoviště knih; dosud byl totiž knižní fond v areálu fakulty deponován na několika místech. V souvislosti s tím se uskutečnilo i stavebně velmi náročné podzemní propojení obou budov s výtahem pro transport knih.

V současné době zpracováváme projekt celkové revitalizace interiérů knihovny, který bude reflektovat proměnu požadavků uživatele. Zatímco původní zadání v době realizace novostavby znělo: maximum studijních míst a maximum volného výběru v souvislosti se vzrůstajícím počtem studentů a nedostatkem prostor pro uložení fondu, nynější zadání se liší. Již se neklade takový důraz na velikost prostoru pro volný výběr knih ani na počet studijních míst (z důvodu poklesu počtu studentů), naopak se požaduje rozmanitost a komfort studijních míst – v rozpětí od relaxačních míst, individuálních studijních míst až po standardní studijní místa. Volná a dlouhodobě flexibilní stavební dispozice studoven tuto proměnu bez problémů umožňuje. Změna je tak spojena jen s částečnou výměnou, doplněním nebo úpravou vnitřního vybavení a mobiliáře studoven.

Jak je zřejmé, ne všechny tyto změny stavby vyvolal objektivní vývoj práce knihovny. Pochopitelným důvodem změn je pozvolná proměna počtů studentů. Nicméně je i pro nás překvapivý současný stavební vývoj areálu, kdy již po čtyřech letech provozu dochází k náročným stavebním změnám v souvislosti s přesuny pracovišť uvnitř fakulty.

Architektura knihovny musí být tedy odolná.

LADISLAV KUBA | ladislav.kuba@kuba-pilar.cz

Foto: Kuba & Pilař architekti

Kuba & Pilař architekti – návrhy knihoven a jejich ocenění

Umístění v architektonických soutěžích s tématem knihovny

- Knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1998 veřejná architektonická soutěž 1. cena
- Informační centrum Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2003 vyzvaná architektonická soutěž 2. cena
- Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, 2004 veřejná architektonická soutěž 1. cena
- Víceúčelové kulturní centrum s knihovnou v Rožnově pod Radhoštěm, 2009 vyzvaná architektonická soutěž 1. cena
- Dostavba Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, 2016 vyzvaná architektonická soutěž 1. cena

Ocenění realizace Knihovny Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně

- Grand Prix Obce architektů 2002 - hlavní cena
- Grand Prix Obce architektů 2002 - cena v kategorii novostavba
- Grand Prix Obce architektů 2002 - cena v kategorii interiér
- Grand Prix Obce architektů 2002 - čestné uznání pro investora
- Hlavní cena Interiér roku 2002
- Cena Unie výtvarných umělců 2002
- Cena Ministerstva průmyslu a obchodu ČR
- nominace Stavba roku 2002
- nominace na Evropskou cenu za architekturu Mies van der Rohe Award 2003

V Jičíně připravujeme rekonstrukci a přístavbu

Jičínská knihovna sídlí v krásné budově postavené podle architekta Čenka Musila. Velmi si s kolegyněmi vážíme toho, že můžeme nabízet knihovnické služby právě zde, protože věříme, že nejen na nás dýchá harmonie, příjemná pohoda a vkus. V posledních letech náš zřizovatel do budovy i významně investoval – máme nová okna, která jsou dřevěná a obdobná jako ta původní, zcela bylo rekonstruováno vytápění budovy. Nově je vybaveno dětské oddělení.

NÁRŮST AKCÍ I ČTENÁŘŮ

Přesto nám a hlavně našim čtenářům přestaly prostory stačit. Pořádáme stále více pořadů pro děti i dospělé (např. od roku 2008 se počet registrovaných dětských čtenářů zdvojnásobil a počet návštěvníků různých akcí dokonce ztrojnásobil!). Před pár lety jsme nově pozvali na pravidelná setkávání rovněž seniory do Klubu aktivních seniorů, studují i ve Virtuální univerzitě třetího věku. Plánujeme ještě více rozšířit neformální setkávání starších dětí a mládeže, pořádáme literární festivaly i různá setkání pro menší skupinky. Také nám přibyli milí benjamínci z projektu *S knížkou do života* a jejich maminky, které chtějí v knihovně pobýt. Navíc si návštěvníci rádi přečtou noviny a časopisy v čítárně, kde jsou nyní leckdy stísnění, o místu ke studiu nemůže být v provozní špičce ani řeč. Proto jsme již řadu let volali po zprovoznění části půdy a vytvoření nových prostor pro setkávání menších skupin posluchačů. Druhým nepříznivým aspektem naší práce je to, že knihovna nemá bezbariérový přístup do prvního patra, kde sídlí dětské oddělení a jsou zde dámské toalety. Stejně tak „bezbariérový“ přístup do budovy knihovny ze dvora je jen provizorní.

Náš zřizovatel, město Jičín, nám nakonec dal za pravdu a uvolnil peníze na studii. K zadání jejího vypracování došlo v červenci 2015. Vznikl návrh nejen na rekonstrukci stávajících prostor, ale i na jejich rozšíření, a to v duchu pana architekta Musila a v souladu s našimi požadavky, z nichž nejdůležitější je, aby se u nás návštěvníci cítili jako doma.

SPOLUPRÁCE S ARCHITEKTY

Měla jsem možnost spolupracovat s architekty, kteří vyslyšeli provozní požadavky a se kterými jsme měli podobné estetické názory. Práce na studii z naší strany znamenala přesně popsat využití prostorů a pohyb návštěvníků i zaměstnanců. Museli jsme vypočítat, kolik svazků chceme umístit v půjčovně, jaké chceme mít prostory pro přednášky a klubovou činnost, kam umístíme výtah. Vše samozřejmě v rámci možností. Když jsme si toto ujasnili, scházeli jsme se nad jednotlivými návrhy a uvažovali, jak bude vypadat půjčovna, jak studovna, kolik prostoru potřebujeme pro personál. Později došlo i na takové podrobnosti, jako je výška pultu, kuchyňka, hrací koutek pro děti v oddělení pro dospělé, umístění audiovizuální techniky, podlahová krytina a mnohé další.

S vytvořenou studií jsme spokojeni a líbí se nám. Splňuje požadavky na bezbariérovost, na rozšíření prostoru oddělení pro dospělé čtenáře, čítárny a studovny. Nabízí krásné světlé prostory, kde si, jak věřím, každý najde své místo. Navíc poskytne místo pro pořádání např. virtuální univerzity třetího věku, různých lekcí a besed pro všechny věkové kategorie. A hlavně ne nadarmo byla nazvána „V knihovně jako doma“. Splňuje náš požadavek, aby se knihovna stala skutečně obývacím městem.

Studovna a čítárna,
v pozadí malá přednášková místnost
Půjčovna pro dospělé (dole)

Obr.: vizualizace a1 architects

SCHVALOVÁNÍ FINANČÍ

Další fází bylo schválení finančních prostředků na tvorbu projektu a podkladů nutných k územnímu řízení městským zastupitelstvem. Jednání zastupitelů předcházela naše velká snaha studii představit a vysvětlit, proč chceme rekonstruovat a přistavovat. Uspo-

řádali jsme měsíční výstavu výstupů studie a také večer, kde jsem hovořila o potřebě zútlunít a rozšířit knihovnu, architekti a zástupci města studii představili. Veřejnost měla o náš plán zájem a převážně dala najevo svoji podporu. Bohužel, těchto akcí se zastupitelé zúčastnili v minimálním počtu. Nakonec však studie i zadání zpracování projektu byly – nikoli jednohlasně – schváleny. Na sklonku roku 2016 proběhlo výběrové řízení na projektanty, kteří se pustili do práce na začátku roku následujícího.

V současné době firma, která zakázku vyhrála, dokončuje spolu s původními architekty projekt. Nyní se už všechno řeší doslova do detailů. Každá technická součást stavby, jako je např. vzduchotechnika, rozvod elektřiny, audiovizuální technika, přívod vody a její rozvody, má svého garanta, který plní úkoly a předkládá na společných schůzkách výsledky své práce. My stále sledujeme, aby provozu knihovny, jejím návštěvníkům a zaměstnancům vše vyhovovalo. To znamená, že si třeba určujeme kvalitu osvětlení, umístění vypínačů, zásuvek, dataprojektoru apod. Hlídáme, aby stavba nezasáhla např. do skladových prostor. Takto bychom měli spolupracovat do konce letošního roku, kdy bude odevzdána dokumentace pro stavební povolení. A pak? Sehnat peníze a pustit se do práce, na jejíž výsledek se moc těšíme.

JANA BENEŠOVÁ | benesova@knihovna.jicin.cz

Několik poznámek k navrhování knihoven pro 21. století

V posledních letech bylo v Evropě otevřeno nebývale mnoho nových knihoven, často i v architektonicky ambiciózních budovách. Každá odpovídá specifickým konkrétního místa, kde stojí, i tomu, komu slouží (knihovna městská, univerzitní, národní...). Univerzální návod na postavení dobré knihovny neexistuje, stejně jako univerzální uživatel knihovny. Text se pokouší alespoň obecně shrnout hlavní trendy, které lze v designu knihoven v posledních letech vysledovat. Podrobnější návody, na co se při stavbě nebo rekonstrukci knihovny zaměřit, včetně pestré škály konkrétních příkladů a případových studií, naleznete v seznamu doporučené literatury na konci článku.

- Dnes už není hlavním požadavkem velikost knihovny, aby pojala stále rostoucí knižní fond, ale spíše flexibilita nebo modularita prostoru. Moderní knihovna vznikne i jen pouhou přestavbou nebo rozšířením starší budovy.
- A protože se knihovny staví čím dál tím méně kvůli knihám a čím dál tím více kvůli lidem, měli by tvůrci spolupracovat také s jejich uživateli. Tento trend, tzv. participativní design, se v poslední době prosazuje čím dál častěji.

Architektura knihoven 21. století musí odrážet rychle se měnící prostředí současných knihoven. V řádu let dochází k převratným společenským, kulturním a technologickým změnám. Teprve nedávno byla dokončena automatizace knihoven a jejich klíčových činností a hned se musely začít přizpůsobovat nástupu internetu. S jeho rozvojem přišly na řadu otázky digitalizace a elektronických dokumentů a dokonce prognózy úplného zániku knihoven, když budou všechny dokumenty dostupné online. S nástupem každé nové technologie – pro knihovny byly nejtýpějšími příklady čtečky elektronických knih, chytré telefony, web 2.0 či sémantický web – se situace může zásadně změnit.

ZMĚNY CHOVÁNÍ A POTŘEB UŽIVATELŮ

Důsledkem těchto změn je především změna chování a potřeb uživatelů, kterým už nemusí stávkující knihovna stačit. Jedním z projevů jsou například stále častější požadavky na delší otevírací dobu. Důsledkem je ale také uvolnění kapacity knihovnické práce a její přesun ze správy a ochrany knižního fondu k jiným, aktuálně potřebnějším činnostem. Dnes už není potřeba, aby za výpůjčním pultem seděl pracovník, který všechno ví a všechno vidí. To za něj do značné míry zvládnou udělat stroje a knihovníci se mohou naplno věnovat jiným činnostem. Jejich práce se tak stává pestřejší, a i proto některé knihovny už neposkytují svým zaměstnancům vlastní kancelář, ale jen přenosný počítač. Pracovní místo si knihovník každý den vybere podle svých potřeb.

S výše uvedenými změnami se samozřejmě podstatně mění služby knihoven. Městské se stále víc mění na komunitní a kulturní centra, jejich aktivity se sice nadále točí kolem knih, ovšem v širším pojetí než dřív. Rozhodně to už není jen skladování, vyhledávání a půjčování knih. Nejobecněji lze cíle dnešní knihovny vystihnout pojmy: studium, učení se, vzdělávání. Učení je cílem knihoven vlastně odjakživa, protože člověk se učí zpracováním a interpretací informací, které byly po staletí dostupné hlavně v tištěných dokumentech, a ty uchovávaly hlavně knihovny. Dnes je informací všude kolem nás záplava a uložené jsou v nejrůznějších podobách, ovšem jejich zpracování zůstává beze změn, a proto se veřejné knihovny věnují kulturním a vzdělávacím akcím nejširšího spektra. Zaměřují se na uživatele, kteří vzdělání potřebují nejvíce (děti, studenti) nebo kterým nejvíce hrozí pád do digitální propasti (starší lidé, přistěhovalci, sociálně vyloučení). Univerzitní knihovny se zase soustřeďují zejména na poskytování studijního prostředí vhodného i k jiné práci, než je studium knih a psaní esejů, a na vzdělávání studentů i učitelů v práci s elektronickými informačními zdroji. V knihovnách Kodaňské univerzity například rezignovali na tematické řazení fondu a knihy řadí prostě podle přírůstku, protože tištěné knihy ve volném výběru stejně neodrážejí všechny zdroje, které knihovna nabízí, konkrétně knihy ve skladu a hlavně elektronické zdroje.

FLEXIBILITA PROSTORU

Tyto tendence a změny by měly být samozřejmě zohledněny při navrhování knihoven. Teď mám na mysli především jejich interiér; nejen proto, že vnější vzhled knihovny nikdy nebyl tím hlavním, ale také proto, že nová knihovna nevzniká vždy jako kompletně nová budova. Často se jedná třeba jen o přístavbu, rozšíření nebo o rekonstrukci již existující starší budovy, která původně knihovnou ani nebyla, anebo jen o renovaci a modernizaci starší knihovny. Dnes už není hlavním požadavkem její velikost, aby pojala stále rostoucí knižní fond, ale spíše flexibilita nebo modularita prostoru. Moderní knihovna vznikne i jen pouhou přestavbou nebo rozšířením starší budovy.

Požadavky na současnou knihovnu jsou čím dál komplexnější, proto by měl architekt úzce spolupracovat s knihovníky, mezi kterými lze dnes už nalézt dostatek odborníků na jejich architekturu. A protože se knihovny staví čím dál tím méně kvůli knihám a čím dál tím více kvůli lidem, měli by tvůrci spolupracovat také s jejich uživateli. Tento trend, tzv. participativní design, se v poslední době prosazuje čím dál častěji. Za aktivní účasti uživatelů tak už vznikla například knihovna Dokk1 v dánském Aarhusu (dokončena 2015) a podobně dnes vzniká třeba nová městská knihovna v Helsinkách (bude dokončena v prosinci 2018), Utrechtu nebo Oslo (předpokládané dokončení staveb v roce 2019). Stejně tak dánská technická univerzita DTU ve svém kampusu v Lyngby nedaleko Kodaně zapojila do projektu rekonstrukce knihovny studenty, ti ji od té doby považují za „svou“ a nedají na ni dopustit. I nadále se pravidelně setkávají s vedením knihovny, a podílejí se tak na jejím dalším rozvoji.

Při návrhu interiérů knihovny je jedním z nejdůležitějších požadavků flexibilita. Je výsledkem pestrosti aktivit, které knihovna 21. století nabízí, a různých představ o tom, jak by měla vypadat a k čemu by měla sloužit. Dnes neexistuje jediný typ ideálního čtenáře, ale spíše několik cílových skupin s různorodými způsoby trávení času v knihovně. Proto by zde měly být flexibilní prostory, aby byly vhodné pro všechny druhy aktivit – od tichého studia a individuální práce přes skupinovou práci a spolupráci až po místa vhodná k telefonování, neformálnímu setkávání, zábavě a odpočinku. Totéž platí pro nábytek a další vybavení jednotlivých prostor, tedy odpovídající stoly, židle, gauče, osvětlení, zásuvky, tabule. Kromě toho by i samotné vybavení mělo být flexibilní, nastavitelné a přemístitelné. Například v městské knihovně ve švédském Malmö mají v části určené pro volný výběr knihovní regály na kolečkách, aby mohli místnost pohodlně a snadno přestavět na přednáškový sál.

VÝMĚNA ZKUŠENOSTÍ

Důležitým zdrojem informací o tom, co v knihovnách správně funguje nebo nefunguje, jsou evaluace již existujících knihoven. Metody hodnocení jejich reálného fungování po určité době od jejich otevření (tzv. Post-Occupancy Evaluation) zahrnují pozorování a dotazování se uživatelů i zaměstnanců knihovny. Prosté pozorování chování uživatelů v knihovně může pomoci identifikovat prostory, které si uživatelé oblíbili, nebo které naopak nevyužívají, určit, zda funguje dobře orientační systém, když mají návštěvníci stále tytéž dotazy. Pokud je nábytek v knihovně pohyblivý a stoly či světla nastavitelná, můžeme sledovat i to, jak si je uživatelé nejčastěji nastavují a proč. Toho velmi efektivně využívají v knihovně Science Park Library and Study Centre Amsterdamské univerzity. Stejně tak zpětná vazba uživatelů, dotazníky a rozhovory jsou cenným zdrojem poznatků, proč knihovna nebo některé její služby a prostory nefungují tak, jak by měly. Důkladný etnografický výzkum provedli v knihovnách Cambridgeské univerzity a zpráva z tohoto projektu dnes slouží jako příručka, jak navrhovat studijní prostory v univerzitních knihovnách. Vycházejí z ní například v projektu pro univerzitní kampus Amsterdamské univerzity, kde vznikne i knihovna s přibližně tisícovkou studijních míst. Bude se stavět v centru Amsterdamu v areálu bývalé nemocnice a dokončena by měla být v letech 2023–2025. Zapomínat nesmíme ani na hodnocení ze strany zaměstnanců, protože v knihovně by se ideálně měli cítit dobře nejen její uživatelé.

Na dánské technické univerzitě DTU posuzují fungování knihovny metodou Smart Library (tedy chytrá knihovna). Návštěvnost knihoven se již dlouho měří podle počtu fyzických návštěv, výpůjček, návštěvnosti webu, zodpovězených dotazů, podle počtu obyvatel měst nebo studentů univerzit. Ovšem s využitím dnes běžně používaných technologií můžeme v místnostech měřit teplotu, vlhkost, úroveň hluku, pomocí kamer můžeme sledovat pohyb uživatelů a následně ho zobecnit a podle toho prostory upravit. Analýzou takto získaných dat (např. vytvoření tepelné mapy) může knihovna své služby a prostory přizpůsobovat tomu, jak se v ní uživatelé reálně pohybují a chovají. Tyto technologie lze využít i pro efektivnější údržbu. Na DTU se momentálně snaží technici vyřešit třeba způsob, jak pomocí čidel evidovat obsazenost jednotlivých židlí či křesel a podat o tom informaci podobně, jak tomu bývá třeba na parkovištích v obchodních centrech.

I knihovna bez knih zůstává stále knihovnou, jak už dnes dokazují zařízení některých technických univerzit. Knihy jsou ale i nadále jedním z klíčových prvků designu knihoven. Slouží jako jejich poznávací znamení, a proto by měl návštěvník knihovny na knihy narazit co nejdříve po vstupu, byť třeba jen v podobě dekorace. Stejně tak kvůli svým akustickým vlastnostem e-knihy z knihoven nikdy úplně nevytlačí ty tištěné. A už vůbec se s nimi nemohou měřit v účinku psychologickém, protože ani v 21. století zatím nikdo nevymyslel lepší místo pro studium, než jaké poskytuje posezení mezi starými dobrými knihami.

JAN KAMENICKÝ | Jan.Kamenicky@ff.cuni.cz

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY

Dobrym a stále aktuálním úvodem do problematiky navrhování nových knihoven je *Architektura knihoven* Ladislava Kurky, jediná česká publikace věnovaná této problematice. Ze zahraniční literatury poskytují komplexní návod, na co všechno myslet při navrhování fungující moderní knihovny, publikace *IFLA Library Building Guidelines*, novější *Contemporary Library Architecture: A Planning and Design Guide*, a techničtěji zaměřená *Libraries: A Design Manual*. Dobrým manuálem pro navrhování studijních míst v univerzitních knihovnách jsou texty *Designing Spaces for Effective Learning* a *The Protolib Project*, který vzešel z etnografického výzkumu chování uživatelů v knihovnách Cambridgeské univerzity. Na metody evaluace toho, jak knihovna funguje po několika letech provozu (včetně modelového dotazníku), se zaměřuje kniha *Post-Occupancy Evaluation of Library Buildings*. Nejnovější a nejpodrobnější příručkou pro navrhování knihoven by pak měla být publikace *The Practical Handbook of Library Architecture*, s kterou se však autor textu zatím neměl možnost seznámit.

- *Designing Spaces for Effective Learning: A Guide to 21st Century Learning Space Design* [online]. JISC, 2006 [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/publications/learningspaces.pdf>
- KURKA, Ladislav. *Architektura knihoven*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. 86 s. ISBN 978-80-85851-20-5.
- LATIMER, Karen a Dorothea SOMMER. *Post-Occupancy Evaluation of Library Buildings*. Berlin: De Gruyter Saur, 2015. IFLA Publications, Vol. 169. 247 s. ISBN 978-3-11-037521-3.
- LATIMER, Karen a Hellen NIEGAARD. *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*. München: K. G. Saur, 2007. 266 s. ISBN 978-3-598-11768-8.
- LUSHINGTON, Nolan, Wolfgang RUDORF a Liliane WONG. *Libraries: A Design Manual*. Basel: Birkhäuser, 2016. 236 s. ISBN 978-3-0346-0827-5.
- PRIESTNER, Andy a David MARSHALL. *The Protolib Project: Researching and Reimagining Library Environments at the University of Cambridge* [online]. Cambridge University Library, 2016 [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: <https://futurelib.files.wordpress.com/2016/07/the-protolib-project-final-report.pdf>
- SCHLIPF, Frederick A. a John A. MOORMAN. *The Practical Handbook of Library Architecture: Creating Building Spaces that Work*. Chicago: American Library Association, 2017. 1040 s. ISBN 978-0-8389-1553-0.
- WORPOLE, Ken. *Contemporary Library Architecture: A Planning and Design Guide*. London: Routledge, 2013. 197 s. ISBN 978-0-415-59229-1.

Neušlo nám

Čtu a stávám se čtenářem

Pedagogická fakulta UK – katedra psychologie a katedra preprimární a primární pedagogiky a Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání připravují v rámci projektu Příprava učitele a učitelská profese v kontextu vědy a výzkumu konferenci *Počáteční čtení: čtu a stávám se čtenářem (Cesty propojení výzkumu a praxe)*, která proběhne 26. září 2018.

Akce navazuje na již realizované konference z let 2014 a 2016. Jejím cílem je představit nové poznatky vzešlé z výzkumů a projektů, ale také dát prostor praktickým zkušenostem a osvědčeným postupům, které podporují rozvoj čtenářské gramotnosti a čtenářství u našich žáků, a to z pohledu různých vědních disciplín (primární a předškolní pedagogika, pedagogická psychologie, speciální pedagogika, lingvistika aj.).

Na konferenci zazní příspěvky v následujících sekcích:

- rozvoj čtenářské gramotnosti a pregramotnosti prostřednictvím projektů operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání „Společensví praxe“;
- didaktické aspekty rozvoje čtenářské gramotnosti;
- dětská literatura a čtenářství;
- psychologické a psycholingvistické pojetí čtenářské gramotnosti;
- intervenční programy pro rozvoj gramotnosti;
- rodina a škola – podpora rozvoje gramotnosti a pregramotnosti;
- psaní, písarské a pisatelské dovednosti a jejich role v rozvoji gramotnosti;
- rozvoj čtenářské gramotnosti a pregramotnosti v rizikových skupinách, čtenářská gramotnost a inkluzivní vzdělávání.

Podrobné informace o konferenci naleznete na:

<http://pages.pdf.cuni.cz/konference-ctu/http://pages.pdf.cuni.cz/konference-ctu/>.

Zaznamenal: –JaC–

Rozhovor

s PhDr. Libuší Foberovou, Ph.D.,

ředitelkou Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě

Ve znamení Černé kostky

1. část

Ve fondu dnešní Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, knihovnickém centru Moravskoslezského kraje, se nachází více než milion svazků. Od svého založení v roce 1951 knihovna zápolí s nedostatkem místa. Naděje svítila před několika lety s projektem nové budovy, tzv. Černou kostkou, když město usilovalo o jmenování Evropským městem kultury. Ostrava nakonec čestný titul nezískala a nová budova skončila ve ztracenu stejně jako blob Jana Kaplického pro Národní knihovnu. V červenci 2017 se novou ředitelkou knihovny stala Libuše Foberová, působící do té doby v Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě. Pověstných sto dnů hájení ve funkci jí již skončilo, a tak jí redakce Čtenáře požádala o rozhovor.

→ Díky nové budově knihovny dostaneme fond pod jednu střechu a vybudujeme pro studenty kvalitní zázemí pro studium.

→ Tzv. „kopnout“ by se mělo na jaře v roce 2020. Stavba by měla být dokončena v roce 2022. Pevně věřím, že po 67 letech provizoria bude postavena nová knihovna.

Nedávno proběhla tiskem zpráva, že by se Černá kostka přece jen mohla začít stavět. Kdy vás tedy budu moci navštívit v nové budově?

Dne 14. března 2018 rozhodlo zastupitelstvo kraje o zahájení příprav projektu novostavby Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě (MSVK) nazývané Černá kostka s předpokládanými náklady 1350 mil. Kč podle návrhu architektonické kanceláře Kuba & Pilař architekti s. r. o. v Brně. Cena stavby je vysoká, avšak odpovídá technologickým požadavkům a je zárukou kreativního prostoru, kde se budou moci studenti i občané Ostravy setkávat a trávit zde volný čas vzděláváním, relaxací, ale i zábavou. Za účelem zajištění spolufinancování projektu schválilo zastupitelstvo kraje Memorandum o spolupráci na realizaci projektu, které definuje podíly jednotlivých účastníků a je již podepsané. Předpokládaný podíl Moravskoslezského kraje je 150 mil. Kč, podíl statutárního města Ostravy činí rovněž 150 mil. Kč a ze státního rozpočtu máme slíbených 800 mil. Kč.

V současné době jsme odevzdali aktuální stavební program, pracuje se na nové projektové dokumentaci – projekt zvítězil už v roce 2004 – i souvisejících úkolech a tzv. „kopnout“ by se mělo na jaře v roce 2020. Stavba by měla být dokončena v roce 2022. Pevně věřím, že po 67 letech provizoria bude postavena nová knihovna. Současné vedení kraje o to velmi usiluje, jsme prioritou číslo jedna. Inteligentní město potřebuje moderní knihovnu. Černá kostka se určitě stane komunitním a vzdělávacím centrem Ostravy a Moravskoslezského kraje.

Kolik z přípravných prací z minulosti budete moci využít?

Přípravy běží, stavební program se ale musel kompletně přepracovat. V knihovně vznikly dva týmy – projektový tým a širší konzultační tým. Členy týmů jsou vedoucí a vybraní pracovníci knihovny. Podařilo se nám je doplnit o renomované odborníky z praxe: Zdeňku Dohnálkovou

Ukázky vizualizace (i na protějšší straně) budoucího vzhledu interiérů nové budovy MSVK

a Ladislava Kurku, kteří jsou obrovskou oporou. Jejich prvním úkolem bylo prostudovat všechny materiály a podklady z archivu knihovny, včetně různých verzí stavebních programů, které reagovaly na úsporné varianty projektu. Moje předchůdkyně Lea Prchalová pracovala na projektu Černé kostky s týmem zaměstnanců řadu let. Za tu dobu se trendy pro výstavbu a provoz vědecké knihovny výrazně vyprofilovaly. Také jsem přišla s novou vizí knihovny, která by měla být funkční hybridní knihovnou, pevnou schránkou vědění a zároveň centrem poznání pro 21. století. Opírám ji o tři hlavní pilíře: věda a výzkum, hybridní knihovna/digitální služby a vzdělávací a komunitní knihovna. I tyto skutečnosti zohledňuje nový stavební program.

Pomůže vám při tom existence řady vysokých škol v Ostravě, nebo ty si zatím stačily vybudovat vlastní knihovny?

MSVK byla založena jako Státní studijní knihovna (ústřední československá knihovna pro hornictví a hutnictví) na základě výnosu Ministerstva školství, věd a umění ze dne 5. února 1951 č. 155 659/50-IV (Věstník Ministerstva školství, věd a umění, 1951, sešit 5). V návaznosti na rozšiřování vysokých škol v Ostravě knihovna založila knihovní radu a odborné sekce pro spolupráci při

doplňování fondu. V té době nebylo povinností vysokých škol zakládat univerzitní knihovny, a tak byla Státní studijní knihovna a později Státní vědecká knihovna v Ostravě (1954–2001) důležitým zázemím zejména pro vědecké a pedagogické pracovníky a pro studenty, dále i pro průmyslové firmy a ostatní podniky, nemocnice a zdravotnická zařízení, pro které mj. zpracovávala odborné rešerše a zajišťovala cirkulaci odborného tisku. Pro jedenáct nemocnic v kraji cirkulujeme lékařské časopisy dodnes a zájemcům zpracováváme speciální rešerše i nyní. Dodnes sloužíme jako důležité studijní zázemí studentům středních a vysokých škol nejen z Ostravy, ale z celého Moravskoslezského kraje. V současnosti má Ostrava tři vysoké školy a 45 středních škol, z toho 18 gymnázií, desetina obyvatel města jsou studenti, kteří mají dnes zcela jiné nároky na studijní zázemí než v minulosti. Prostory v Nové radnici, která byla mimochodem otevřena 28. 10. 1930 a je kulturní památkou, už dávno neodpovídají potřebám knihovny a požadavkům čtenářů. Vysoké školy mají krásné nové moderní univerzitní knihovny ze zákona. U středních škol je to různé, protože jim povinnost mít knihovnu zákon neukládá. Díky povinnému výtisku má naše knihovna kvalitní fond, kterým nedisponuje žádná jiná

knihovna v kraji. Máme 1,2 mil. svazků, což představuje 30 km regálů knih ve čtyřech skladech, ročně přibude půl kilometru knih. Nakupujeme rovněž zahraniční literaturu a vystavujeme tisíce titulů časopisů z pěti tisíců titulů, které máme k dispozici. Díky nové budově knihovny dostaneme fond pod jednu střechu a vybudujeme pro studenty kvalitní studijní zázemí.

Mohla byste čtenářům více přiblížit novostavbu MSVK Černá kostka a popsat, jaké služby bude knihovna v nových prostorách nabízet?

Černá kostka má rozměr 36 x 36 m, dvě podzemní podlaží o rozloze téměř 10 000 m²; jedno bude sloužit jako parkoviště a druhé jako sklad knih s kompaktními regály. Dnešní knihovna se nachází včetně skladů na rozloze 6000 m², nově by tak získala téměř 16 000 m². Knihovna bude mít těžké plovoucí betonové podlahy a skleněné opláštění, která má z vnější strany kovový porošt. Budova bude mít celkem osm nadzemních podlaží. Kolem ní bude zezeň, 40 parkovacích míst a vodní plocha. Stín Černé kostky se bude zrcadlit na vodní ploše, což je jeden z efektů této impozantní budovy. Mezi další efekty architekti řadí různé typy schodišť, které nabízejí průhledy přes dvě až tři patra, a atrium v patrech specializovaných pracovišť knihovny. Počítá se například s noční studovnou, s literární kavárnou, s volným výběrem knih a časopisů, s badatelnou regionálního a historického fondu, s experimentálním kinem. V jednom patře bude umístěna mediátka a bude probíhat výuka cizích jazyků. Uživatelé zde naleznou všechny druhy médií i speciální fond, jako jsou např. normy a patenty. Budova bude mít kapacitu 370 studijních a relaxačních míst, týmové a tiché studovny, multimediální učebny a konferenční sál. Budeme organizovat mezinárodní knihovnické konference a připravovat výukové programy pro všechny generace. Staneme se odborným zázemím pro 400 knihoven v Moravskoslezském kraji. Vědeckou knihovnu navštíví ročně téměř 800 000 návštěvníků – fyzických i virtuálních. Pevně věříme, že nové prostory získají nové uživatele a že novostavba splní očekávání zřizovatele, knihovníků a veřejnosti.

JAROSLAV ČÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Foto a vizualizace: archiv MSVK v Ostravě
Dokončení příště

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě

(údaje o činnosti za rok 2017)

počet pracovníků (fyzický stav)	68
velikost fondu	1 195 308
počet čtenářů*	8 015
počet výpůjček	423 559
počet akcí pro veřejnost**	102
počet fyzických návštěvníků	116 570
počet návštěvníků on-line služeb	610 005
(katalog + výpůjční protokol + reg. a spec. databáze)	
vlastní specializované databáze	8
licencované EIZ	13
počet vstupů do EIZ z prostoru knihovny	
vlastní katalogy:	36 095
licencované zdroje:	3 162
počet vstupů do EIZ mimo knihovnu	
vlastní katalogy:	389 120
licencované zdroje:	220 885
počet e-výpůjček e-dokumentů	1 525

* studenti VŠ a SŠ: **30,8 %** registrovaných uživatelů
senioři 60+: **10,8 %** registrovaných uživatelů

** **7** kulturních, **95** vzdělávacích: celkem **2 874** návštěvníků; vzdělávání pro knihovníky v kraji: **33** akcí pro **587** účastníků

Více informací naleznete na www.svkos.cz.

Ladislav Kurka: Jak to bylo

Člen redakční rady: 1965–1970, 1990–2017
Příspěvatel: 1963–současnost

Foto: Roman Glebišich

Začalo to už v době mých knihovnických studií před více než 60 lety. Během cyklistických výletů o prázdninách nás s kamarádem fascinovala ve vesnicích tabulka „Veřejná obecní knihovna“. Jestliže to šlo, hned jsme byli uvnitř. Zaměstnání mne potom přivedlo k vojenskému knihovnictví, ale lidové knihovny jsem vyhledával i nadále. Také jsem začal publikovat v knihovnických časopisech, nejvíce ve vojenském časopise *Knihovník*. Napsal jsem i několik příspěvků do *Čtenáře*, až si mne v redakci všimli a jmenovali členem redakční rady. Tato éra pro mne skončila v roce 1970 vyhazováním ze zaměstnání a poté i z redakční rady *Čtenáře*. Do funkce člena redakční rady jsem se vrátil až po dvaceti letech.

Vše se mi dost změnilo v roce 1991, kdy mne předsednictvo VV SKIP jmenovalo šéfredaktorem připravovaného časopisu Svazu knihovníků a informačních pracovníků. Začal vycházet jako *Bulletin SKIP* a mně přibýly povinnosti, ale s nimi i přátelé, kteří mi pomáhali. Hlavně to byl kamarád už ze studií – prof. Jiří Cejpek. Často jsme při rodinných procházkách řešili odborné věci, zatímco manželky „vařily“. Když bývalý šéfredaktor *Čtenáře* Vladimír Voznička odešel do jiné funkce, byl jsem rád, že souhlasil se členstvím v redakční radě *Bulletinu SKIP*. Zkušeností měl až až! A ještě jedna podobná rošáda se mi povedla, i když skoro o dvacet let později. Šéfredaktorka *Čtenáře* Lenka Šimková se stala členkou redakční rady *Bulletinu SKIP*. Toto nezvyklé propojení dvou redakčních šéfů se ukázalo alespoň pro mne jako velmi příznivé: bez redakčních

tajností a s přátelskými radami. Jak vidět, spolupráce obou redakcí byla nevídaná a trvala do doby, kdy jsme oba v krátké době po sobě z funkcí odešli.

A ještě alespoň dvě jména knihovnických osobností bych rád zmínil: Jaroslava Suchého a Zdeňka France. Především mi jde o jméno ředitele náchodské knihovny Jaroslava Suchého. Sledoval jsem dlouhá léta jeho nápady na stránkách *Čtenáře* a nenapadlo mne, že si s ním jednou budu tykat. A považoval jsem za čest, že souhlasil se členstvím v redakční radě *Bulletinu SKIP*. Připomněl bych ho citátem z jednoho jeho „péefka“, snad se bude hodit i jako dobrá rada do života: *Mít rád život. Mít rád to, co dělám. Mít kamarády, se kterými je člověku dobře.*

A poslední jméno? Více než skromný Zdeněk Franc, bývalý knihovnický ředitel, později řadový pracovník v Národní knihovně – a excelentní historik na poli českého knihovnictví. Myslím si, že náhrada za něj se dosud nenašla.

Za mnoho posledních let přibyla i jména z jiných profesí – projektantských a stavitelských. Ale to už je jiná, i když také velmi zajímavá kapitola.

Ze stránek Čtenáře... tentokrát před 50 lety

Vybrala: VLADIMÍRA ŠVORCOVÁ

Listujeme-li XX. ročníkem *Čtenáře*, dočteme se, že vedle tzv. Pražského jara v roce 1968 měli tehdy i knihovníci své jaro: *...jarní vítr zavál otevřenými okny i do knihoven a rozvířil tam letitý prach, který se taky začal uklízet, aby bylo čisto*, psal v článku *Knihovnické jaro* v pátém čísle Karel Bezděk. Autor informoval o konferenci zástupců všech typů pražských i mimopražských knihoven konané 21. března v Městské knihovně v Praze. Na pořadu jednání byly palčivé otázky tehdejšího knihovnictví,

především *dosavadního jeho povrchního, subjektivního a deklarativního řízení ze strany ministerstva kultury a informací*. Závěrem příspěvku je připojena rezoluce pražských knihovníků, bibliografů a vědecko-informačních pracovníků, která byla spolu s dopisy zaslána Alexandru Dubčevovi, Čestmíru Císařovi, několika ministrům a pražskému primátorovi.

Kritická slova zazněla již v dubnovém čísle 4, v němž byla pod názvem *Jsou naše knihovny na úrovni současných dnů?* zveřejněna diskusní tribuna před připravovaným III. sjezdem československých knihovníků. Účastnili se jí tehdejší členové redakční rady *Čtenáře*, mimo jiné Helena Bolková, Jarmila Burgetová, Ivo Domanský, Jiří Cejpek, Ladislav Kurka, Rudolf Málek a další. Součástí demokratizačního procesu konce 60. let byla i příprava ustavení organizace SKIP. Prohlášení přípravného výboru vyšlo v č. 6, jako příloha č. 11 pak byly otištěny *Materiály k ustavujícímu sjezdu Svazu českých knihovníků a informačních pracovníků*. Vidíme, že i tehdejší měsíčník pro práci s knihou *Čtenář* reagoval na zjitřenou dobu. Ve třetím čísle najdeme kupříkladu rozhovor s předsedou Svazu československých spisovatelů Eduardem Goldstückerem *Spisovatelé nejsou v opozici*. Letní číslo 8 otisklo neautorizovaný příspěvek podepsaný Ústavem dějin KSČ *Prohibitivní literatura* o podílu této instituce na stahování literatury z fondů knihoven v letech 1952 až 1953 a současně o „opatřeních“, která ústav podnikl po roce 1956 pro odstranění *tohoto nekulturního zásahu*.

Přišel však 21. srpen s „bratrskou pomocí“ armád pěti států Varšavské smlouvy. V bezútešné atmosféře vyšel v devátém čísle *Čtenáře* dopis v rubrice *Po uzávěrce*, v němž redakce mimo jiné přála svým čtenářům víru, naději i dobré nervy do budoucna. V témže čísle pak následoval článek Jiřího Cejпка *Úvahy nad proměnami půlstoletí* a Josefa Vinaře věnovaný osobnosti T. G. Masaryka, z něhož vybíráme naši ukázkou: *...Jak zvážit význam osobnosti? Kde najít skalpel kriticismu, který by přesně oddělil ono, co s osobností odešlo, od onoho, co má schopnost regenerace? Úsilí o zvážení osobnosti a díla TGM, toť zvláštní část našich moderních dějin. Již sama tato skutečnost vyjadřuje velkou míru působnosti Masarykovy na naši minulost i současnost... Masarykova ideální východiska připomínají nám, dětem uspěchané a krizí trpící druhé půle XX. století, že jsou nepřekročitelné meze lidské společnosti, které nerespektovat znamená stupňovat krizi k bezvýchodnosti. Tento více mudrlec než filosof zdůrazňuje prostoučkou pravdu, která jako by se vytratila z našich úvah – smyslem veškeré lidské činnosti je člověk.*

VINAŘ, Josef: T. G. Masaryk. *Čtenář*, 1968, roč. 20, č. 9, s. 284–287.

Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v ČR 2016/2017

Pokračování v prezentaci výsledků průzkumu *Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR*, který v roce 2017 provedla Národní knihovna ČR (NK). První dvě části byly publikovány v předchozích číslech *Čtenáře* (2018, roč. 70, č. 4, s. 146–149; č. 5, s. 177–180). Tato část je zaměřena na knihovnické a neknihovnické pozice v knihovnách.

→ V knihovnách se začínají také prosazovat pozice, které jsou zaměřené na komunikaci a propagaci aktivit knihovny směrem k veřejnosti neboli public relations (9 % úvazků).

→ V roce 2016 pracovalo téměř 60 % zaměstnanců veřejných knihoven v instituci déle než 10 let, ve specializovaných knihovnách to bylo 53 % zaměstnanců.

Průzkum byl kromě dříve zmíněných oblastí zaměřen také na zjištění objemů úvazků na jednotlivých pozicích především knihovnických, ale i neknihovnických. Knihovny měly dále uvést, kolik z uvedených úvazků na knihovnických pozicích vyžaduje rekvalifikaci. Požadovaným výsledkem bylo v tomto případě získání přehledu o potřebném rozsahu rekvalifikace na jednotlivých knihovnických pozicích. Výsledky našly již své využití jako podklad při přípravě nového *Katalogu prací*, dále mohou sloužit jako podklady pro přípravu rekvalifikačních, inovačních i specializačních kurzů v souladu s novou *Koncepcí celoživotního vzdělávání knihovníků*. Dalším zjišťovaným aspektem byla tzv. věrnost instituci, což znamená počet pracovníků, kteří v knihovnách pracují déle než 10 let.

Zjišťované knihovnické pozice

Referenční knihovník,
knihovník v přímých službách,
knihovník v oddělení pro děti – **Služby**

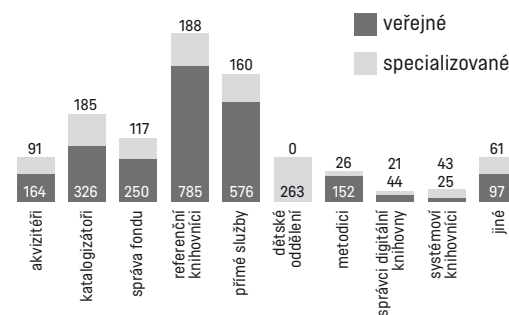
Akvizitér, katalogizátor, knihovník
ve správě fondu – **Knihovní fond**

Metodici, ostatní odborní knihovníci –
Metodika a ostatní

Správce digitálních knihoven, systémový
knihovník – **Digitalizace, AKS**

Ze zjištěných výsledků je možné konstatovat, že celkově převažují **knihovníci pracující ve službách**. Na těchto pozicích bylo zjištěno celkem 1973 úvazků, což je více než polovina všech vykázaných úvazků (55 %), nejvíce pak na pozici referenční knihovník. Na této pozici pracuje nejvíce knihovníků jak ve veřejných, tak ve specializovaných knihovnách. Zhruba třetinu pozic (1134 úvazků) zaujímají **knihovníci zabývající se knihovním fondem**. Katalogizátor je druhou nejčastější pozicí ve specializovaných knihovnách. Na **ostatních pozicích** (správci digitálních knihoven, metodici, systémoví knihovníci a další) pracuje ve veřejných knihovnách 12 %, ve specializovaných 17 % pracovníků.

Graf 1 – Počty úvazků na jednotlivých pozicích

Rozložení úvazků na pracovních pozicích se liší ve veřejných a specializovaných knihovnách. Ve veřejných knihovnách pracuje ve službách 60 % knihovníků, ve specializovaných knihovnách je to 39 % knihovníků. Nejvíce knihovníků ve službách pracuje ve velkých městských knihovnách (84 %), především pak v přímých službách. Specializované knihovny mají logicky svým specifickým zaměřením menší počty uživatelů, proto ve službách nepracuje tolik zaměstnanců jako ve veřejných knihovnách. Výjimkou jsou vysokoškolské knihovny a lékařské knihovny, kde jsou pozice ve službách poměrně výrazně zastoupeny a pracuje zde zhruba polovina knihovníků.

Ve specializovaných knihovnách nepatrně převažují knihovníci na pozicích zabývajících se knihovním fondem (akvizitéri, katalogizátoři, správa KF), kterých je 44 %, ve veřejných knihovnách je to 28 % knihovníků. Péče o fond, jeho akvizice a zpracování je zde náročnější než ve veřejných knihovnách a vyžaduje větší personální pokrytí. Nejvíce se práci s knihovními fondy zabývají knihovníci v ostatních specializovaných knihov-

Tabulka 1 – Počty úvazků podle typů knihoven

VEŘEJNÉ KNIHOVNY	%	počet
metodici, ostatní	9	249
akvizice, katalogizace, správa KF	28	740
služby, dětské	60	1624
AKS, digitalizace	3	69
SPECIALIZOVANÉ KNIHOVNY		
metodici, ostatní	10	87
akvizice, katalogizace, správa KF	44	393
služby, dětské	39	348
AKS, digitalizace	7	64

nách (61 %), muzejních (56 %) a ústředních specializovaných knihovnách (55 %). V některých typech knihoven (muzejní knihovny, knihovny ústavů AV ČR) se ještě přidává digitalizace knihovních fondů.

V krajských knihovnách, které mají archivní a konzervační funkce, se 35 % knihovníků zabývá knihovním fondem, což je nejvíce z veřejných knihoven. V krajských knihovnách také samozřejmě pracuje nejvíce metodiků (52 % ze všech veřejných knihoven), jelikož krajské knihovny jsou centry metodické práce v krajích.

Rekvalifikace

Bylo zjištěno, že z celkových 3577 úvazků na knihovnických pozicích je nutná rekvalifikace pouze v případě 494 úvazků, což představuje jen 14 % z celkového počtu úvazků. Z otázky týkající se vzdělání knihovníků vyplynulo, že 48 % odborných zaměstnanců na knihovnických pozicích nemá odborné knihovnické vzdělání. To příliš nekoresponduje s výsledky zjištěnými touto otázkou. Tento rozpor ale zmírňuje formulace

Tabulka 2 – Počty úvazků na knihovnických pozicích ve veřejných a specializovaných knihovnách

	VEŘEJNÉ KNIHOVNY		SPECIALIZOVANÉ KNIHOVNY	
akvizitéri	164	6 %	91	10 %
katalogizátoři	326	12 %	185	21 %
knihovníci správy fondu	250	9 %	117	13 %
knihovníci referenčních služeb	785	29 %	188	21 %
knihovníci přímých služeb	576	21 %	160	18 %
dětské oddělení	264	10 %	0	0 %
metodici	153	6 %	26	3 %
správci digitálních knihoven	44	2 %	21	2 %
systémoví knihovníci	25	1 %	43	5 %
jiné	98	4 %	61	7 %
Celkem	2686	100 %	892	100 %

Graf 2 – Podíl úvazků k rekvalifikaci

položené otázky, u které bylo doporučeno, aby pracovníci, kteří na knihovnické pozici pracují deset a více let, byli zařazeni jako ti, kteří mají ukončené odborné knihovnické vzdělání.

Výsledky potvrzují, že větší potřeba rekvalifikace pracovníků na odborných pozicích se objevuje ve **veřejných knihovnách** – celkově byla zjištěna potřeba rekvalifikace u **17 % úvazků**, ve **specializovaných knihovnách je to jen 5 %** úvazků ze všech úvazků na jednotlivých pozicích.

Největší procento úvazků bez odborného vzdělání je uvedeno na pozici dětský knihovník (22 %), správce digitální knihovny (20 %) a referenční knihovník (18 %), u ostatních pozic se toto procento pohybuje okolo 10 %.

Většina úvazků k rekvalifikaci je ve veřejných knihovnách (90 %), zbývajících 10 % náleží specializovaným knihovnám. Ve veřejných knihovnách se nejvíce úvazků bez odborného vzdělání objevuje u pozic **referenční knihovník, knihovník v přímých službách a dětský knihovník**. Ve specializovaných knihovnách je nejvíce úvazků k rekvalifikaci na pozici **referenční knihovník**, ale na rozdíl od veřejných knihoven následují pozice **katalogizátor a knihovník ve správě fondů**.

Tabulka 3 – Jednotlivé pozice s potřebou rekvalifikace

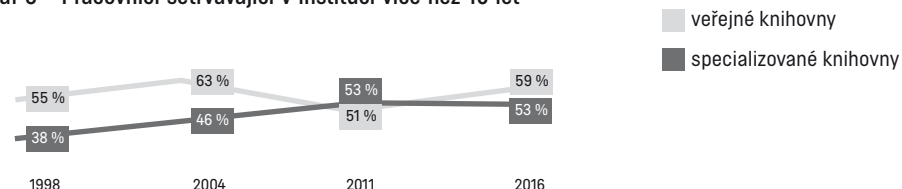
	celkem úvazků	potřeba rekvalifikace (úvazky)	potřeba rekvalifikace (%)
akvizitér	256	20	8
katalogizátor	511	51	10
knihovník správy KF	366	41	11
referenční knihovník	973	176	18
knihovník přímých služeb	736	96	13
knihovník dětského oddělení	263	59	22
metodik	178	20	11
správce digitální knihovny	65	13	20
systémový knihovník	68	5	7
ostatní	158	15	9
Celkem	3574	494	14

Neknihovnické profese v knihovnách

V knihovnách samozřejmě kromě knihovnických pracují i další zaměstnanci nezbytní pro správný chod knihovny. Touto otázkou jsme se snažili zjistit, které pozice to nejčastěji jsou. Celkově bylo na těchto pozicích vykázáno 1018 úvazků. Logicky se objevují ve větších knihovnách, nejčastěji v krajských (téměř polovina všech těchto úvazků) a městských knihovnách v sídlech nad 20 000 obyvatel (27 % úvazků). Největší část tvoří **pozice ekonomické a administrativní** (43 %), nejčastěji je to účetní (86 úvazků), administrativní pracovník (58 úvazků), mzdový účetní (41 úvazků) nebo personalista (26 úvazků) a další pozice, jako jsou referenti, asistenti, auditoři apod. Druhou nejpočetnější skupinou jsou **pracovníci IT** (17 %). Zde samozřejmě vedou správcí informačních a komunikačních technologií (94 úvazků – nejvíce úvazků ze všech pozic) a další pozice, jako jsou operátoři, vývojáři apod.

V knihovnách se začínají také prosazovat pozice, které jsou zaměřené na komunikaci a propagaci aktivit knihovny směrem k veřejnosti neboli **public relations** (9 % úvazků). Nejčastěji v knihovnách pracuje pracovník vztahů k veřejnosti (46 úvazků).

Graf 3 – Pracovníci setrvávající v instituci více než 10 let

V seznamu se také objevují **projektoví pracovníci**, kteří mají na starosti koordinaci projektů a programů, které se odehrávají v knihovně (6 %).

Početnou skupinou jsou logicky dělnické profese, které zajišťují důležitou podporu především ve velkých knihovnách (16 % neknižovnických pozic), jsou to např. truhláři, skladníci, techničtí pracovníci a další.

Dalšími pracovníky, především ve specializovaných nebo krajských knihovnách, jsou pracovníci výzkumu a vývoje a pracovníci pečující o knihy, jako jsou restaurátoři či konzervátoři.

Věrnost instituci

Průzkum opět potvrdil vysokou věrnost zaměstnanců své zaměstnavatelské instituci (setrvání v instituci po dobu delší než 10 let). V roce 2016 pracovalo téměř 60 % zaměstnanců veřejných knihoven v instituci déle než 10 let, ve specializovaných knihovnách to bylo 53 %. Jde o mírný nárůst oproti výsledkům předchozího průzkumu (2011) u veřejných knihoven; ve specializovaných knihovnách ke změně nedošlo. Od roku 1998 je procento zaměstnanců pracujících ve veřejných knihovnách déle než 10 let vždy nadpoloviční, i když lehce kolísá. U specializovaných knihoven má křivka stoupající tendenci; zatímco v roce 1998 zde pracovalo pouze 38 % zaměstnanců více než 10 let, v roce 2011 věrnost instituci stoupla na 53 % a na této úrovni se nacházela i ve sledovaném roce 2016.

Věrnost instituci vykazuje nadpoloviční většina zaměstnanců téměř ve všech typech knihoven. Celkově o něco výraznější věrnost (71 %) sledujeme v muzejních knihovnách a ve veřejných knihovnách ve městech s 20–100 000 obyvatel (66 %). Nejnižší počet takovýchto pracovníků vykázaly ústřední specializované knihov-

Tabulka 4 – Neknižovnické profese v knihovnách

	%	počet
Ekonomické, administrativní práce	43	355
IT pracovníci	17	142
PR	9	73
Restaurátoři, kniháři	7	5
Dělnické profese	16	134
Projekty, programy	6	54
Výzkum, vývoj	2	16

ny – 39 %, knihovny ústavů AV ČR (48 %) a ostatní specializované knihovny (47 %).

Ve veřejných knihovnách setrvávají v zaměstnaneckém poměru déle než 10 let **zejména ženy** (61 %). Oproti minulému průzkumu sledujeme **narůstající počet zaměstnanců mužů** pracujících v knihovnách déle než 10 let (42 % oproti 32 % v roce 2011).

Z dlouhodobého hlediska tak lze konstatovat, že zaměstnanci knihoven patří ke stabilním zaměstnancům, kteří zůstávají své instituci věrní. Částečně lze tuto stabilitu vysvětlit genderovou a věkovou strukturou zaměstnanců knihoven. Převážnou část zaměstnanců knihoven tvoří ženy ve středním a vyšším věku, které dávají přednost jistému a stabilnímu zaměstnavateli před rizikem častého střídání zaměstnání. Ženy v tomto věku mají většinou děti, resp. vnoučata nebo starší rodiče, což vyžaduje zvýšenou péči často zasahující nad rámec soukromého života, a potřebují tedy částečně flexibilní zaměstnání. Knihovny jsou typem zaměstnavatele, který se v tomto směru snaží vycházet svým zaměstnancům vstříc a podporuje trend sladování pracovního a soukromého života zaměstnanců.

VLADANA PILLEROVÁ

| Vladana.Pillerova@nkp.cz

Fortifikační důstojník Willenberg a 300 let knihovního fondu NTK

Národní technická knihovna (NTK) slaví v letošním roce třísté výročí založení. Její fond vznikl v roce 1718 jako sbírka knih prvního stavovského profesora inženýrství Ch. J. Willenberga. Profesura byla zřízena českými zemskými stavy za účelem výuky „vojenských dovedností“, zejména stavby opevnění, a stála na počátku dnešního Českého vysokého učení technického v Praze (ČVUT). S ČVUT a jejími předchůdci jsou dějiny NTK úzce spojeny.

- Dekret z 9. listopadu 1717 s informací o přidělené částce na nákup knih stanovuje datum, od něž NTK odvozuje počátek své historie, protože Willenbergovy knihy jsou stále součástí jejího knihovního fondu.
- Nevíme jistě, jaké knihy si Willenberg z přidělených 300 zlatých pořídil, protože se v archivech nedochoval žádný písemný doklad s inventářem titulů. (...) Knihy byly majetkem stavů. Profesor Willenberg je měl podle nařízení dekretu z listopadu 1717 opatřovat, uchovávat a využívat v místě, kde vyučuje svoje žáky, tedy ve svém bytě.

Samostatnou institucí nezávislou na této vysoké škole se knihovna stala až po 2. světové válce, v roce 1960 získala název Státní technická knihovna. Po přestěhování do nové budovy v Praze Dejvicích roku 2009 se přejmenovala na Národní technickou knihovnu.

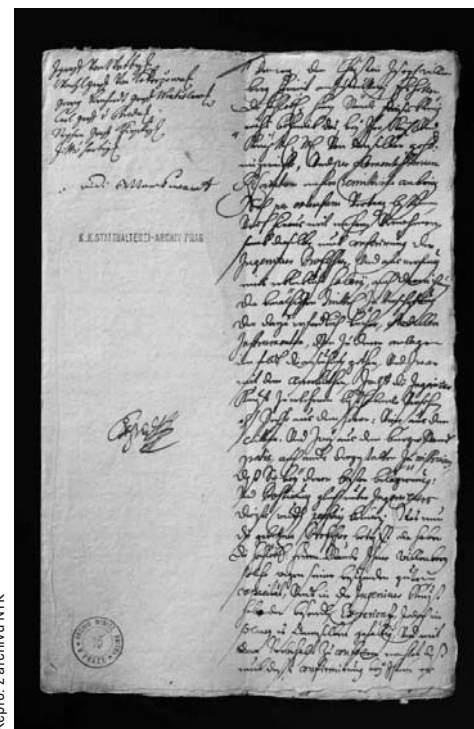
Ch. J. Willenberg a šíření inženýrského umění

Christian Josef Willenberg se narodil v roce 1655 v rodině provazníka ze slezské Lehnice, ale u řemesla svého otce nezůstal. Rozhodl se pro kariéru v armádě a odešel do Francie, kde sloužil králi Ludvíku XIV. v jeho alsaském pluku. Z váleč-

nického umění ho zaujaly takzvané inženýrské obory. Inženýr byl v 2. polovině 17. století znalec, který ovládal umění budování, ale i obléhání opevnění (fortifikací), a proto musel mít odborné znalosti z vyměřování terénu, stavitelství, dělostřelby a mechaniky. V té době nejlepší inženýři, jako byl například francouzský maršál Sebastien Vauban, proslulý stavitel pevností, působili ve Francii a v Nizozemí. Willenberg asi právě proto zamířil do Francie. Již tehdy existovaly technické školy. Sám Willenberg však do žádné necho- dil, své znalosti získával během vojenské služby pod vedením zkušených důstojníků.

Jeho pobyt ve Francii ukončil obrat v politice císaře Leopolda I. Blížila se nová válka, která se do historie zapíše jako válka o dědictví španělské a potrvá od roku 1701 do roku 1714. Leopold I. vydal v roce 1689 výzvu svým poddaným, aby opustili nepřátelskou Francii. Na počátku 90. let 17. století se proto Willenberg rozhodl vrátit do habsburských zemí a předpokládal, že bude přijat do císařské armády. Byl však zklamán, jeho žádost neustále odkládali, takže se nakonec usadil v Praze. Vstupoval do služeb bohatých šlechtických rodin a jako hofmistr vychovával jejich mužské potomky, které připravoval na vojenskou kariéru. Ještě jednou se vypravil na válečná pole, aby se po boku svého žáka Františka Karla Valdštejna zúčastnil dobývání italské pevnosti Casale. Valdštejn ale během italského tažení v roce 1701 smrtelně onemocněl a Willenberg se po jeho skonu vrátil do Prahy. Právě v té době

Repro: z archivu NTK

Císařský dekret z 9. 11. 1717, přidávající peníze na nákup knih, stál na počátku tvorby knihovního fondu dnešní NTK

v něm uzrál nápad, který významně ovlivní budoucnost technického školství v českých zemích.

Rozhodl se totiž své znalosti inženýrského umění předávat mladým lidem nikoli jen jako šlechtický hofmistr, ale jako veřejný učitel. Výsledkem byla jeho česky psaná žádost císaři Leopoldovi I. z 30. ledna 1705 o „zavedení vyučování ve fortifikaci“. Současně se nabídl tuto výuku za plat vykonávat. Jde o první návrh na vznik odborné školy pro vojenské inženýrství v habsburských zemích. Samotná cesta k ustavení stavovské profesury inženýrství v Praze a zahájení vyučování prvních žáků však potrvá dalších 13 let; na trůně se mezitím vystřídají tři císaři.

Vznik ČVUT

Žádost byla podána české dvorské kanceláři, která ji se svým vyjádřením předala 9. února

1705 do Vídně. Patnáctého prosince 1706 vydala dvorská válečná rada dekret, jímž jeho císařská milost udělila Willenbergovi titul císařského inženýra na základě zkoušky vykonané ve stejném roce v Praze před komisí pro inženýrství a obranné věci. V ní prokázal skvělé znalosti v oborech aritmetika, geometrie, trigonometrie a fortifikace. Musel také navrhnout opevňovací systém v nepravidelném terénu a poté vypracovat plán jeho dobývání.

Císařským reskriptem nového císaře Josefa I. z 18. ledna 1707, opět napsaným česky, bylo komisařům královského českého zemského sněmu uloženo obrátit se na české stavy a vyhovět Willenbergově žádosti. Tento dokument se považuje za zakládací listinu ČVUT. Vyučování ale na jeho základě v Praze nezačalo a nekonaly se ani žádné přípravy. Císařský reskript pouze vyjadřoval císařovo přání a doporučení stavům. Nebyl zakládacím aktem nové školy, o tom musely rozhodnout až samotné stavy. Protože od roku 1707 neudělaly české zemské stavy ve věci žádné kroky ani rozhodnutí, poslal Willenberg v roce 1716 opětovnou žádost přímo císaři Karlu VI. do Vídně.

Počátky NTK

Panovník se 14. května 1717 obrátil na komisaře českého zemského sněmu s příkazem, aby mu urychleně podal zprávu, jak byl vyřízen reskript z 18. ledna 1707. České stavy po dalších jednáních rozhodly svým dekretem vydaným dne 9. listopadu zřídit stavovskou profesuru inženýrství a jmenovat Willenberga profesorem s platností od 1. ledna 1718.* Kromě ročního platu 1200 zlatých, za něž měl vyučovat dvanáct osob, z nichž mělo být šest stavu panského, čtyři stavu rytířského a dvě stavu měšťanského, udělily Willenbergovi „jednou pro vždy“ 300 zlatých na knihy, modely a přístroje. Další knihy a učební pomůcky si měl Willenberg a jeho následovníci opatřovat ze svých vlastních prostředků. Listopadový dekret s informací o přidělené částce na nákup knih stanovuje datum, od něž NTK odvozuje počátek své historie, protože Willenbergovy knihy jsou stále součástí jejího knihovního fondu.

* Dekret z 9. listopadu 1717 je dostupný i s překladem na webu NTK: <https://www.techlib.cz/download/86259/zakladaci-dekret-z-roku-1717-s-prekladem.pdf>

Foto: archiv NTK

Tzv. Saský dům na Malé Straně, kde Ch. J. Willenberg bydlel, vyučoval a kde se také původně skladovaly zakoupené knihy

Malý zájem o studium

Po dlouhých třinácti letech od zaslání první žádosti císaři nastal 1. ledna 1718 den, kdy mělo vyučování konečně začít. Hned na začátku se ale objevil nečekaný problém: zájem o studium nového oboru byl mimořádně malý. Žáci nepřicházeli, a když se přihlásili, rychle mizeli. Jak zklamáný Willenberg informoval své nadřízené, první rok se na dvanáct otevřených míst přihlásilo pouze devět osob, mezi nimi i hrabě Michna, baron z Ranzova a pan Lažanský. Po dvou měsících v kurzu zbyli jen tři studenti (například hrabě Michna se na přednáškách vůbec neukázal) a někteří zapsaní uchazeči velmi brzy odešli.

Nezájem studentů zdůvodňoval Willenberg tím, že probírá i těžší matematické výpočty, vyučování není v příhodných hodinách a žáci nechtějí utratit 30 zlatých za potřebné pomůcky jako tužky na rýsování, pravítka a knihy. Výuka byla určena především šlechtickým synům, vyžadovala však hlubší znalost matematiky, na níž Willenberg přísně trval. Zájem šlechty proto rychle upadl až do té míry, že nebylo možné zaplnit její místa, proto brzy převážili mladíci měšťanského původu. Willenberg se rovněž obrátil na pražskou univerzitu se žádostí, aby své stu-

denty informovala o možnosti navštěvovat jeho výuku. Podstatnou část jeho žáků velmi brzy tvořili univerzitní posluchači.

Vyučovalo se v němčině, což představovalo revoluční novinku vzhledem k panující latině na středních školách a univerzitě. Celková délka studia činila dva roky, školní rok začínal v listopadu a končil v září. Vyučování však v průběhu roku přerušovaly četné prázdniny, církevní svátky a slavnosti.

Filozofii na pražské univerzitě v tu dobu studovalo zhruba 500 žáků. U Willenberga neznáme přesná čísla, jednalo se vždy jen o několik jedinců. Uplatnění absolventů v praxi bylo velmi různorodé. Někteří podle jeho zpráv našli zaměstnání při vyměřování pozemků, jeden pracoval jako mechanik s přístroji, avšak armádě, jejíž potřebám měla výuka sloužit především, se upsalo jen minimum z nich. Již za Willenberga proto začal pozvolný odklon od výuky vojenského umění a rozšiřování civilních technických oborů, který byl dokončen za jeho nástupců.

Knihovna

Nevíme jistě, jaké knihy si Willenberg z přidělených 300 zlatých pořídil, protože se v archivech

nedochoval žádný písemný doklad s inventářem titulů. Jednou z nich ale byla zcela jistě kniha Nicolase De Fera s názvem *Les Forces de l'Europe*, obsahující 179 rytin plánů evropských pevností s příslušným slovním doprovodem. Dokládá to profesorův vlastnoruční podpis, jímž knihu vydanou v roce 1695 opatřil. Willenberg informoval ve svých žádostech císaře, že hodlá přednášet podle rozsáhlé třídílné učebnice Georga Conrada Stahla pojmenované *Europaeischer Ingenieur oder Kriegs-Bau-Kunst*. Ta se však v historickém fondu NTK nedochovala, nemůžeme proto spolehlivě určit, zda ji ve své knihovně skutečně někdy měl.

Knihy byly majetkem stavů. Profesor Willenberg je měl podle nařízení dekretu z listopadu 1717 opatrovat, uchovávat a využívat v místě, kde vyučuje svoje žáky, tedy ve svém bytě. Willenberg bydlel v tzv. Saském domě na Malé Straně. Tento objekt dosud stojí, je to první dům po levé straně Mostecké ulice ve směru od Karlova mostu na Malostranské náměstí. Roku 1720 se přestěhoval na Staré Město do domu na rohu Liliové a Anenské ulice, který byl tehdy nazýván „krejčovský herberk“. Důvod byl jednoduchý. Značný počet frekventantů již v té době tvořili studenti univerzity a Willenberg jim chtěl být blíže. Jak ve své zprávě zemským stavům vysvětloval, studenti si také stěžovali, že cesta přes Karlův most je zdržuje (bydleli na kolejích na Starém Městě) a v létě je na něm příliš horko a v zimě chladno. Navíc se při přechodu mostu platilo mýto.

V roce 1725 Willenberg vážně onemocněl. Této situace využil Jan Ferdinand Schor, vzděláním malíř se zájmem o technické vědy, který se nabídl výuku převzít. V roce 1726 se zemští stavové rozhodli Willenbergovi jeho profesuru odebrat, a to s odkazem na jeho vysoký věk. Ponechali mu ale penzi 600 zlatých a zároveň jmenovali Schora novým profesorem inženýrství. Penze si

Současná budova NTK, která byla otevřena v roce 2009

Foto: archiv NTK

Willenberg dlouho neužil, již po pěti letech v roce 1731 umírá.

Závěr

Předchozí text dokládá, s jak velkými potížemi se stavovská profesura inženýrství potýkala na samém počátku své existence. Jejím hlavním úspěchem bylo, že nezanikla jako mnoho podobných vzdělávacích institucí v Evropě. Profesor Schor se ukázal jako důstojný pokračovatel Willenberga a rovněž se zařadil mezi významné představitele technického školství v našich zemích. Zasadil se mimo jiné o splavnění Vltavy a postavil první plavební komory v Čechách. Přes těžké začátky se Willenbergova profesura stala bodem, od něž mohou svůj původ odvozovat vedle NTK a ČVUT i další pražské technické vysoké školy, konkrétně Vysoká škola chemicko-technologická a Česká zemědělská univerzita. Díky tomu se tento bývalý fortifikační důstojník stal jednou z nejvýznamnějších osobností v dějinách českého technického školství.

PAVEL HORTIG | pavel.hortig@techlib.cz

POUŽITÁ LITERATURA:

- ČERNÁ-ŠLAPÁKOVÁ, Marie Ludmila. *Vzácné staré knihy ve Státní technické knihovně v Praze*. Praha: SPN, 1971. 344 s.
- JÍLEK, František a Václav LOMIČ. *Dějiny Českého vysokého učení technického*. 1. díl, svazek 1. Praha: České vysoké učení technické, 1973. 595 s.
- VELFLÍK, Albert Vojtěch. *Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademií a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno*. Díl 1. Praha: nákladem sboru professorského c.k. české vysoké školy technické, 1906 a 1909. 632 s.

Konference o personální práci v knihovnách II

Od zahájení prací na přípravě konference uplynul téměř rok jednání, plánování, organizačních schůzek. Ostatně jsme na stránkách *Čtenáře* letos o této etapě přípravy informovali (č. 2, s. 63 až 64). Den „D“, respektive dny „D“ nastaly 15. a 16. května 2018. Konference proběhla ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové a přijelo na ni celkem 76 účastníků z celé republiky. Nyní po jejím skončení už můžeme říci: Stálo to za to! Příště se uskuteční v roce 2020.

Podněty

Personální problematika jde samozřejmě ruku v ruce s prací v knihovnách, a tak se o ní hovoří. Ať už jsou to vystoupení na jiných konferencích či specializované semináře. Postupně začaly slílit hlasy, že v knihovnictví chybí specializovaná konference zaměřená pouze na zmíněnou oblast. Loni jsme se rozhodli ověřit zájem, zároveň se zeptali, jaká témata by byla nejžádanější, a nechali si doporučit osvědčené lektory. Přestože jsme dotazníky odeslali na přelomu prázdnin, v období dovolených, získali jsme dostatek odpovědí, což nás přesvědčilo, abychom se o uspořádání konference pokusili.

Od začátku jsme cílili především na ředitele, vedoucí a personalisty. Díky průzkumu se ukázalo, že zájem je o dva oddělitelné tematické celky: práci se zaměstnanci a právní otázky spojené se zaměstnáváním. Tomu jsme přizpůsobili i program, který jsme pojali jako dva související, ale oddělené bloky. Rozdělení se osvědčilo. Většina účastníků přijela na oba dny, ale řada z nich využila možnost dorazit pouze na jeden.

Úvodní den

První den jsme věnovali manažerským aspektům práce se zaměstnanci. V úvodním příspěvku představila Radoslava Podaná spirální integrální dynamiku, která se na motivaci člověka a jeho hodnotový systém dívá podstatně propracovanější optikou než starší motivační teorie Abra-

hama Maslowa. Na představení takto složité teorie by bohužel bylo třeba více času.

Kratšími příspěvky navázaly dvě kolegyně z knihovnického prostředí. Miloslava Faitová shrnula zkušenosti s průzkumem kvality pracovního života, který v Univerzitní knihovně Západočeské univerzity v Plzni provedla externí firma. Dana Smetanová z Knihovnického institutu hovořila o aktuálním stavu návrhu novelizace Katalogu prací a také o plánované příručce pro personální práci v knihovnách.

Odpoledne pokračovala Zdeňka Brázdová druhým z hlavních témat dne – hodnocením zaměstnanců. Přinesla praktická a erudovaná doporučení, kdy je vhodné a možné hodnocení použít a jaké kroky by při jeho zavádění zaměstnavatelé neměli vynechat. Její příspěvek doplnila Alexandra Laubová praktickými zkušenostmi se systémem hodnocení v Městské knihovně v Praze.

Náměty odjinud zaujala Věra Sakslová, která nám představila praktické nápady z podniku Lesy České republiky. Jejich „kuchařka pro vedoucí“ bude jistě inspirací i při přípravě knihovnické příručky pro personální práci. Bohatý program završil Vít Richter z Knihovnického institutu shrnutím velkého loňského průzkumu věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven.

Na závěr prvního dne jsme připravili doprovodný program. K prohlídce knihovny jsme přidali návštěvu hradecké dominanty – Bílé věže,

Foto: Markéta Špátová

Konferenci moderovala Z. Houšková

kteřá nedávno prošla rekonstrukcí. Pro zájemce jsme připravili také workshop o psychohygieně manažera, který se bohužel nakonec ukázal být spíše přednáškou...

Závěrečný den

Druhý den zahájil příspěvkem o základech pracovněprávní legislativy Jaromír Petera. Připravil posluchačům zajímavý výťah aktuálních judikátů k personální problematice, které zároveň řešenou oblast vysvětlují.

Českou republikou momentálně hýbe problematika ochrany osobních údajů. Tereza Danielisová, spoluautorka příručky o problematice GDPR a knihoven, připomněla hlavní zásady, kterými by se zaměstnavatelé měli řídit.

S ryze praktickým návodem, jak tvořit vnitřní směrnice a předpisy, přijela Soňa Dresslerová z Moravské zemské knihovny. Shrnuje, které předpisy bychom měli v knihovnách mít, protože nám je ukládá legislativa. A dále doporučila, co je vhodné písemně upravit z čistě praktických důvodů. Zřejmě díky tomu, že se jednalo o téma doposud poněkud opomíjené a že lektorka přinesla konkrétní doporučení z praxe knihovny, mělo její vystoupení v tomto dni největší úspěch.

Posledním příspěvkem dne a tím i celé konference bylo vystoupení Jana Horeckého ke zvyšování a prohlubování kvalifikace. Přednášející zajímavým způsobem navázal na vystoupení předchozích řečníků a objasnil nám, jak máme tyto dva způsoby vzdělání od sebe odlišit a jaké jsou praktické důsledky vysílání zaměstnanců na vzdělávací akce. Jak trefně poznamenal jeden z respondentů evaluačního dotazníku, ško-

da, že to bylo vystoupení poslední a řada účastníků si na něj nepočkala...

Zhodnocení

Ačkoli jsme naplánovali prostor na dotazy, většina vystoupení byla tak informačně bohatá, že řečníci měli problém se do vymezeného času vejít. To je, bohužel, nevýhoda a stanovená mez konferenčního formátu – je potřeba dodržet přesný časový harmonogram. Nad tím ale s vtipem a nenuceností sobě vlastní bděla moderátorka Zlata Houšková. (Měli jsme však i vítězně zdvižené ruce – to když se Jaromíru Peterovi podařilo vměstnat svoji obsáhlou a obsažnou prezentaci do vymezeného času. Nevěřil tomu on sám ani nikdo z jeho kolegů!)

Konference je za námi a naskýtá se otázka, zda ji opakovat. Pro hlasovalo 46 ze 47 respondentů evaluačního dotazníku. Téměř třem čtvrtinám z nich by vyhovoval dvoudenní formát akce jednou za dva roky. Díky dotazníku máme i několik dobrých námětů, jak zlepšit organizaci, za kterou jsme jinak dostali výtečné hodnocení.

V této souvislosti si dovoluji jednu osobní poznámku. Podobně rozsáhlou akci jsem pořádala poprvé. Byla to pro mě velká výzva a měla jsem z ní i určité obavy. Ale ukázalo se, že s dobrým týmem kolegů, kteří poradí, přinesou své náměty a bezchybně se postarají o svoji část organizace, jde vše. Děkuji tedy těm, kteří se podíleli na přípravě, přednášejícím, moderátorce i všem účastníkům. A za dva roky se těším na shledanou na dalším ročníku.

BOHDANA HLADÍKOVÁ

bohdana.hladikova@svkhk.cz

SDRUK poznává knihovny v Sasku

Cesta třiačtyřiceti knihovníků z 19 krajských, univerzitních, městských a specializovaných knihoven tentokrát nevedla daleko za hranice České republiky. Sdružení knihoven ČR totiž organizací tradičního zájezdu pověřilo Severočeskou vědeckou knihovnu v Ústí nad Labem, která se ujala této studijní cesty do dvou sousedních spolkových zemí.

Dráždany

První zastávkou byly Dráždany. Dopoledne jsme si prohlédli Saskou zemskou a univerzitní knihovnu známou pod zkratkou SLUB. Ještě před 30 lety to byly dvě samostatné knihovny, ale v roce 1996 došlo k jejich spojení a v roce 2002 byla dokončena novostavba v univerzitním kampusu. V úvodní přednášce jsme se dozvěděli o propojení s ostatními univerzitami pomocí sítě EDUROAM a o digitalizačním centru, které vzniklo v roce 2007 a ročně zdigitalizuje tři miliony stran. Zdigitalizované dokumenty jsou přístupné přes online katalog. Následovala prohlídka prostor knihovny včetně nového nábytku, instalovaného před 14 dny na místě, kde dříve stávaly lístkové katalogy. Z pěti milionů knihovních jednotek, o něž knihovna pečuje, je 10 % ve volném výběru. V knihovním muzeu jsme si prohlédli světoznámý *Dráždanský kodex*, což je leporelo z předkolumbovské doby psané v mayském hieroglyfickém písmu.

Po obědě nás řidič autobusu vysadil poblíž komplexu barokních staveb Zwinger. Pěšky jsme dorazili do bývalého paláce kultury. V letech 2013–2017 v něm probíhala přestavba, jež vedla k vytvoření moderního koncertního sálu Dráždanské filharmonie a centrální městské knihovny ve druhém a třetím patře. Je vybavena moderním nábytkem; nejvíce nás zaujalo 19 speciálních míst v podobě segmentu koule určených k poslechu hudby a výuky jazyků. Děti a mládež do 17 let si v knihovně mohou půjčovat knihy zcela zdarma, dospělí platí ročně 15 eur,

rodinná průkazka je jen o pět eur dražší. Pravidelně se zde pořádají autorská čtení; autoři pak dostávají jako poděkování sklenici s medem z včelího úlu na střeše budovy.

Lipsko

Druhý den byl náročnější. Na program jsme totiž měli návštěvu tří knihoven v Lipsku. První byla Bibliotheca Albertina, což je název knihovny vzniklé v roce 1543. Slouží především studentům a vyučujícím na Lipské univerzitě, která byla založena, jak nám průvodkyně připomněla, po odchodu části studentů z Univerzity Karlovy v roce 1409. Dnes sídlí v honosné budově postavené v roce 1891. Během druhé světové války však byla značně poničena, k nákladné opravě došlo až po sjednocení Německa. V současné době v budově probíhá instalace nového protipožárního zařízení. To nám umožnilo podívat se i do veřejnosti běžně nepřístupného skladu novinek, kde se knihy stavějí podle přírůstkových čísel. Protože byla průvodkyně odbornice na amerikanistiku, anglistiku a slavistiku, měla velmi dobrý přehled o českých autorech a o jejich překladech do němčiny. Ty tady lze vyhledat pomocí discovery služby FINC, založené na známém otevřeném systému VuFind.

V prudkém dešti jsme pak doběhli do centrální městské knihovny na náměstí Wilhelma Leuschnera. Do budovy postavené v roce 1896 původně pro muzeum Grassi se knihovníci nastěhovali v roce 1991, ale plně ji začali využívat až od října 2012 po dvouleté rekonstrukci. Prohlédli jsme si

Společné foto účastníků poznávacího zájezdu

Foto: archiv SVK v Ústí nad Labem

automat na třídění dokumentů, který se vyplácí, protože denně se vrací 6–10 000 vypůjčených médií. Přizemím, kde je umístěna dětská knihovna, jsme prošli do oddělení odborné literatury, beletrie a knihovny pro mládež v prvním a druhém patře. Nahlédli jsme také do přednáškové místnosti pro 300 posluchačů. V ní se konají autorská čtení. Když zde však měl vystupovat Günter Grass, museli si kvůli obrovskému zájmu pronajmout veletržní palác s kapacitou 3000 míst. Nyní kromě autorských čtení pořádají i velmi oblíbená Erzählcafés, v nichž lipští obyvatelé vzpomínají na šedesátá léta minulého století. Prohlídku jsme ukončili ve třetím patře v hudební knihovně Peters, nazvané po nakladatelství C. F. Peters. Potěšilo nás, že v ní na naši počest uspořádali malou výstavku vzácných knih a bohemic.

Poslední navštívenou lipskou knihovnou byla Německá národní knihovna, sídlící v budově z roku 1912, ke které byla postupně přistavena další křídla a také prostory pro depozitář a muzeum knihtisku. Vyбираjí se zde nejkrásnější knihy světa a zároveň uchovávají nominované tituly z jednotlivých států. Průvodkyně zmínila, že Československo vyhlášovalo jako jedna z prvních zemí svou nejkrásnější knihu již od roku 1928. V depozitáři nám pak ukázala nejen ty české. V dalším depozitáři uchovávali i tiskařské stroje z různých období.

Halle nad Sálou

Cesta pokračovala do Halle, historického hlavního města Saska-Anhaltska, které leží nedaleko od Lipska. Z řady zde působících knihoven jsme vybrali právníckou knihovnu na univerzitním náměstí. Po sjednocení Německa většina práv-

nické literatury z doby NDR zastarala. Místní knihovníci ji však nevyřadili, ponechali si jeden exemplář. Nyní s nástupem digitalizace budou vyřazovat i poslední tištěný exemplář. Je pozoruhodné, že se knihovna zavírá jen na tři hodiny denně, a studenti ji tak mohou využívat až do pěti hodin ráno a pak od osmi. Pokud ze studovny odejdou, zanechají na místě papírové parkovací hodiny, v nichž nastaví délku zamýšlené přestávky. O chod knihovny se stará vedoucí s pěticí knihovnic. Role průvodců se pak ujali dva pracovníci IT hovořící anglicky, protože knihovnice ovládaly tento jazyk jen pasivně. „Ajťáci“ se kvůli nám naučili detaily o knihovně a spolu s jejím vedoucím nás po exkurzi zavedli do centrální univerzitní budovy a ukázali malebnou aulu.

Saská Kamenice

Závěr naší exkurze patřil centrální městské knihovně v Saské Kamenici (něm. Chemnitzu). Od roku 2004 sídlí společně s přírodovědným muzeem a uměleckou školou v bývalém obchodním domě TIETZ. Knihovna pravidelně obsazuje přední příčky v BIX (německém knihovním benchmarkingu). Přivítala nás její ředitelka a seznámila nás s principy řízení i s připravovanými projekty. Nejtatraktivněji na nás zapůsobilo oddělení pro mládež, před čtyřmi roky vybavené novým nábytkem. Naopak prostory, kde se dříve čtenáři mohli občerstvit, zely prázdnotou. Ústečtí knihovníci ze Severočeské vědecké knihovny budou sledovat i další proměny knihovny. Saská Kamenice je totiž partnerským městem Ústí nad Labem a obě knihovny mají zájem na spolupráci – a to včetně výměnných stáží.

ALEŠ BROŽEK | brozek@svkul.cz

Knihovna v nádražní budově

Městská knihovna Antonína Marka v Turnově otevře v září 2018 svou novou pobočku o ploše 120 m² v nádražní budově. Jak k takovému kroku vůbec došlo?

Základní ideou bylo konečně po mnoha letech vytvořit komunitní centrum pro městskou část v Turnově II. Nádražní budova, která je v centru dané oblasti a na kterou navazují dopravní terminály, obchodní domy a další dostupné služby, je proto ideálním místem pro komunitní centrum, kde bude poměrně velká pobočka knihovny – konečně bezbariérová a prostorná.

Myšlenka na umístění pobočky knihovny do historické budovy nádraží vznikla před mnoha lety v souvislosti s přípravou projektu dopravního terminálu v Turnově. Vedle nového autobusového nádraží a úpravy celého přednádražního prostoru se jednalo i o rekonstrukci nádražní budovy. Zde mělo vzniknout moderní zázemí pro několik tisíc cestujících, kteří denně využívají vlakovou i autobusovou dopravu, ale i pro ostatní veřejnost. Na první etapu úprav – autobusové nádraží a přednádražní prostor – se městu podařilo získat evropské dotace. Stavba byla dokončena v závěru roku 2008.

Již předtím – v podstatě od roku 2006 – se město intenzivně snažilo připravit projekt na rekonstrukci alespoň části budovy nádraží, kde by byly potřebné služby pro veřejnost. A právě teh-

dy se zrodila myšlenka umístit do jedné části budovy i pobočku knihovny. Určitou inspirací pro tehdejší vedení města byla návštěva partnerského města Alvesta ve Švédsku, kam byla delegace z Turnova pozvána na vernisáž výstavy. Ta se konala v části historické budovy nádraží v sousedství moderního dopravního terminálu.

Příprava projektu v Turnově byla hodně náročná, a to jak projednáváním v zastupitelstvu města, tak jednáním s nejvyšším vedením Českých drah, a. s., jako majitelem budovy nádraží. Příslib rekonstrukce budovy byl stanoven na jaro 2009. Časový plán byl však nakonec zcela jiný. Majitelem nádražní budovy se stala Správa železniční dopravní cesty (SŽDC) a až v roce 2017 došlo k zahájení spolupráce s městem Turnov a vedením turnovské knihovny s jasným cílem umístit pobočku knihovny do zrekonstruovaného prostoru.

SŽDC před několika lety opravila exteriér nádražní budovy a v roce 2018 došlo na interiéru této historické stavby. V prostorách, které získala do pronájmu knihovna, měla být původně lékárna. V minulém roce však byla v této lokalitě nově otevřena provozovna farmacie. Město Tur-

Postup rekonstrukce: stav z března (foto vlevo) a z května 2018

Foto: Jaroslav Kříž

nov se tedy domluvilo se SŽDC, že navržený projekt upraví pro potřeby využití komunitního centra. A muselo se finančně podílet na úpravě projektu. Na vybavení nové pobočky knihovny ve svém rozpočtu vyčlenilo 800 000 korun. Kromě klasického knihovnického vybavení (regály, stoly, židle apod.) se bude z těchto peněz ještě financovat dřevěné vestavěné patro, určené zejména pro potřeby mládeže. Na technické vybavení získala knihovna grant z VISK 3 od Ministerstva kultury ve výši 51 000 korun.

Knihovní prostor bude působit vzdušně, prostorně, a především velice moderně. Smyslem je, aby byl lákavý pro všechny věkové kategorie. Plánuje se celotýdenní provoz; kromě výpůjčních služeb se zde budou odehrávat kulturně-vzdělávací pořady jak pro děti a mládež, tak i pro do-

spělé a seniory. Vedení města cítí v této lokalitě stále nevyužitý potenciál, a proto věří, že to tu právě knihovna dokáže rozvíjet. V plánu je v případě zájmu rovněž rozšíření služeb do těchto prostor (např. umístění pobočky Informačního centra pro mládež Turnov nebo zavedení Virtuální univerzity třetího věku). Pobočka je podobně jako před několika lety zřízená pobočka v prostorách základní školy koncipována jako mnohogerenační tak, aby prostory navštěvovali rodiče i prarodiče s malými i většími dětmi i mládež. Zároveň bude zajišťovat plnohodnotný knihovnický provoz pro dospělé a děti.

PETRA HOUŠKOVÁ | p.houskova@mu.turnov.cz
HANA MAIEROVÁ | h.maierova@mu.turnov.cz
JAROSLAV KŘÍŽ | reditel@knihovna.turnov.cz

Inspirace

Knihy do vlaku

V pátek 11. května 2018 jsme si uprostřed finise s přípravou dodržování všech pravidel GDPR našli čas na naši knihovnickou práci – na místním vlakovém nádraží v Rokycanech jsme instalovali regál s knížkami. Připojili jsme se tak k projektu *Knihy do vlaku*. Pro cestující jsme připravili prvních 120 knížek nejrůznějších žánrů, včetně dětských, které jsme označili samolepkou knihovny na obálce a stručnými pravidly na předšádce. K dispozici jsme také poskytli záložku s kontakty na naši knihovnu. Velmi jsme ocenili vstřícnost zaměstnanců nádraží, kteří byli milí a slíbili nám, že „knihoregál“ ohlídkají. Doufáme, že se přidají i další knihovny, aby cestující mohli knihy vrátet někde na naší západní trase a aby tak regálek s knihami byl stále plný...

Perlička na závěr. Čtvrtý den po instalaci knihovničky jsem ji šla zkontrolovat a případně knihy srovnat, ale nebylo prakticky co urovnávat. V koutku nádražní knihobudky se krčilo jen pár převážně dětských knížek a jedna záložka. Ostatní si čtenáři rozebrali! Teď jen věříme, že alespoň některé vrátí. A pak, že se u nás nečte...

Foto: Petr Hofman

Pracovnice z rokycanské nádražní pokladny v prostorách nádraží před knižním regálem místní městské knihovny

JANA AUBRECHTOVÁ
jaubrechtova@rokycany.cz

Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny

Zdravotnické muzeum, které je dnes součástí Národní lékařské knihovny (NLK), během své existence několikrát změnilo působiště, několikrát bylo na prahu zániku. Všechny peripetie však přestálo. Podílí se na řadě velkých výstav a ve vlastní expozici pomáhá představit dějiny lékařství a chirurgie nejen v českých zemích čtenářům knihovny, ale i ostatním zájemcům.

Muzeum naleznete v nádvorním domku budovy NLK (Sokolská ulice 54 na pražském Novém Městě). Muzeum, založené původně především jako památník českého lékařského stavu, již shromažďuje a prezentuje své sbírky více než osmdesát let.

Od rozvoje po stagnaci

Muzeum vzniklo v roce 1934 na návrh profesora dermatologie Františka Šambergera. Od počátku bylo těsně spjata se stavovskou organizací českých lékařů a Lékařským domem, otevřeným o tři roky dříve jako sídlo lékařských spolků. Mezi první přírůstky patřila doktorská hůl, dýmka a nákrčník lékaře a skladatele Jana Theobalda Helda, děkana pražské lékařské fakulty a rektora Karlovy university. Během druhé světové války a po ní se činnost muzea značně utlumila a sbírky byly provizorně uloženy. Až v roce 1962, v souvislosti se stoletým výročí Spolku českých lékařů, získalo Československé zdravotnické muzeum prostory v pražské Pařížské ulici a příslib dalších budov. To umožnilo rozšíření akvizic a uspořádání prvních tematických výstav. Tato renesance však trvala pouhé tři roky. Řada neúspěšných projektů rozvoje muzea a jeho umístění v Praze i mimo ni skončila v roce 1997, kdy jako součást NLK muzeum získalo dnešní prostory pro depozitáře, badatelnu i trvalé vystavení nejzajímavějších exponátů.

Sbírka lékařských přístrojů

Možnost seznámení se sbírkami muzea nabízela výstava *Člověk v náhradách: technika slouží me-*

dicině, která byla v květnu 2017 otevřena v pražském Národním technickém muzeu a trvala do března 2018. Zdravotnické muzeum zapůjčilo umělé nohy i paže z 1. poloviny 20. století, historická sluchadla a náhrady chrupu, jeden z prvních kardiostimulátorů československé konstrukce, ale třeba i ortopedický korzet z prvních desetiletí 20. století.

Jádrum muzejních sbírek představujících dějiny chirurgie a zároveň jádrem trvalé expozice muzea je tzv. akologický kabinet, který jako výukovou pomůcku založil roku 1809 v pražském Karolinu profesor teoretické chirurgie Josef Antonín Oechy. Zároveň s ním vznikla při rodící se chirurgické klinice odborná knihovna pro studenty a lékaře, dnes rovněž ve správě Zdravotnického muzea. Z první dotace 661 zlatých a 12 krejcarů byly zakoupeny ranhojičské nástroje: nástroje pro trepanaci lebky, kleště, nůžky, sondy, pily, turnikety k zastavování krvácení a další. Kabinet rozšířil a popsal Oechyho nástupce Vinzenz J. Krombholz. Roku 1850 byla dotace pro kabinet zvýšena ze 40 na 100 zlatých ročně a do sbírky byly získány moderní, především urologické nástroje francouzských výrobců. V následujících desetiletích však kabinet – hlavně pro nedostatek místa – dále nerostl a ke konci 19. století na byl spíše muzejní povahy. V roce 1945 byl uložen v pražské divizní nemocnici a značně poškozen při náletu.

Dochovaná sbírka akologického kabinetu dnes čítá 703 předmětů. Mezi nejzajímavější patří lukový trepan a jednoduchá zubní vrtačka na tém-

že principu z konce 18. století nebo plechová sluchadla z dílny vídeňského nástrojaře a chirurga Siegmunda Wolffsohna. Novější chirurgické nástroje zahrnují například vojenské chirurgické soupravy z první i druhé světové války. Za zmínku stojí pneumotorax k chirurgické léčbě tuberkulózy podle patentu L. Davidsona ze 30. let 20. století (viz foto vpravo). Přístroj napouštěl vzduch do pohrudniční dutiny, což vedlo ke kolapsu plicí postižené kavernou (dutinou po odumřelé plicní tkáni) a jejímu zajizvení, a zastavilo tak postup zánětu.

Diagnostické a léčebné přístroje ve sbírkách muzea jsou většinou mladší – z konce devatenáctého a dvacátého století. Řada přístrojů sloužila k měření krevního tlaku: od prvního rtuťového tonometru s manžetou, který roku 1896 sestrojil italský internista S. Riva-Rocci, po oscilometry 20.–30. let (Boullitte, Pachon) k měření kolísání tlaku při srdečním stahu. Tonometr vídeňského lékaře Gustava Gärtnera (1899) odhadoval krevní tlak podle síly nutné k zastavení pulsu v prstu ruky sevřeném manžetou. Ve sbírce je i řada horských sluncí československé a německé výroby z počátku 20. století, dále v první polovině 20. století populární přístroje k elektroterapii včetně výrobků pražské firmy bratří Čížků z 30. a 40. let i přístroje oftalmologické nebo hematologické. Další přístroje přibývají do muzea i v posledních letech.

Lékařské knihy a literární tvorba lékařů

Od samého počátku se muzeum zajímalo o knihy, především staré lékařské tisky a doklady odborné i literární tvorby lékařů. První kniha v jeho sbírkách – bližší neurčená francouzská chirurgie od soukromého sběratele – byla sice jen „půjčkou na ukázkou“, knižní sbírka se však rozrůstala rychle. Jako oddělení NLK muzeum dodnes spravuje vzácné tisky knihovny, historicky vzniklou muzejní knihovnu i příruční knihovnu dějin medicíny. Sbírkou vzácných tisků má dnes 455 položek. Za zmínku stojí bohatě ilustrované chirurgické příručky Johanna Schultese (Scultetus, 1655) nebo Lorenze Heistera (v řadě vydání mezi lety 1731–1779), *Instrumentarium chirurgicum* Johanna Brambilly, osobního lékaře císaře Josefa II., a četné další chirurgické učebnice. Mnohé z nich jsou součástí již zmíněné Fritzy knihov-

Foto: archiv NTK

Pneumotorax podle L. Davidsona

ny; například sedmidílná encyklopedie chirurgických nástrojů skotského chirurga Benjaminu Bella v německém vydání z roku 1798. Tato díla, která se postupně daří digitalizovat a restaurovat, slouží nejen k poznání dějin chirurgie, ale i k určování a katalogizaci nástrojů v muzeu samém.

Vzácné tisky v muzeu se ovšem týkají i dalších oborů medicíny. Nejstarším tiskem je *Nusquam antea impressum collectorium totius fere medicine* (Nikdy dříve nevydaný soubor všech medicínských spisů) boloňského lékaře a profesora Nicolò Bertrucia (Leiden 1509), svázaný spolu s *Praecepta salubria* („blahodárnými předpisy“) byzantského lékaře a chirurga Pavla z Aeginy a s mnemonickou příručkou Nicolase Simona *Ludus artificialis* z roku 1512. Sbírkou vzácných tisků obsahuje řadu vydání Hippokratových a Galénových spisů, rejstříků a komentářů k nim vydaných v 16. století především v Itálii, Holandsku a Německu, rovněž knihy o farmacii, botanice i anatomii. Dobře reprezentovány jsou také porodnické příručky: *Zahrádka růžová žen plodných* Matouše Walkenberského (1676), *La comare o riccogliatrice* (Porodní bába) italského lékaře Girolama Mercuria (1618), která jako jedna z prvních v Evropě popisuje císařský řez u živé

matky v případě zúžené pánve, dále učebnice babictví pruské dvorní báby Justine Siegemundové (1690), Steideleho učebnice porodnictví, předepsaná pro výuku v rakouské monarchii konce 18. století, v německé i české verzi (1778), a první originální česká babická učebnice, *Úvod k babení* profesora Antonína Jana Jungmanna (1804). Z dalších starých tisků české provenience zmiňme *Knihu lékařskou kteráž slove herbář neb zelinář* Jana Černého z roku 1517 nebo *Gruntovní a dokonalý regiment neb zpráva, jak jeden-každý člověk ve všech věcech zdraví své z Boží pomoci uměním vždycky opatrovati a mnoho těžkých nemocí i také nečasnou smrt předcházeti má a muože* Jana Koppa z Raumenthalu (1536). Knihovna muzea pak vedle učebnic a historicky významných děl především české medicíny obsahuje i literární díla českých lékařů včetně Josefa Thomayera, Václava Waltera (Emil Tréval) nebo Siegfrieda Kappera.

Výtvarná a grafická sbírka

Základem sbírky výtvarného umění je soubor 179 plastik tělesně postižených lidí z různých materiálů (porcelán, slonovina, dřevo, kov), doplněný více než 500 grafikami, výstřižky i kopiemi výtvarných děl. Sběrka, kterou v prvních desetiletích 20. století shromáždil v Berlíně defektolog a speciální pedagog Hans Würtz, dokládá všudypřítomnost postižení v dějinách a schopnost zdravotně znevýhodněných lidí vyniknout ve všech oborech lidského konání. Předměty, které po nuceném odchodu z Německa po roce 1933 v Praze odprodal, se dnes nacházejí zčásti v Jedličkově ústavu (především malby) a zčásti ve Zdravotnickém muzeu. V roce 2013 se soubor představil veřejnosti na výstavě *Postižení normalitou* v pražském DOXu.

Do výtvarné sbírky patří i dvě anatomické sošky těhotných žen: slonovinový model z dílny Stephana Zicka (Norimberk, konec 17. století) a o něco mladší model voskový. Obě sošky sloužily zřejmě jako rekvizity při výuce laiků – například mladých nevěst – o fyziologii těhotenství. Byly i součástí výstavy *První křik, první pláč* v Muzeu hlavního města Prahy, která představovala babické porodnictví 18. a první poloviny 19. století. V muzeu nalezneme i řadu portrétů a karikatur významných lékařů včetně Jana Evangelisty Purkyně, Emericha Maixnera, Anny

Odznak zkoušené porodní báby s vyobrazením sv. Marie Karlovské

Foto: archiv NLK

Honzákové a mnoha dalších. V roce 1934 založilo muzeum i sbírku lékařských ex libris. Dnes je téměř 300 dochovaných tisků součástí grafické sbírky muzea.

Rozmanitost

Vedle nástrojů, přístrojů a knih muzeum spravuje i další sbírky se vztahem k historii lékařství a zdravotnictví, včetně menšího archivního fondu se životopisnými materiály českých lékařů a sbírky lékařských a porodnických diplomů. Numismatická sbírka se z velmi skromných začátků rozrostla především odkazem gynekologa a sběratele Antonína Mastného, jednoho ze zakladatelů muzea, a již v 60. letech zahrnovala téměř 700 medailí a mincí. Nejstarší z nich je jednostranná bronzová medaile z roku 1527 s portrétem augsburského lékaře Johana Kleinmüllera. Za zmínku stojí i řada křesťanských medailí z tereziánské a josefínské doby nebo odznak s obrazem sv. Marie Karlovské, ochránkyně rodiček, který musely porodní báby, zkoušené podle tereziánského dekretu z roku 1753, nosit na prsou.

V samých počátcích muzea vznikla i menší sbírka farmaceutická. Mezi prvními exponáty byl soubor lékařských nádob ze dřeva i z loketského a vídeňského porcelánu, které muzeum vystavuje i dnes. Ke sbírce patří také unikátní soubor homeopatických lékárníček z počátku 19. století.

Muzeum uvítá badatele a zájemce o historii lékařství po předchozí dohodě kdykoli v pracovních dnech – každý čtvrtek mezi 14. a 16. hodinou je otevřeno bez objednání. Pokud máte cestu do NLK, nebo jen procházíte Prahou, pracovníci muzea vás rádi provedou a pokusí se odpovědět i na vaše dotazy o všem, co se z dějin péče o zdraví dodnes dochovalo.

ŠIMON KRÝSL | krysl@nlk.cz

Recenze

Když se popularizace vědy stává odborným diletantstvím

JELÍNKOVÁ, Kateřina. Česká kartografie. Praha: Petrklíč, 2016. 114 s. ISBN 978-80-7229-593-7.

Řada čtenářů již měla možnost v knihovnách narazit na publikaci s mimořádně honosným názvem *Česká kartografie* od autorky dosud neznámého jména, kterou vydalo nakladatelství Petrklíč a jež se má „komplexně zabývat vývojem kartografie na českém území“. Tato kniha, bohužel, představuje nezralý pokus o odbornou publikaci a současně nadbytek ambicí doprovázený nedostatkem soudnosti.

Čtenář jde v knize již od začátku z překvapení do překvapení. Z obsahu se totiž mimo jiné dozvídáme, že autorka zpracovala přehled všech známých kartografů zobrazujících území Čech, Moravy a Slezska od 15. století, stejně tak přehled všech kartografických děl o tomtéž území a v tomtéž období, to vše v rozsahu necelých osmi stran textu. Je pravda, že popularizace vědy je vždy určitou zkratkou a v mediálním prostoru je třeba pracovat pouze se zásadními informacemi. Nicméně shrnout dějiny jednoho oboru v Česku, navíc oboru, o němž autorka tvrdí, že mu *není věnováno příliš mnoho pozornosti*, do 114 stran je nejen troufalé, ale i diletantské. V této souvislosti lze konstatovat, že i kdyby tato kniha byla dvakrát tak rozsáhlá, stále by nebyla rozsáhlá dostatečně. Na druhou stranu je možná dobře, že text není delší.

To právě překvapení čtenáře provází v kapitole věnované *rozboru vybraných kartografických děl*, kde se mimo jiné o Klauďánově mapě, od jejíhož vzniku si letos připomínáme 500 let, dozvídáme, že *z názvů měst je patrné, že mapa je orientována obráceně, a to severem k jihu, písmo, které mapa obsahuje, je čitelné, avšak*

jeho čtení je náročné nebo měřítko, klíč a legenda nejsou součástí tohoto velmi zdařilého kartografického díla. V knize je uvedeno asi pět variant jména Johann Christoph Müller, bohužel ani jedna správná. Vrcholem je záměna jména současného geografa a geomorfologa Víta Vilímka za jméno nakladatele Josefa R. Vilímka (1860 až 1938), který mimo jiné vydával podrobné mapy okresních hejtmanství, o nichž se autorka zmiňuje. Tyto i další věcné chyby díla lze přičíst jak autorce, tak i velmi nedbalé nebo dokonce chybějící redakční práci u nakladatele.

Vydání knihy je určitou zprávou o stavu nakladatelské praxe. Ty tam jsou časy, kdy si autoři sahalí na životy z důvodu nevydání rukopisů svých knih. Vzpomeňme v této souvislosti kupříkladu neblahý příběh J. K. Toola, jehož rukopis vyšel až 11 let po jeho smrti a patří k významným literárním počínům 20. století.

Podle *Souborného katalogu ČR* knihu evidují celkem v 57 knihovnách po celém Česku. Cílem dotčených knihoven by mělo být označit výtisky publikace napsané „Nedoporučeno odborníky“. Odborná komunita je v této souvislosti připravena spolupracovat. Je totiž zřejmé, že ačkoliv některé omyly a věcné chyby autorky této publikace mohou vyznívat humorně, je to humor hořký až tragický. S rozsáhlejší recenzí na tuto publikaci se lze seznámit v internetovém magazínu *Česká pozice* pod názvem *Jak diletantsky shrnout dějiny kartografie v Česku*.

JAN D. BLÁHA | jd@jackdaniel.cz

Autor je kartograf a kulturní geograf působící na ČVUT v Praze a UJEP v Ústí nad Labem.

Femme fatale jménem Barbarella

FOREST, Jean-Claude: Barbarella.
Praha: Argo, 2017. 168 s. Dvě verze obálky.
ISBN 978-80-257-2242-8.

Když byl významný český popularizátor komiksů Tomáš Hibi Matějček dotázán na díla, která považuje za světovou komiksovou špičku, uvedl tato: *Maus*, *Superman*, *Watchmen* (Strážci), *Malý Nemo v Zemi snů* a *Barbarella*. První trojice se již dříve dočkala v různé podobě českého vydání. Na sklonku roku 2017 k nim nově přibyl zástupce (vlastně zástupkyně) evropského vědecko-fantastického komiksu – Barbarella.

Nakladatelství Argo se rozhodlo vydat knihu ve dvou úpravách plasticky vyvedené obálky, z nichž za pozornost stojí zejména verze využívající kultovní plakát Káji Saudka k stejnojmenné filmové adaptaci. Už takový přístup dokládá, že recenzovaný obrázkový seriál ze začátku šedesátých let minulého století zanechal v popkultuře výraznou stopu. Zrod neohrožené kreslené cestovatelky popisuje v úvodu publikace anglický komiksový odborník Paul Gravett, u nás známý jako tvůrce knihy *1001 komiksů, které musíte přečíst, než zemřete* (česky Plus 2013; recenze *Čtenář* 2014, roč. 66, č. 1, s. 20–22).

Výtvarník Jean-Claude Forest dostal zakázku od pánského čtvrtletníku *V-Magazine* na kreslený seriál vycházející na pokračování. Tak v roce 1962 vznikla dívka Barbarella, která v daleké budoucnosti cestuje vesmírem a zažívá různá fantastická i erotická dobrodružství. O dva roky později se dílo dočkalo i souborného knižního vydání. Vzdor problémům s tehdejší cenzurním zákonem na ochranu mládeže její věhlas rostl podobně jako mnohatisícové náklady. Roku 1968 měla premiéru i neměně slavná filmová verze v režii Rogera Vadima s Jane Fondovou v hlavní roli. To jsou historická fakta. Ale dokáže pětapadesát let starý komiks obstát i při dnešním čtení?

Kniha obsahuje dva zhruba stejně dlouhé samostatné příběhy. Oba lze označit za čistou space operu, podžánr sci-fi postavený na epických cestách hvězdolety po exotických planetách ve stylu starých námořních románů. Z dnešního pohledu se zdá těžko pochopitelné, jak se černobílé obrázky ústřední hrdinky střídavě nezahalené nebo oblečené do přiléhavých kombinéz mohly stát předmětem cenzurních potíží. Na dnešní poměry se jedná o poměrně cudné výjevy. Horší je, že první příběh poměrně selhává i jako dobrodružné čtivo. Hendikepem je už rozkouskování celku do několika epizod pro původní časopisecká vydání. Čtenáře přivyklého současné komiksově produkci může nemile překvapit i to, jak moc je zápletka vysvětlována dialogy, v horším případě průvodními komentáři. Standardu dneška neodpovídá ani stránka, kde šipky napomáhají správné posloupnosti čtení jednotlivých obrázků. Úvodní story zčásti zachraňuje její druhá polovina, kde je víc originálních nápadů. Určitě i proto se tato pasáž stala základem pro filmovou adaptaci. Pro milovníky Vadimova snímku bude určitě zajímavé porovnat obě verze.

Rozpačitý dojem z prvního příběhu vyvažuje následující pokračování nazvané *Minutažroutův hněv*. Opět platí, že nemá valnou cenu se zdržovat popisováním krkolomných zápletek – ty k žánru space opery zkrátka patří. Rozdíl mezi Forestovou tvorbou ze začátku šedesátých let a *Minutažroutovým hněvem* z roku 1974 je podle mého názoru značný. V sedmdesátých letech tvorba získala větší lehkost i šmrnc tolik potřebný zvláště k zachycení smyslnějších scén. Sexuální motivy jsou oproti prvnímu příběhu otevřenější, ale nepřekračují hranici lehké erotiky. Posun do-

znalo novější vyprávění i v používání nadsázky. Jestli v Barbarelle šedesátých let dominovalo dobrodružství nad humorem, tak pokračování je uvolněnou sci-fi parodií, neřku-li fraškou, plnou slovních i obrazových gagů. Škoda jen poněkud mdlého závěru, který nezachraňuje ani překvapivé angažmá jednoho symbolu Francie a jedné osoby z prvního dobrodružství.

Konec knihy patří doslovu Tomáše Prokúpk a odkazu nejslavnějšího Forestova díla v Československu. Stať mimo jiné zmiňuje, že první doložený výtisk Barbareilly k nám z Paříže přivezl Adolf Hoffmeister a dost možná právě ten samý exemplář ovlivnil Miloše Macourka při práci na

komedii *Kdo chce zabít Jessii?* nebo na scénářích pro komiksový cyklus s hrdinkou Muriel. Barbarella zkrátka byla a je v populární kultuře pojem. Část jejího původu odvál čas, přesto by ji milovníci vědecko-fantastického žánru a dnes tolik oblíbeného retra neměli minout. Stále ji totiž charakterizují slova jedné z postav komiksu: „*Ta dívka má obličej čistý jako tvář vestálky, ale je žádoucnější než všechny prostitutky ze Soga. Tvrdí, že se jmenuje Barbarella, a je to ztělesněná Venuše!*“

JAN SAMOHEJL | jan-sam@post.cz
Autor je redaktorem serveru Komiksárium a pracuje jako knihovník.

Inspirace

Knižní skřítki v litoměřické knihovně

V knihovně K. H. Máchy v Litoměřicích se jednoho dne k velkému překvapení návštěvníků dětského oddělení objevili knižní skřítki! Vykoukli na ně z regálu a rozhodli si s nimi hrát.

U příležitosti Dne dětské knihy jsme totiž existenci skřítků odhalili při workshopu nazvaném podle knížky *Tajemství jedné knihovny aneb Ze života knižních skřítků* (Praha: Grada 2017. 96 s. ISBN: 978-80-271-0501-4).

Při workshopu se děti seznámily se skřítky z výše zmíněné knížky, povídaly si o zásadách správného čtenáře, o knihovnách a o tom, co vše v nich lze nalézt a dělat, plnily různé úkoly a také se pořádně nasmály. Nakonec si všechny vyrobily svého knižního skřítky a odnesly si ho domů ve vypůjčené knížce.

„*Hašpršpula si bude se mnou a s maminkou číst. A bude mi hlídat všechny moje knížky,*“ prohlásila Barunka, jedna u účastnic workshopu. Poté se s ním podělila o svačinku (viz foto).

Kniha *Tajemství jedné knihovny* je interaktivní, podporuje vztah ke knihám, zábavnou formou seznamuje děti se světem knihoven. Je protká-

Foto: archiv autorky knihy

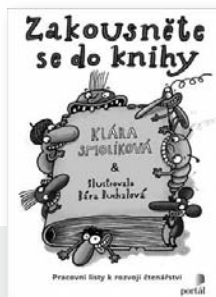
na úkoly, které rozvíjejí jazykové dovednosti, slovní zásobu, tvořivost, empatii. Lze ji dobře využívat při knihovnických lekcích pro začínající čtenáře.

Doufáme, že knižní skřítki se v litoměřické knihovně zabydlí a bude za nimi chodit čím dál víc dětí! Pokud chcete seznámit se skřítky i své čtenáře, rády za vámi přijedeme!

Autorka knihy **EVA DOLEJŠOVÁ ŠTÍBROVÁ**
| eva.stibrova.dolejsova@gmail.com
a ilustrátorka **MONIKA DAVIDOVÁ**

Lahodné pracovní listy pro malé i větší čtenáře

SMOLÍKOVÁ, Klára. *Zakousněte se do knihy: pracovní listy k rozvoji čtenářství*. Ilustrovala Bára Buchalová. Praha: Portál, 2017. 62 s. ISBN 978-80-262-1261-4.

Podpora dětského čtenářství by měla vždy začínat v rodině. Postupně, jak děti rostou, mohou čtenářské návyky rozvíjet také další instituce: škola, knihovna nebo třeba čtenářský kroužek. Stejný postup práce s dětským čtenářem zvolila ve své nové publikaci *Zakousněte se do knihy* Klára Smolíková. Jedná se o pracovní listy, které hravými ilustracemi doprovodila Bára Buchalová.

Malí čtenáři se tedy nejprve seznamují s rodinou knížkových a všimají si u toho čtenářských chutí a zvyků jejich jednotlivých členů. Poté už děti opouštějí zdi jednoho domu a vydávají se do knihovny, knihkupectví nebo třeba rovnou mezi

stránky samotných knih. Dobrým průvodcem na cestě jim může být jak knihovník, učitel, tak třeba některý z rodičů. Pracovní listy obsahují návodnou metodiku, se kterou si lehce poradí každý dospělák.

Tím to ale nekončí. Dojde také na audioknihy, komiksy či samotné tvůrčí psaní. Nechybí ani prostor pro kreslení a další vyjádření dětské fantazie. Věřím, že nejednoho knihovníka nebo učitele budou černobílé obrázky lákat k tomu, aby vzali pastelky do ruky společně s dětmi.

Četba se může pro někoho stát stejnou vášní jako pro jiného dobré jídlo. Proto nalezneme trefnou metaforu jak v názvu knihy, tak i v některých textech, kterým dodává tu správnou šťávu. Takže se nedivte, pokud se vám při práci s jednotlivými listy budou sbíhat sliny na pořádnou porci čtiva...

A tady je malá ochutnávka z metodické části:

S dětmi si povídáme, kdy se říká, že se do knihy někdo zakousl, zahryzl, že si na ní smlsнул či pochutnal, a co to znamená.

Pracujeme s paralelou: Jaké jídlo nám chutná? Jak se cítíme, když něco dobrého okusíme? Kde jídlo skončí (v žaludku). Potom se ptáme, jaké příběhy nám chutnají, proč se nemůžeme od dobré knížky odtrhnout a kde příběhy skončí (v hlavě).

Můžeme se příběhů přejíst? (Na rozdíl od žaludku pojme lidská paměť příběhů nepočítaně.)

Pracovní listy jsou tematicky provázány s dalšími autorčinými knihami, kterými jsou *Knihozrouti a Knihožrouti: Kam zmizela školní knihovna?* – to je ale spíše taková třešnička na dortu, i bez těchto knížek si se vším poradíte. Tak hurá do toho: zakousněte se!

LENKA ŠIMKOVÁ | avokmis@seznam.cz

Každý má jiné čtecí chutě

Čtyři děti Knížkovy se jmenují Amálie, Felix, Kordulka a Toník a knihy milují odmalá. Naštěstí každý z nich má jiné chutě, a tak se o knihy moc nepelejí. Popíší knihy a rozhodli se, kam se soustředí patří. Předtím spoj s vybranou knižkou.

- Kterou knížku má rozčtenou nejstarší Amálie?
- Do čeho je zabraný Felix?
- Co zaujalo Kordulku?
- A kterou knížku si oblíbil Toník?

Ukázka pracovního listu

Rok 1918 v literatuře

Rok 1918 je rokem konce první světové války, rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku nástupnických států, mezi nimi i Československé republiky; rokem, kdy byl Tomáš Garrigue Masaryk zvolen prvním československým prezidentem. Jaký byl tento rok v literatuře?

Tuzemská literární díla a aktivity

T. G. Masaryk vydal v angličtině spis *Nová Evropa: stanovisko slovanské* (*The New Europe*), v němž otevírá otázku postavení československého národa v Evropě. Básník, prozaik, dramatik, publicista a politik **Viktor Dyk** se stal poslancem Národního shromáždění za národně demokratickou stranu a vydal básnickou sbírku *Anebo*. **Eduard Štorch** vydal dobrodružný román pro děti a mládež *Lovci mamutů*. **Marie Majerová** vydala soubor próz *Dcery země*. **S. K. Neumann** vydal básnické sbírky *Horký van a jiné básně*, *Nové zpěvy a Třicet zpěvů z rozvratu*. Bratři **Josef a Karel Čapkové** vydali soubor próz *Krakoňova zahrada*. **Karel Toman** vydal básnické sbírky *Měsíce* a *Verše rodinné a jiné*. **Anna Maria Tilschová** vydala druhou část dvojrománu *Synové* (první část, *Stará rodina*, vyšla roku 1916). **Franz Kafka** vybírá ze svých tzv. *Sířemských zápisků* soubor aforismů, tzv. *Úvahy o hříchu, utrpení, naději a pravé cestě*, vydaný až posmrtně.

Začaly **vycházet časopisy** *Cesta* (do roku 1930), *Červen* (do roku 1921) a *Nebojsa* (do roku 1920) a sborník *Nové české divadlo* (s přerušeními do roku 1932). Byla **založena nakladatelství** Kvasnička a Hampl (existovalo do roku 1949) a Otto Girgal (existovalo do roku 1950).

Zahraněční literární díla

Francouzský básník **Tristan Tzara** vydal *Dvacet pět básní*, ruský básník **Alexandr Blok** poemu *Dvanáct*, francouzský básník **Guillaume Apollinaire** básnickou sbírku *Kaligramy*, americká spisovatelka **Willa Catherová** vydala román *Moje Antonie* (hrdinka pochází z rodiny českých imigrantů v Americe).

Ruský básník **Vladimir Majakovskij** vydal dramatickou poemu *Mystérie-buffa*, německý dramatik **Georg Kaiser** vydal první díl dvojice dramát *Plyn*, maďarský básník a novinář **Endre Ady** vydal básnickou sbírku *V čele mrtvých* a irský spisovatel **James Joyce** publikoval svoji jedinou divadelní hru *Vyhnaní* a časopisecky epizodu *Telemachus* z románu *Odyseus*.

Rakouský spisovatel a novinář **Karl Kraus** začal ve svém časopise *Die Fackel* (*Pochodeň*) vydávat monumentální knižní drama *Poslední dnové lidstva* (česky též jako *Poslední chvíle lidstva*), jež podává apokalyptický obraz první světové války a celé tehdejší společnosti. Německý spisovatel a kritik **Lytton Strachey** vydal knihu *Významní viktoriáni*. Německý historik a filozof **Oswald Spengler** vydal první díl slavného a vlivného spisu *Zánik Západu*, který je pokusem o srovnávací studium civilizací.

narození

- 1. 2. 1918 skotská prozaička **Muriel Sparková** († 2006)
- 23. 4. 1918 francouzský spisovatel **Maurice Druon** († 2009)
- 14. 7. 1918 švédský filmový režisér a scenárista, spisovatel a dramatik **Ingmar Bergman** († 2007)
- 10. 11. 1918 český herec, prozaik, dramatik a esejista **Miroslav Horníček** († 2003)
- 11. 12. 1918 ruský spisovatel **Alexandr Solženicyn** († 2008)
- 29. 12. 1918 český kritik, překladatel a spisovatel **Sergej Machonin** († 1995)

úmrtí

- 9. 3. 1918 německý dramatik a spisovatel **Frank Wedekind** (* 1864)
- 10. 6. 1918 italský skladatel, libretista a spisovatel **Arrigo Boito** (* 1842)
- 4. 11. 1918 anglický básník **Wilfred Owen** (* 1893)
- 9. 11. 1918 francouzský básník, prozaik a dramatik **Guillaume Apollinaire** (* 1880)
- 1. 12. 1918 maďarská spisovatelka **Margit Kaffková** (* 1880)
- 2. 12. 1918 francouzský básník a dramatik **Edmond Rostand** (* 1868)
- 17. 12. 1918 český novinář, básník, spisovatel, překladatel a politik **Ervín Špindler** (* 1843)

MILAN VALDEN | Milan.Valden@seznam.cz

Obrázky: repro SVK v Kladně

Neušlo nám

Kurzy tvůrčího psaní na Moravě a ve Slezsku

Na začátku každého roku jako již tradičně cestují lektori z Památníku písemnictví na Moravě na mnohá místa Moravy a Slezska, aby studentům a žákům představili literární soutěž pro mládež *Skrytá paměť Moravy*. V rámci této akce probíhají i semináře tvůrčího psaní, tzv. Krocení literární múzy. Ve školách, muzeích a knihovnách se pořádají hodinové kurzy pro mladé pisatele ve věku 12–19 let. Postupem času se zájem o tyto tvůrčí workshopy rozrostl; např. v roce 2017 proběhlo již 57 seminářů pro 990 dětí z pěti krajů.

Úkolem lektorů ovšem není jen „krotit“ fantazii studentů či je v kreativním psaní omezovat, nýbrž hravou formou probudit v každém alespoň kousek tvořivosti, povzbudit studenty a ulehčit jim jejich literární tvorbu. Tím pravým ovocem jsou pak texty, které mladí tvůrci posílají do soutěže.

Kurzů se letos zúčastnilo o poznání více žáků a studentů, a to 1115. Během tří měsíců tak zavítali lektori téměř do 30 moravských měst a městeček. Literární múza políbila mnohé mladé „spisovatele“, kteří nás pak překvapili zajímavými a poutavými povídkami v soutěži.

Více informací o soutěži www.kr-jihomoravsky.cz, www.muzeumbrnenska.cz, www.masaryk.info.

Text a foto **MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ** | sudomova@post.cz

Jan Thon
zapomenutý a znovu objevený

7. část

autor dějin knihovnictví národního obrození • zakladatel Ústřední knihovny hl. m. Prahy • realizátor novostavby městské knihovny • pedagog knihovnických kurzů

PhDr. Jan Thon (1886–1973) byl po

čtvrtstoletí ředitelem Knihovny hlavního města Prahy. Zasloužil se nejen o ni, ale významně přispěl i k rozvoji českého knihovnictví jako takového. Ale neblahé peripetie 20. století často způsobily, že ti, kdo byli svého času významní, důležití a známí, byli odsunuti ze společenského dění a měli být zapomenuti.

Narodil se v Golčově Jeníkově, absolvoval čáslavské gymnázium a v roce 1906 se zapsal na filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity na obory čeština a němčina (tu později vystřídal francouzština). Zabýval se českými literárními dějinami 19. století. V roce 1912 obhájil disertační práci s názvem *Karel Sabina jako kritik a literární historik*. Ještě jako student (1911) se stal zaměstnancem Knihovny královského hlavního města Prahy, což nasměrovalo jeho životní a profesní dráhu. Léta 1914 až 1918 pro Thona znamenala pobyt v zákopech, zranění, léčení a v roce 1918 návrat do pražské městské knihovny. Energický a vzdělaný mladý muž se brzy stal nepostradatelným pomocníkem nemocného ředitele knihovny Antonína Sovy a jeho zástupcem, který knihovnu fakticky řídil.

Spolupracovníkem a nástupcem Antonína Sovy

V roce 1911, kdy Jan Thon nastoupil do knihovny, směřovalo hlavní úsilí ředitele Sovy k tomu, aby město zajistilo pro knihovnu vhodnější prostory, nejlépe v nově vybudovaném objektu. Knihovna vznikla 1891, postupně sídlila na několika místech, až v roce 1903 našla trvalejší útočiště v empírovém domě č. 98 na Mariánském ná-

městí. V témže roce ovšem na základě návrhu asanační komise o přestavbě části Starého Města dostala výpověď a hledalo se pro ni nové umístění. Hledání trvalo až do roku 1914 a k žádnému výsledku nevedlo. V roce 1909 se sice městská rada usnesla vystavět pro knihovnu samostatnou budovu, ale věc se vlekla, představy odpovědných činitelů byly různé (tu novostavba, tu přestěhování do nějaké již existující budovy), uvažovaná místa pro novostavbu se také měnila, ale celá záležitost se nehýbala z místa. Dokonce se uvažovalo o odprodeji celého asanačního bloku i s dosavadní budovou knihovny státu pro zamýšlenou stavbu administrativní budovy univerzitní knihovny, aniž bylo zajištěno nové umístění knihovny městské. Macešské jednání městské rady pokračovalo až do roku 1919, kdy byl z její strany opět urgován stát (teď už československý) ohledně dohodnuté koupě zmíněných pozemků a hledalo se nějaké jiné provizorní umístění knihovny (mj. palác Kinských). Nakonec zůstala ve svém starém domě, protože nový ředitel Jan Thon si uvědomil, že jakékoli provizorium jen oddálí zásadní řešení pro budoucnost. Věc byla zatím odložena ad acta a Thon se plně soustředil na druhý velký úkol, kterým se zabýval už od roku 1919 – na centralizaci veřejných knihoven vznikající Velké Prahy.

Vytvoření sítě pražských veřejných knihoven

Vznik republiky je spojen s významným zákonem o veřejných knihovnách obecních. Pro pražskou knihovnu byla ale neméně důležitá i jiná záležitost, která se tehdy připravovala, a to vznik tzv. Velké Prahy, k němuž došlo 1. ledna 1922

JAN THON: KNIHOVNICKÁ FANTASIE
(Původně otištěno k otevření Ústřední knihovny hlavního města Prahy v Panorámě, roč. VI, čís. 9, 1929)

Tento přetisk vydali jako soukromý tisk a věnovali
k 28. květnu 1936 svému řediteli
PhDr. J. THONOVÍ
ŮŘEDNÍCI ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNY
HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

Bylo vydáno v 70 neprodejných výtiscích v úpravě
M. Kalába a s mědirytinou Karla Svolinského. Vy-
tištěno v Průmyslové tiskárně písmem Fournier na
italském ručním papíře Umbria

41

Bibliofilské vydání povídky J. Thona Knihovnická fantazie, které vydali jeho spolupracovníci v roce 1936 k jeho padesátinám

spojením dosavadního města a přilehlých 37 obcí. Zaslouhou cílevědomého Jana Thona byly veřejné knihovny působící ve vzniklém velkoměstě připraveny transformovat se do podoby jednotné a centralizované knihovní sítě. V červnu 1919 prosadil v městské radě usnesení, jímž se mu ukládalo „vypracovat jednotný plán pro budoucí úpravu veřejného knihovnictví na území Velké Prahy“. Byl schválen v lednu 1922 a ředitel Thon byl pověřen jeho realizací. Nebyla jednoduchá, vytváření jednotného organismu vznikajícího velkoměsta se neobešlo bez kompetenčních sporů a vzájemných animozit. Lokální patriotismus některých městských částí podbarvený i tehdejšími sociálněpolitickými spory i sociální demagogií byl značnou brzdou. Nakonec se podařilo schválené zásady prosadit a jejich dovršením se pak stal *Organizační řád knihoven městských v obvodu sjednocené obce Pražské* z listopadu 1922.

Následovalo praktické naplňování schváleného a k šesti původním „malopražským“ pobočkám se během roku 1922 postupně přičleňovaly pobočky nové, tj. knihovny bývalých samostatných obcí. Koncem roku pak působila ve Velké Praze Ústřední knihovna, 36 poboček a 13 čítáren časopisů. Centralizace knihovní sítě nebyla jednoduchou záležitostí. Fond nových poboček

bylo nutno přesignovat, doplnit katalogizační záznamy, vytvořit mechanismy pro doplňování knihovního fondu, sjednotit výpůjční pravidla a výpůjční poplatky atd. Během dvacetiletí ředitelského působení Jana Thona se knihovní síť postupně rozšiřovala a proměny doznávaly i jednotlivé pobočky, včetně zásadní proměny Ústřední knihovny. Na sklonku první republiky měla knihovna již 50 poboček, 12 čítáren časopisů, šest knihoven a čítáren pro mládež, tj. pro děti, a několik specializovaných oddělení (knihovnu hudební, slepeckou a také pro německy hovořící Pražany). Jan Thon byl nejen knihovník, ale i publicista, literární autor a člověk všestranně kulturně angažovaný. Proto nepřekvapuje, že knihovna ve 30. letech byla známa i bohatou publikační činností. Edice *Spisy knihovny hlavního města Prahy* čítala již 30 titulů; vydávaly se tematické bibliografie (překladů z jednotlivých národních literatur, monograficky zaměřené na významné umělce apod.). Od podzimu 1937 vydávala knihovna i čtrnáctideník *Knihy a čtenáři*, od jehož poválečného obnovení vede přímá cesta k dnešnímu celostátnímu časopisu *Čtenář*.

Jan Thon byl ředitelem energickým, činorodým a také velmi autoritativním. Dbal o bohatost a literární úroveň knižního fondu, osobně řídil nákupní komisi. Zásadní rozhodnutí organizač-

ního, ekonomického, ale i provozního charakteru si ponechával pod plnou kontrolou a minimálně delegoval na někoho jiného rozhodovací pravomoci. Týkalo se to i provozu jednotlivých poboček, jejichž personál mu byl přímo podřízen. Na druhé straně ve věcech „knihovnických“ odborných se dokázal obklopit velmi schopnými a vzdělanými spolupracovníky.

Nová budova

Vytvoření velké celopražské pobočkové sítě v roce 1922 velice zkomplikovalo situaci v Ústřední knihovně na Mariánském náměstí. Nedostatečnost prostor v budově byla neúspěšně řešena už od roku 1908 a ve chvíli, kdy zde bylo nutné zpracovávat násobně více knih určených i pro rozsáhlou pobočkovou síť, se situace dramaticky zhoršila. Prostor čítáren se zredukoval na třetinu, budovu opanovalo jedno jediné velké provizorium. Jan Thon stále tlačil na městskou radu, aby neúnosnou situaci pomohla řešit, ale nic reálného tu nebylo učiněno a nápady radních cílily většinou do prázdna. To co následovalo, se nejlépe popíše slovy „deux ex machina“. Dozorčí rada Pražské městské pojišťovny schválila v únoru 1923 návrh jejího ředitele Antonína Šebka, takto dlouholetého čtenáře knihovny, aby své vlastní 60. výročí (1925) oslavila tím, že hlavnímu městu věnuje k 10. výročí republiky (1928) novou budovu knihovny. Sám Jan Thon to popisuje tak, že se u něho jednoho dne objevil neznámý pán, představil se jako Antonín Šebek a sdělil mu výše popsané. Zda to bylo vskutku takto překvapivé, či zda se oba pánové ve skutečnosti už znali (např. prostřednictvím zednářských kruhů), to se asi dnes už přesně nedozvíme. J. Thon měl jako literát velký smysl pro dramatickost sdělení, každopádně se zde rýsovala možnost, že na nezastavěných pozemcích asanačního bloku, na němž stála i dosavadní knihovna, vyroste nová, velká a plně funkční budova a velký letitý problém bude vyřešen. Ředitel Thon byl požádán o zpracování stavebního programu pro novou budovu. V červnu 1923 byla vypsána užší soutěž mezi pěti významnými architekty (Ausobský, Hübschmann, Janák, Roith, Sakař). V dubnu 1924 soutěžní porota doporučila návrh architekta Františka Roitha, který se v základních proporcích a parametrech dosti shoduje s tím, jak byla budova později postavena.

Při práci na definitivním projektu F. Roith úzce spolupracoval s J. Thonem, takže bylo možno maximálně zohlednit i funkční hledisko knihovnické a provozní. Výsledkem je budova, jejímž jádrem je velká moderní knihovna světové úrovně s velkou výpůjční halou, velkými studovny, několika specializovanými odděleními a velkým skladovým zázemím. Zároveň je administrativním centrem celé instituce mající pobočky na desítkách míst po celém městě, umožňuje centrální zpracování nového knihovního fondu i údržbu stávajícího (knihařská dílna). Tyto funkce se zde daly předpokládat, ale mnohem zajímavější je z dnešního pohledu to, že se architektu Roithovi podařilo do budovy navíc vkomponovat Thonovu vizi knihovny jako do jisté míry multifunkčního kulturního centra (sály a učebny, výstavní prostory, divadelní sál pro děti). Tím, alespoň v československých poměrech, o mnoho desetiletí předběhli svou dobu. Budova knihovně dobře sloužila až do 80. let a po generální rekonstrukci na sklonku let devadesátých je důstojným centrem MKP i dnes. Sama stavba proběhla v letech 1925 až 1928.

Ještě krátce k uměleckému a výtvarnému pojetí tohoto architektonického díla: Janu Thonovi jako člověku, v němž se setkává porozumění pro technologický pokrok s jistou mírou konzervativního pohledu na společenské a umělecké hodnoty, se novoklasicistní pojetí Roithovy budovy s využitím prvků stylu art deco (malby F. Kysele) zřejmě velmi zamlouvalo a troufnu si předpokládat, že i monumentální klasicistující charakter budovy sousedící s Novou radnicí a s Klementínem přijal s větším uspokojením než potenciální funkcionalistické řešení, i když novou vinohradskou pobočku knihovny dostavěnou ve funkcionalistickém pojetí o rok později plně akceptoval.

V roce 1938 Thon v obsáhlé knize *O Městské knihovně, knihách a taky lidech* podává svědectví o uplynulém čtvrtstoletí knihovny, podrobně popisuje dvacetileté budování a vývoj její knihovní sítě, vznik nové budovy, služby specializovaných oddělení, v historickém exkurzu se ale také vrací k předchozímu vývoji. Zároveň se zde zamýšlí i nad samotným smyslem knihovnické práce, formuluje tu svá doporučení a uvažuje nad budoucností knihovnických služeb, zejména nad jejich reálnou dostupností (viz téma pojízdných knihoven).

Vynucené odchody 1942 a 1948

Jako přesvědčený demokrat pak zažívá s obavami Mnichov, agonii druhé republiky, německou okupaci a vznik Protektorátu. V nesvobodných poměrech nabývá na významu to, co může v nějaké podobě uchovávat hodnoty, které současnost tak brutálně potlačuje. Význam knihy a literatury jako mostu k lepší budoucnosti je v české společnosti té doby evidentní. Knihovny, stejně jako další kulturní instituce, mají najednou mnohem důležitější roli, než bývala ještě před několika lety. Pražská městská knihovna, její ředitel a okruh jeho spolehlivých spolupracovníků tento úkol přijali a začali ho naplňovat přes všechny těžkosti okupačního režimu. Mezi knihovníky kolem Jana Thona se nenašel nikdo, kdo by se snížil ke kolaboraci, naopak dělají vše, co lze reálně činit v pasivním odporu. Někteří byli později i zatčeni, vězněni a jeden i popraven.

Když denuncianti z českých fašizujících skupinek začali projevovat zájem o obsah fondu knihoven a protektorátní úřady jsou nuceny vytvářet další a další seznamy zakázané literatury (zesílilo to za ministrování Emanuela Moravce), podařilo se vedení knihovny s vědomím některých úředníků pražského policejního ředitelství prosadit uskladnění všech stažených knih v suterénu budovy knihovny na Mariánském náměstí. V době heydrichiády byla tato část suterénu dokonce zazděna a všechny zde ukryté knihy se dočkaly v roce 1945 návratu na regály; pozdější prohibita komunistické éry už takové štěstí neměla.

Bylo ale jasné, že ředitelská pozice Jana Thona je v kontextu zostřování okupačního režimu neudržitelná. Byl symbolem kontinuity s demokratickou republikou a jeho pasivní odpor byl zřejmý. Zatímco do primátorské rezidence nad knihovnou se nastěhoval skutečný pán Prahy, nacistický náměstek primátora J. Pfizner, o patro níže musí Jan Thon opustit svůj ředitelský stůl, za který na tři zbývající protektorátní roky usedl magistrátní úředník Jan Grmela.

V roce 1945 se Jan Thon na svůj ředitelský post vrátil a s ním i několik za války vězněných kolegů a kolegyně. Obnova normálního chodu knihovny nebyla jednoduchá. Brzy se také začala projevovat silná názorová polarizace v postojích zaměstnanců, společenský a politický neklid příznačný pro poválečné Československo zasáhl i knihovnu. Komunisté mezi zaměstnanci

J. Thon v ředitelně nové budovy na Mariánském náměstí (přibližně v roce 1930)

vedení Jaroslavem Freyem, nejprve nepočetní, postupně získávali silnější pozice, což oslabovalo pozici ředitele a vedlo na počátku roku 1948, kdy komunisté ovládli i zaměstnaneckou radu, k faktickému dvojvládí. Netrvalo dlouho, únorový „akční výbor NF“, opět pod taktovkou J. Freye, už začal o podstatných věcech rozhodovat sám, proběhlo první kolo personálních čistek a Jan Thon byl prakticky odstaven od řízení knihovny. Formálně sice zůstal ředitelem do konce října 1948, ale knihovnu již ovládali jiní. Jeho nástupce Frey po několika měsících v ředitelském křesle zamířil výše a knihovna, které Jan Thon věnoval většinu svého života, směřovala k nejkritičtějšímu období své historie, což byla nepochybně první polovina 50. let.

I v nové životní situaci Jan Thon nerezignoval na odbornou činnost. Mohl ještě několik let působit při výchově budoucích knihovníků na filozofické fakultě, ale potom se už věnoval pouze práci editorské a badatelské. Zemřel v prosinci 1973 ve věku 87 let, tedy v době, kde „jeho“ knihovna opět prožívala své horší chvíle.

Profesní, pedagogické, literární a jiné působení

Jan Thon se knihovnictví věnoval vskutku všestranně, aktivně pracoval v Ústředním spolku českých knihovníků, v Čsl. společnosti knihovnědné a také ve Spolku českých bibliofilů. V roce 1923 se podílel na uspořádání výstavy československé knihy v Paříži, roku 1926 podnikl studijní cestu po německých a skandinávských knihovnách.

Působil jako pedagog Státní knihovnické školy zřízené v roce 1920 v návaznosti na knihovnický zákon. Od roku 1928 pak přednášel v univerzitních knihovnických kursech. Po nuceném protektorátním penzionování zpracoval svou docent-

skou práci *Osvětou k svobodě*, na jejímž základě byl habilitován v roce 1946 na filozofické fakultě v oboru české literární historie se zvláštním přihlídnutím ke knihovědě. Práce vyšla roku 1948 i knižně, paradoxně v roce, který pro svobodu znamenal tolik špatného a kdy byl definitivně zbaven postu ředitele knihovny, o kterou se tolik zasloužil. Na filozofické fakultě mohl ale působit až do roku 1956.

V roce 1921 byl krátce redaktorem časopisu *Česká revue*, na jehož vydávání se ale podílel již od roku 1917. Poté v letech 1920–1932 vedl literární rubriku *Národních listů* nazvanou *Knihy a čtenáři*, jejíž název později převedl na čtrnáctideník vydávaný městskou knihovnou. Byl i tvůrčím umělcem. V roce 1926 vydal sbírku básní *Opuštěné stopy*, shrnující jeho tvorbu z let 1905 až 1922 a mj. v roce 1928 napsal velice zajímavou minipovídku *Knihovnická fantasmie*.

Jeho práce odborné lze tematicky rozdělit zhruba do dvou hlavních částí – literárněvědné a týkající se knihovnictví a nakladatelské činnosti. Nejvíce ho zaujala postava Karla Sabiny, v letech 1911–1916 vydal třídílné vybrané spisy z jeho díla a roku 1912 mu věnoval i svou disertační práci *Karel Sabina jako kritik a literární historik* a později také titul *O Karlu Sabinovi* (1947). V roce 1957 pak připravil k vydání část Sabinovy korespondence (*Rodinné listy Karla Sabiny*).

Z prací věnovaných knihovnictví a nakladatelství je to především již zmiňovaná práce *O Městské knihovně, knihách a také lidech* (1938), monografie o nakladateli J. Laichterovi (1936), stať *Knihopisný pokus Karla Havlíčka Borovského* (1934), studie o českých knihovnách od 20. let 19. století *Lidové knihovnictví jako součást tradice* (1946), biografické medailony zajímavých osobností spojených s českým knihovnictvím *Knihovníci a knihomilové* (1947). V knize *Mezi knihami a lidmi* (1956) popsal přínos některých spisovatelů k rozvoji čtenářství. Zabýval se dějinami české knihy z hlediska nakladatelského a knihovnického a dějinami čtenářských spolků; pro Ottův slovník naučný nové doby vypracoval hesla *knihovna* a *knihovník*. K dějinám pražské městské knihovny se ještě vztahují práce *Knihovna hl. města Prahy v roce 1911* (1912), *Knihovna hl. města Prahy a stavba její ústřední knihovny* (1926), která obsahuje vysvětlení důležitosti právě probíhající výstavby nové budovy

a popis jejího funkčního a projektového schématu.

Svým politickým smýšlením byl Thon národní demokrat, ve sporech, které se rozhořely brzy po vzniku republiky, zastával tedy spíše pravicové postoje, a protože byl člověk veřejně aktivní, navíc novinářsky působící (*Národní listy*), nebylo překvapením, že se často dostal do polemik a sporů, zejména s představiteli socializující levice. Jako příklad lze uvést spor kolem jmenování Z. V. Tobolky do čela parlamentní knihovny v roce 1919, který měl výrazně politický i osobní podtext (bývalý mladočeský poslanec Tobolka přešel k sociální demokracii).

Jan Thon byl také svobodným zednářem, patřil mezi zakladatele významné lóže *Národ*, která sdružovala mnoho důležitých mužů první republiky, politiků, úředníků, právníků, lékařů, umělců, univerzitních profesorů. Byl také stoupencem politického angažování svobodných zednářů, což v jeho případě ostatně platilo. Traduje se také, že prazákld dnešního fondu oddělení vzácných tisků Městské knihovny v Praze tvoří někdejší knihovna této lóže, která takto byla skryta v době nacistické okupace. Ještě dodejme, že architekt Roith, autor nynější budovy knihovny, byl také členem této lóže.

Zapomenut a znovu objeven

Až v 80. letech v souvislosti s prvními úvahami o rekonstrukci budovy knihovny bylo možno Jana Thona nepřímo připomenout, a to především s využitím jeho publikací, které budově věnoval. Když se ale vzápětí po pádu komunistického režimu knihovna chystala oslavit století své existence (1991), mohl se ten, kdo ji čtvrtstoletí vedl a formoval, vrátit plně do její paměti. Výraznou zásluhu na tom měla zejména dlouholetá pracovnice knihovny Zdeňka Čermáková a její rozsáhlá práce *Městská knihovna v Praze 1891–1991*, ze které především čerpají autoři následných článků a medailonů o Thonovi. A nyní, k 100. výročí vzniku republiky, se knihovna chystá vydat několik prací Jana Thona jako e-knihy, zejména text pro ni nejdůležitější, publikaci *O městské knihovně, knihách a také lidech*.

JAN VÁVRA | jan.vavra@mlp.cz

Obr.: archiv autora

Pozn.: Nezkrácenou verzi příspěvku naleznete na <https://svkkk.cz/ctenar>

Humor a „Young Adult Fantasy“ vpřed!

Foto: Michaela Pexová

Ač se to zdá být k neuvěření, mnohdy je mezi těmi, kdo by měli mladé a začínající čtenáře do literatury uvádět, a literárními fanoušky nepřekonatelná zeď. Tvoří ji předsudky, na jejichž základě si učitelé, rodiče, ale i mnozí knihovníci činí nárok rozhodovat, co by měla nastupující generace čtenářů číst. Z velké části je to bariéra terminologická. Proto v další části našeho seriálu představíme nejen další subžánry fantastiky, ale také připojíme krátký slovníček pojmů, bez nichž se mezi mladými fanoušky a čtenáři fantastiky určitě neobejdete.

- Přestože se po roce 1989 čeští nakladatelé hekticky snažili dohnat skluz a seznámit české publikum se vším podstatným, co se na poli fantastiky za posledních několik desítek let odehrálo, ne každého jejich horečná snaha zasáhla.
- Dětská čtenářská po dvanáctém roce přecházejí ke knihám, kde ne vždy je zlo potrestáno a dobro odměněno, platonické vztahy se naplňují, pravidla světa i vlastních rozhodnutí se komplikují.

Přestože nás od sametové revoluce dělí už téměř třicet let, stojí za připomínku, že žánr fantasy nebyl vnímán jako vhodná součást knihovničky uvědomělého socialistického čtenáře. Západní autoři fantasy nebyli překládáni a jejich knihy se vnímaly jako braková literatura. Setrvačnost je strašný mechanismus. Přestože se po roce 1989 čeští nakladatelé hekticky snažili dohnat skluz a seznámit české publikum se vším podstatným,

co se na poli fantastiky za posledních několik desítek let odehrálo, ne každého jejich horečná snaha zasáhla.

Dračí doupe a další aktivity – vhodné i pro knihovny

Podstatným prvkem fantastiky je totiž hravost, se kterou se čtenáři sdružují a aktivně se v žánru pohybují. Na conech, pravidelných setkáních

fanoušků, jsou běžnou součástí přednášky, ve kterých fanoušci fanouškům referují o novinkách a zajímavých aspektech fiktivních světů. Běžné jsou znalostní kvízy, hry (deskové, roleplayingové i počítačové) a tvůrčí dílny. Fanoušci vstupují do svého oblíbeného světa literárními příspěvky, pokoušejí se vytvořit odpovídající kostým či ilustraci.

Fenoménem, který u jiných literárních žánrů nenajdete, jsou fantasy hry na hrdiny. Předobrazem legendárního „dračáku“ je americká hra *Dungeons & Dragons*. Hned po revoluci chtěl příručku k ní přeložit a mezi české hráče uvést Martin Klíma z nakladatelství Altar. Cena licence však byla tak vysoká, že nakonec vznikla v roce 1990 česká hra *Dračí doupe*. Na stolní hře, jejíž podstatou je vyprávění a celá hra probíhá v rovině dialogu s ručně psanými poznámkami, se kromě Martina Klímy podílela například fantasy spisovatelka Vilma Kadlečková, svou troškou do mlýna tehdy přispěl i spoluautor této rubriky.

Z výše napsaného vyplývá, že pozváním fanoušků fantastiky do knihovny nemůžete prohloupit. Chvilu však trvá, než se u vás zabydlí. Skvělým příkladem je třeba dobříšská knihovna, která odstartovala vlnu *Bookconů*, tedy fantasy vikendů v knihovně. Podle Tomáše Pipoty byla prvotním impulzem pro první ročník snaha najít vhodný prostor, kde by si mohli s kamarády zahrát „dračák“.

„Já tu fantastiku nečtu a nechápu“

Naposledy jsme tento povzdech vyslechli letos na Světě knihy při křtu audioknihy *Soudné sestry*. Pak se herečka Zuzana Slavíková, která knihu načetla, opravila a dodala, že až při práci na této nahrávce si uvědomila, o co tímhle postojem přišla. *Soudné sestry* napsal Terry Pratchett a tento britský autor je další z řady fantasy tvůrců, kterých si začíná všimnat nejen český knižní, ale v posledních letech i audioknižní trh.

Není snad třeba ani zdůrazňovat, že u nás existuje velmi aktivní Klub Terryho Pratchetta a že jeho členové tuto humoristickou fantasy nejen čtou, ale také se scházejí, chodí do divadel, a to nejen na adaptace Pratchettových děl, každoročně organizují *Trpaslicon* – festival britského humoru, sci-fi a fantasy.

Zeměplocha, kterou nesou čtyři sloni a humor

Spoluautor tohoto článku má v nabídce přednášek pro starší žáky program *Průlet fantastickými světy*. Během této besedy kombinované s workshopem seznamuje žáky s historií fantastické literatury a pro užší zapojení a kontakt s posluchači používá mj. i pracovní listy. Jeden z úkolů je doplnit jednoslovný název humoristické fantasy, který začíná takto: „Země...“ Je zajímavé, že tato knižní série je mezi současnými teenagery takřka neznámá. Celý název *Zeměplocha* vyplní opravdu jen pár z nich. Terry Pratchett napsal v rámci této světově populární série 41 knih. *Zeměplocha* je etalonem humoristické fantasy, a pokud se čtenář do jakéhokoliv dílu začte, zpravidla si v následujících letech přečte všechny.

Parodie na Harryho Pottera i Pána Prstenů – a mnohé další

Humoristická (též „komická“) fantasy částečně funguje i jako parodie na ta nejslavnější fantasy díla. Nejen v *Zeměploše*, kde si Pratchett utahuje z *Pána Prstenů* či *Conana*, ale také ze známých pohádek či obecně známých mýtů. Pokud jsme u parodií, žáky také zaujme zmínka o parodiích na *Harryho Pottera* (Barry Trotter) nebo na *Pána prstenů* (Za pár prstenů).

Z praxe je známá věc, že výše uvedené humoristické či parodické texty se mnohem lépe čtou při skupinovém čtení.

Young Adult Fantasy – americký trik na dospívající čtenáře

Svět se mění a jinak se cítí a vymezují i současní dospívající. Velmi mladým fenoménem, který se ze stránek knih rychle překlopil i do filmových verzí, je žánr young adult literatury. S termínem ostatně přišla už více než před půl stoletím odnož Americké knihovnické organizace The Young Adult Library Services Association (YALSA), která stanovila, že do této kategorie budou spadat knihy určené dětem ve věku od dvanácti do osmnácti let.

Někdy tyto knihy, u nás drtivě překladové, vycházejí ve dvou verzích a liší se jen obálkami, takže děti si vyberou dětskou verzi, která by dospívající a dospělá mohla odradit. Dvě různé obálky měly třeba série o Harrym Potterovi či *Jeho temné esence*.

Proč právě v literatuře pro dospívající jmenujeme Harryho Pottera? Protože z praxe můžeme potvrdit, že dnes, po těch letech, si mnoho dospělých lidí stále myslí, že série Harry Potter o tom roztomilém kouzelníčkovi s hůlkou je pro asi tak sedmi- až devítileté děti. Ehm... Jenže Rowlingová postavila svůj příběh tak, aby s ním čtenáři doslova vyrůstali, což znamená, že poslední díly – určitě od *Ohnivého poháru* (4. díl – zabití spolužáka Voldemortem) jsou opravdu již pro náctileté čtenáře. Autor článku zažil, když toltálně neznalí rodiče vodili do kin na zmíněný čtvrtý díl své sotva školní ratolesti, aby pak u scén pod vodou (Vzpomínáte na ty utopené spolužáky v jezeře?) hromadně a v panice utíkali s vyděšenými a na celé kino ječícími dětmi.

Další díla z fantasy šuplíku young adult znají snad všichni žáci na vyšších stupních základní školy. A kupodivu, jak můžeme potvrdit, mnozí přímo z knih. Při besedě či workshopu týkajícího se jejich oblíbených knih pak člověk překvapeně zjistí, že i ten „zakletý“ druhý stupeň základní školy čte více, než mnozí dospělí (zejména učitelé) tuší.

Nebudeme zde samozřejmě (na tomto výostném knihovnickém poli) vysvětlovat obsah notoricky známých sérií. Stačí se jen zmínit o tom, že tyto série už mnoho let hýbou světem našich teenagerů. A je dobré si uvědomit, že se jedná o vysoce čtivé texty, na které se vrhnou i takzvaní „školní nečtenáři“. Jistě, už jsme si v minulých dílech tohoto seriálu řekli, že dnešní děti i mládež mají kolem sebe neuvěřitelné množství vizuálních a interaktivních vjemů, vedle nichž jsou knihy zdánlivě nezajímavé.

Na druhou stranu, zkuste se běžného „dospěláka“ zeptat, kolik knih přečte za rok. Spíše vám řekne, že na čtení nemá čas a že si radši pustí nějaký oddychový film apod. Prostě typické „školácké“ výmluvy.

Abychom lépe pochopili, jaké „objemné“ knižní série mladí čtenáři na celém světě (a podle vysokých prodejů i u nás) hltají, podívejme se jen na počet knih ve dvou sériích a počet stran:

- *Písň ledu a ohně* – pět knih: např. *Bouře mečů* – 1132 stran, *Tanec s draky* – 1184 stran
- *Stmívání* – čtyři knihy: např. *Rozbřesk* – 608 stran, *Nový měsíc* – 464.

Ano, opravdu se pořád ještě pohybujeme mezi teenagery a jejich oblíbenými knižními sériemi jako *Labyrint*, *Zaklínač*, *Drakeni z Permu*, *Drenajské ságy* nebo *Jeho temné esence*.

Od pohádkové fantasy dál

Dětští čtenáři, kteří hltali *Letopisy Narnie*, *Alenku v říši divů*, *Čaroděje ze země OZ* či *Nekonečný příběh*, po dvanáctém roce přecházejí ke knihám, kde ne vždy je zlo potrestáno a dobro odměněno, platonické vztahy se naplňují, pravidla světa i vlastních rozhodnutí se komplikují. Nic jim však díky obrovskému boomu young adult literatury nebrání zůstat věrni fantasy žánru a rozjet se třeba na nejbližší con seznámit se s dalšími fanoušky.

Připoutejte se, bude to jízda! Jedeme na con aneb Trocha terminologie!

- **Geek** – nadaný a trochu sociální student či vědec. Typickým příkladem geeka je Sheldon a jeho přátelé z nejsledovanějšího TV seriálu *Teorie velkého třesku*.
- **Nerd** (česky též třeba „mimoň“) – význam podobný částečně předešlému výrazu. Nerdi jsou zpravidla velice výkonní jedinci, kteří se však neumějí sociálně pohybovat v běžné společnosti (např. TV seriál *Ajtáci*).
- **Trekkie** – fanoušci letitého TV seriálu a celovečerních filmů.
- **Postapo** – příběhy z postapokalyptické budoucnosti (po jaderné či chemické válce, po ekologické katastrofě či po útoku mimozemšťanů).
- **LARP** (Live Action Role Play) – hraní postav z domluveného příběhu, odehrává se ve měslech či na táborech apod. Účastníci, kteří přímo hrají „divadelní“ role, si oblékají kostýmy, vytvářejí týmy atd. V současné době součástí skoro každého letního tábora; témata jsou nejrůznější – třeba piráti, detektivové, pátrání po vzácných předmětech, ztroskotání na cizí planetě nebo středověký svět...

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

klara.smolikova@tiscali.cz

Psalo se jinde

Podklady jsou čerpány z databázi Anopress a KKL.

Portál pro nevidomé FriendlyVox míří i do knihoven. *IT Systems: Společnost*, 2018, č. 4, s. 53. ISSN 1212-4567.

Portál FriendlyVox je určen pro slabozraké, nevidomé i lidi s jiným zrakovým handicapem. Od dubna tohoto roku školí nadace FriendlyVox desítky knihoven, které pomáhají těmto uživatelům používat internet v jeho základních i pokročilých funkcích (v ČR je 100 000 zrakově postižených). V článku je vysvětlen rozdíl mezi standardně odečítacím programem a tímto portálem. Zavedení do sítě knihoven podporuje nadační fond FriendlyVox a projekt Nadačního fondu Českého rozhlasu Světluška.

NAGY, Petr. Knihovnice a spisovatelé jsou na jedné lodi. *Literární noviny: příloha Biblio*, 2018, č. 5, s. 1. ISSN 1210-0021.

Rozhovor se spisovatelem, překladatelem a diplomatem Markem Tomanem nejen o jeho knihách, ale také o knihovnické profesi, čtenářské gramotnosti, roli knihoven ve společnosti, práci v porotě Magnesia Litera, dětské literatuře, literární tvorbě, procesu psaní knihy, rozdílu mezi literaturou pro dospělé a pro děti apod.

MITROFANOVOVÁ, Markéta. Audioknihy aneb Dvojnásobná porce umění. *Magazín Právo: Téma*, 2018, č. 18 (20180505), s. 10. ISSN 1211-2119.

Příspěvek se věnuje procesu tvorby audioknihy, jejíž obliba vzrostla v loňském roce o 14 % (údaj Asociace vydavatelů audioknih). Popisuje uživatele, kteří audioknihy kupují a poslouchají, dále výhody – audiokniha se dá stáhnout do mobilu, tabletu i počítače. Je zde vyzdvížena důležitost interpretů (mimo jiné jejich hlasového fondu). Autorka seznamuje se situací v knihovnách, uvádí počet výpůjček, zpětnou vazbu od čtenářů apod.

VOTRUBA, Viktor. Milovníci železnice nově míří do Kralup. *Mladá fronta Dnes: Střední Čechy*, č. 88 (20180416), s. 14. ISSN 1210-1168.

Článek popisuje Ústřední knihovnu dopravu v Kralupech n. Vltavou, založenou v roce 1919, která spravuje jedinečný fond. Tento fond obsahuje vše, co se týká železniční dopravy na na-

šem území. Knihovna není samoobslužná, s výběrem literatury či informačních zdrojů pomáhá její personál. Uživatelé jsou jak pravidelní, tak občasní návštěvníci. Knihovna spravuje fond čítající 120 000 svazků (monografie, skripta, normy, předpisy, jízdní řády, výzkumné zprávy, mapy aj.). V článku je dále uvedena výpůjční doba a služby knihovny.

VOLF, Petr. Chrám knih. *Ego!: Architektura*, 2018, č. 19, s. 20.

Autor se zabývá netradičním umístěním knihoven, tzv. *konverzí prostoru*. Například hrad Soběslav (městská knihovna) či knihovna v jihomoravské obci Mokrá-Horákov. Dále se věnuje stavbám, jež projektovalo Studio Projekt. K nejznámějším patří Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, Národní technická knihovna v kampusu Českého vysokého učení technického, dále Knihovna a kulturní centrum Vozovna. Stručně popisuje jejich jedinečné technické parametry. Navazuje část věnovaná brněnskému architektovi Zdeňku Fránkovi, který navrhl přestavbu budovy pro zemědělské zásobování v Boskovicích na městskou knihovnu, dále knihovnu v Dukovanech a knihovnu Technické univerzity v Liberci. Na závěr se článek věnuje Blobu (nerealizovanému návrhu Národní knihovny ČR od architekta Jana Kaplického).

TRÁVNÍČEK, Jiří. Kulturní vetřelec. *Host: Historie*, 2018, č. 5, s. 70. ISSN 1211-9938.

Článek o vývoji záznamu informací a procesu čtení. Stručně představuje vznik písma, knihy, čtenářské kultury, knihtiskařství, vynález knihtisku. Dále se věnuje roli knihoven při šíření vzdělanosti ve společnosti. Popisuje také další média a jejich vliv na čtení (televize, noviny, časopisy, internet, digitalizace).

SVOBODA, Luděk. Academia: Značka, která má tradici. *Věda a výzkum*, 2018, 2(1), s. 64–67. ISSN 2533-784X.

Článek je zaměřen na ediční práci v nakladatelství Academia, uvádí jeho stručnou historii, ediční záměry, spolupráci s Ediční radou Akademie věd ČR. Dále se zabývá českým čtenářem, počtem přečtených knih, českým knižním trhem, velikostí nákladů vydávaných knih.

Bookstart v Anglii 2018

Nový projekt na podporu čtenářské gramotnosti *S knížkou do života* je založen na mezinárodním projektu *Bookstart*. Ve Velké Británii už existuje víc než čtvrt století. Příspěvek pojednává o dosavadní praxi.

- **Britská společnost v současnosti prochází kulturní krizí, která se přičítá snaze „dumbing down“ – otupovat. Šíří se pocit, že nadané děti bývají ve školách zanedbávány pod záminkou rovnosti a s úmyslem stejných podmínek pro všechny.**
- **Dnes projekt Bookstart podporuje spolupráci knihovníků a rodičů malých dětí. Předčítání nejenom rozšiřuje dětem slovník a prohlubuje citové prožitky, ale také jim dává možnost náhledu do hlubokých kulturních tajemství.**

Cílem projektu je podpořit myšlenkový rozvoj dětí v raných letech četbou knih a zároveň posilovat rodinné vztahy společnými prožitky dětí s rodiči nad knihou. Oba tyto cíle se zároveň týkají aktuálních společenských a kulturních problémů země. Organizace zvaná Booktrust (www.booktrust.org.uk) daruje dětem balíček obrázkových knížek během prvního roku jejich života a znovu mezi třetím a čtvrtým rokem. Očekává se, že rodiče budou dětem z darovaných knížek předčítat.

Distribuci mají na starosti profesionálové ve zdravotnictví, knihovnách a sociálních službách. Během zdravotní prohlídky dětí mezi devíti a dvanácti měsíci předají zdravotní pracovníci rodičům plátěnou tašku se dvěma knihami tištěnými na tvrdé lepence, jednu obyčejnou knihu říkadla a pozvánku do knihovny. Později děti dostanou brašnu, ve které jsou dvě knihy, omalovánky a barevné tužky, seznam doporučené četby a rady rodičům.

Každý rok se pořádá týden věnovaný *Bookstartu*, během kterého se scházejí skupiny rodičů s malými dětmi, aby společně nahlas četli vybranou knihu. Letos je to ptačí příběh *A Busy Day for Birds* od Lucy Cousinsové. Očekává se, že letošní knihu dostane více než 450 000 dětí.

Kulturní krize

Britská společnost v současnosti prochází kulturní krizí, která se přičítá snaze „dumbing down“ – otupovat. Šíří se pocit, že nadané děti bývají ve školách zanedbávány pod záminkou rovnosti a s úmyslem stejných podmínek pro všechny. Veřejné knihovny zase bývají někdy kritizovány pro „elitismus“. Koncept veřejné knihovny tak, jak byl zaveden v polovině devatenáctého století, předpokládal, že knihovna je pro všechny, bez rozdílů. V praxi však knihovny používali především lidé středních a nižších vrstev. Jak vyšší vrstvy postupně chudly (mj. také následkem dědických a jiných daní), přibýlo čtenářů ze středních a vyšších vrstev. Knihy v soukromém vlastnictví nejsou dnes znakem bohatství, protože jsou cenově přístupné i lidem s průměrným příjmem. Bohužel, čtenářů v knihovnách a i knihoven samotných však ubývá.

V Anglii se dnes najdou rodiny, ve kterých poličky na knihy už nejsou nutně částí domácího vybavení. V žádné domácnosti však neschází televizor, počítač nebo jiné technické vybavení. Děti v těchto rodinách znají literaturu nejvýše z televizních seriálů. Při výzkumu v roce 2016 řeklo každé jedenácté dítě, že nevládní ani jednu knihu (literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/).

V současné společnosti se už knihy nepokládají za cenný předmět a úroveň zacházení s nimi

Projekt *Bookstart* se stal pod patronací SKIP inspirací pro jeho českou obdobu *S knížkou do života*; momentky z akcí v MěK Svitavy (vlevo) a v Knihovně města Ostravy

Foto: archiv SKIP

poklesla. Novou knihu si sotvakdo před čtením zabalí. Místo záložky ohne roh stránky, a když se kniha poškodí, koupí si jednoduše novou. Nové generace se už neučí, jak knihy chránit. Rodiče a učitelé se obávají, aby děti a mládež neodradili od čtení. U počítačů asi podobnou zábranu nemají, když dětem ukazují, který povel by mohl všechno vymazat.

Návrat četby do rodin

Projekt *Bookstart* vznikl v naději, že návrat četby do rodinného života pomůže napravit některé problémy ve společnosti. Nejsem si však jista, zda se to podaří. Pozitivním výsledkem výzkumu Literacy Trust z roku 2016 je, že šesti z deseti dětí přinášela četba potěšení. Děti, které rády čtou, mají lepší slovní zásobu a lepší školní výsledky. Mají také větší sebedůvěru a zájem o dění ve světě. Tráví méně času na internetu a sociálních sítích.

Když jsem před šedesáti lety začínala pracovat v knihovně, malým dětem se věnovalo méně pozornosti, i když někteří rodiče si pro ně půjčovali obrázkové knížky k předčítání. Dnes projekt *Bookstart* podporuje spolupráci knihovníků a rodičů těchto dětí. Předčítání dětem rozšiřuje nejenom slovník a prohlubuje citové prožitky, ale také jim dává možnost náhledu do hlubokých kulturních tajemství. Pro mne byl v raném dětství zdrojem takových pravd Erben, jehož pohádky jsem poslouchala opakovaně, až jsem některé znala nazpaměť.

Už v roce 1962 jsem napsala článek *Books before two* (*The Assistant Librarian*, Sept. 1962, s. 168–70), v kterém jsem shrnula zážitky s před-

čítáním dvouletému dítěti. Nejúspěšnější tehdy pro mne byla jedna česká knížka s minimálním textem, která dala dítěti prožít, co je dramatická situace. Na levé straně dvoustránky se ztratilo prasátko, na pravé se našlo. Pauza mezi stránkami dovolila dítěti nahlédnout do samotného jádra uměleckého díla. Je docela možné, že dramatické situace, které dnes můj syn popisuje ve svých povídkách, pramení z tohoto jednoduchého příběhu o ztraceném prasátku.

Nový „underground“

Zásadou *Bookstartu* tedy je, že podporuje rodinné předčítání dětem. Co mi v tomto programu schází, je předčítání v rodině dospělým, jako to v Anglii bývalo v době královny Viktorie.

Nikdy nezapomenu na dovolenou v karavanu u moře, kdy jsme si večer četli *Bylo nás pět* od Karla Poláčka. Nebyla tam televize a laptopy ještě nexistovaly. Zůstal nám ale nezapomenutelný zážitek. Myslím si proto, že by se program *Bookstart* měl rozšířit i na dospělé.

Náznaky této potřeby se už projevují v různých malých klubech čtenářů. Některé vedou knihovny, jiné vznikají z iniciativy skupin přátel. V britské společnosti tak vzniká nový „underground“ – většinou z iniciativy žen středního a staršího věku, které čtou a diskutují o hodnotné literatuře.

Podobný vývoj se objevuje i v hudebním světě. Pěvecké sbory při kostelech vzkvétají; hudební společnosti na venkově si zvou hudebníky na pravidelné komorní koncerty. Tyto činnosti dávají naději, že se tradiční kultura vrací. *Bookstart* kráčí správným směrem.

SYLVA ŠIMSOVÁ

simssova@simssova.demon.co.uk

Průzkum mezi sesterskými univerzitními knihovnami Nimbe Adedipe, Abeokuta v Nigérii a Valley Library v americkém Oregonu v loňském roce odhalil pozitivní vztah ke spolupráci zcela odlišných kultur při zpracování znalostí a informací. Ačkoli měly oba týmy velké obavy zvláště z technologické propasti mezi knihovnami, průzkum jednoznačně prokázal, že v budoucnu aktivně spolupracovat chtějí. Univerzitní knihovny mají shodné cíle – vytvářet univerzální přístup k informacím a znalostem, zvyšovat efektivitu služeb, čelit novým výzvám v knihovnickém povolání a posílit služby pro různé skupiny uživatelů. Průzkum ukázal existenci předsudků amerických knihovníků vůči africkým kolegům. Řada z nich si uvědomovala odlišnou kulturní historii a rozdíl v přístupu k informacím. Pro všechny byla spolupráce novou zkušeností, ale všichni cítí, že v dnešní globalizované společnosti je – zvláště napříč rozdílnými kulturami – velmi důležitá. Mnoho obyvatel USA se stydí za koloniální historii své země a je pro ně problematické o této části amerických dějin hovořit. Je tedy možné, že některé knihovny a knihovníci v USA se mohou vyhýbat rozvoji kontaktů s knihovnami v Africe z důvodu připomínání neblahé imperialistické historie. Organizátoři průzkumu se ovšem domnívají, že k překonání tohoto letitého problému může vést pouze mezikulturní spolupráce.

(*IFLA Journal – Volume 44, Number 1, March 2018, s. 44–56*)

Podnětem pro vznik slovenského modelu digitálního propojení knihoven s knihkupectvími a vydavatelstvími bylo rozšíření pro prohlížeč Google Chrome: Library Extension 2016. Rozšíření je však omezené jen na jedno internetové knihkupectví a jednoho producenta knihovnicko-informačního systému. Cílem slovenských knihovníků je vytvořit univerzálnější, modulární koncept aplikace, která umožní efektivní propojení webových stránek slovenských knihkupectví a vydavatelství i fyzických objektů s online katalogy slovenských knihoven. Jako řešení se nabízí služba Bookhunter v podobě rozšíření pro internetový prohlížeč a mobilní aplikace. V první fázi je nejperspektivnějším řešením spolupráce s producenty knihovnicko-

-informačních systémů a s přímým vstupem do jimi zpracovaných souborných katalogů API s využitím protokolů Z39.50, OAI-PMH, NCIP. Analýzou webových stránek největších slovenských knihkupectví kolegové na Slovensku zjistili, že s výjimkou portálu Gorila.sk obsahují všechny potřebné bibliografické údaje a v takové formě, že je lze automaticky extrahovat pro další zpracování. Protože databáze čísel ISBN přidělených na Slovensku není přístupná na internetu, získat úplný bibliografický záznam je komplikované. Ani jedno ze sledovaných knihkupectví při zápisu bibliografických údajů nepoužívá mikroformáty nebo jiné standardní metadatové struktury. Popularita již existujícího rozšíření Library Extension v zahraničí ukazuje, že by to byl vhodný model i pro Slovensko. Ale jeho zavedení ve slovenském fragmentovaném prostředí bude neporovnatelně složitější a vyžádá si velkou spolupráci knihoven a dalších partnerů.

(*Knížnica – ročník 18, číslo 3/2017, s. 3–12*)

V říjnu 2017 schválil německý knihovnický spolek BID novou verzi svého etického kodexu knihovníka a zpřístupnil jej v listopadovém čísle spolkového periodika OCM. Vznik etického kodexu má v Německu relativně mladou tradici. Zatímco nejstarší etický knihovnický kodex byl přijat ve Spojených státech amerických v letech 1938/39, většina z nynějších více než sedmdesáti byla přijata teprve po roce 2000. V Německu nebyl první návrh etického kodexu knihovníka v roce 2001 knihovníky přijat. Úspěšný impuls přišel ze zahraničí – mezinárodní knihovnická organizace léta podporovala BID při vzniku tohoto dokumentu. Ten byl přijat až v letech 2006–7. Na jaře roku 2007 byl etický kodex prezentován na kongresu knihoven v Lipsku, ale byl velmi kritizován a neprošel celostátní diskusí. Do vzniku etické komise BID (2010) nebyla navržena žádná opatření na popularizaci, zachování a případné přizpůsobení etických zásad. Poté (do roku 2015) se organizovaly pravidelné etické akce v knihovnách. V současnosti se německým knihovníkům prezentuje nová verze etického kodexu, který již prošel celostátní diskusí.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 70, Nr. 3/2018, s. 174–179*)

Před 150 lety, **6. 8. 1868**, se narodil francouzský básník a dramatik **Paul Claudel** († 1955), autor dramat *Saténový střevíček*, *Rukojmí*, *Polední úděl* či *Zvěstování Panně Marii*; jako diplomat působil v letech 1909–10 také v Praze.

Před 140 lety, **10. 8. 1878**, se narodil německý spisovatel **Alfred Döblin** († 1957), autor románu *Berlín, Alexandrovo náměstí* a rozsáhlého románu o slavné postavě českých a evropských dějin *Valdštejn*.

Před 65 lety, **17. 8. 1953**, se narodila **Herta Müllerová**, německá spisovatelka narozená v Rumunsku, nositelka Nobelovy ceny za literaturu (2009); česky vyšly její romány *Rozhoupaný dech* a *Srdce bestie*, novela *Cestovní pas* a soubor povídek *Nížiny*.

Před 200 lety, **18. 8. 1818**, se narodil český obrozenecký básník **Václav Bolemír Nebeský** († 1882), intimní přítel Boženy Němcové.

Před 200 lety, **20. 8. 1818**, se narodila **Emily Brontëová** († 1848), anglická spisovatelka, jedna ze tří literárně činných sester Brontëových, autorka jediného románu *Na Větrné hůrce*, klasického díla světové literatury, několikrát zfilmovaného.

Před 140 lety, **20. 8. 1878**, se narodil český kněz, básník a spisovatel **Jakub Deml** († 1961), jehož nejnámější prózou je *Zapomenuté světlo* (ve stejnojmenném filmu ji volně zpracoval režisér Vladimír Michálek).

Před 120 lety, **20. 8. 1898**, se narodil a před 45 lety, **8. 8. 1973**, zemřel švédský spisovatel **Vilhelm Moberg**, autor rozsáhlého realistického díla s výrazně epickými prvky. Často se ve své tvorbě obracel do historie. Z raných děl uvedme např. románovou svitu *Daleko od silnice* a *Zatáté ruce*, trilogii *Snížená známka z mravů*, *Nesparnost* a *Dejte nám půdu* či romány *Voják se zloženou puškou* a *Vyjed' v noci*. V letech 1949 až 1959 vyšla postupně slavná čtyřdílná sága (souborně vydaná roku 1962) *Vystěhovalci, Přistěhovalci, Usedlíci* a *Poslední dopis do Švédska*, později úspěšně zfilmovaná Janem Troellem (filmy *Emigranti* a *Nová země*). Moberg v ní líčí osudy švédských sedláků, kteří se v polovině 19. století vystěhovali do americké Minnesoty.

Před 220 lety, **21. 8. 1798**, se narodil francouzský historik a prozaik **Jules Michelet** († 1874), autor sedmnáctisvazkových *Dějin Francie* a sedmisvazkových *Dějin Francouzské revoluce* (česky z nich vyšel obsáhlý výbor *Francouzská revoluce*). Před 180 lety, **21. 8. 1838**, zemřel **Adalbert von Chamisso** (* 1781), německý básník a botanik.

Před 140 lety, **22. 8. 1878**, se narodil **Ladislav Klíma** († 1928), český prozaik, dramatik, básník a filozof, jeden z neoriginálnějších českých myslitelů, autor filozofického spisu *Svět jako vědomí a nic* či expresionistického románu *Utrpení knížete Sternenhocha*.

Před 60 lety, **22. 8. 1958**, zemřel francouzský spisovatel **Roger Martin du Gard** (* 1881), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1937), autor románové kroniky *Thibaultové* nebo románu v dialozích *Jean Barois*.

Před 80 lety, **25. 8. 1938**, se narodil britský spisovatel a novinář **Frederick Forsyth**, autor světových politických bestsellerů, např. *Den pro Šakala*, *Spis Odessa*, *Žoldáci*, *Čtvrtý protokol*, *Vyjednavač*, *Boží pěst*, *Ikona*, *Mstitel* či *Kobra*.

Před 110 lety, **29. 8. 1908**, se narodil francouzský spisovatel **Robert Merle** († 2004). Do literatury vstoupil poměrně pozdě, až v roce 1949 válečným románem *Víkend na Zuydcoote*, za který získal prestižní Gouncourtovu cenu. Následovaly úspěšné romány *Smrt je mým řemeslem*, *Malevil*, *Ostrov*, *Až delfin promluví*, *Za sklem*, *Muži pod ochranou* či *Idol*. Od roku 1977 pracoval na svém nejnámějším díle, rozsáhlé šestidílné historické sáze z Francie 16. a 17. století *Dědictví otců*, *V rozpuku mládí*, *Mé dobré město Paříž*, *Vladař na scéně*, *Horoucí láska* a *Světání*, na kterou později navázalo dalších sedm dílů, kde původního vypravěče a hrdinu Petra ze Sioraku vystřídal jeho syn Petr Emanuel (romány *Ples u vévodkyně*, *Mladičský král*, *Růže života*, *Lilie a purpur*, *Sláva a úskalí*, *Spiknutí a úklady* a *Meč a láska*).

Před 330 lety, **31. 8. 1688**, zemřel **John Bunyan** (* 1628), anglický křesťanský spisovatel a kazatel, autor *Poutníkovy cesty*.

Před 110 lety, **31. 8. 1908**, se narodil **William Saroyan** († 1981), americký spisovatel arménského původu, autor románu *Lidská komedie* a novely *Tracyho tygr*.

Před 240 lety, **8. 9. 1778**, se narodil **Clemens Brentano** († 1842), německý básník a prozaik, spoluautor sbírky lidové poezie *Chlapcův kouzelný roh*, ze které pro své slavné písně často čerpal např. skladatel Gustav Mahler.

Před 190 lety, **9. 9. 1828**, se narodil ruský spisovatel **Lev Nikolajevič Tolstoj** († 1910), jedna z největších postav světové literatury. Narodil se ve staré aristokratické rodině, studoval práva a orientální jazyky, ale studia nedokončil. Pro své názory byl považován za podivína, revolucionáře i kacíře (byl vyloučen z církve). Jeho vliv na vývoj ruské i světové literatury byl však obrovský. Psal romány, povídky, dramata i eseje. Ústředními díly jsou tři rozsáhlé romány, které se dodnes těší velké popularitě a patří k nejlepším románům světové literatury: čtyřdílná epos z napoleonských válek *Vojna a mír* (1869), společenský psychologický román *Anna Kareninová* (1877) a filozofický román *Vzkříšení* (1899). Dále napsal autobiografickou trilogii *Dětství, Chlapectví, Jinošství*, povídky *Kozáci* a *Sevastopolské povídky*, novely *Hadži Murat*, *Smrt Ivana Iljiče* nebo *Kreutzerova sonáta* a dramata *Vláda tmy* či *Živá mrtvola*. Mnohá jeho díla byla zfilmována, zdramatizována či se stala podkladem oper nebo baletu.

Před 110 lety, **9. 9. 1908**, se narodil italský básník a prozaik **Cesare Pavese** († 1950), autor románů *Měsíc a ohně*, *Pablův příběh*, *Přítelkyně* a *Đábel na kopcích*, básnické sbírky *Přijde smrt a bude mít tvé oči* nebo lyrických dialogů *Hovory s nymfou*. Před 150 lety, **13. 9. 1868**, se narodil český básník **Otokar Březina** (vl. jm. Václav Jebavý, † 1929).

Před 90 lety, **13. 9. 1928**, zemřel italský prozaik **Italo Svevo** (* 1861), autor románů *Život pana Alfonsa*, *Senilita* a *Vědomí a svědomí Zena Cosiniho*; česky dále vyšel výběr *Krátká sentimentální cesta a jiné povídky*.

Před 40 lety, **14. 9. 1978**, zemřel polský spisovatel **Zenon Kosidowski** (* 1898), známý i u nás převyprávěním biblických příběhů v knihách *Příběhy Mrtvého moře* a *Na počátku bylo slovo*.

Před 80 lety, **15. 9. 1938**, zemřel americký prozaik **Thomas Wolfe** (* 1900), autor románu *K domovu pohled, anděle!*

Před 130 lety, **16. 9. 1888**, se narodil finský spisovatel **Frans Eemil Sillanpää** († 1964), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1939), autor románu *Umírala mladičká*.

Před 110 lety, **19. 9. 1908**, se narodil finský spisovatel **Mika Waltari** († 1979), autor románů *Egyptán Sinuhet*, *Plavolásky*, *Krvavá lázeň*, *Šťastná hvězda*, *Temný anděl*, *Pád Cařihradu*, *Tajemný Etrusk*, *Jeho království*, *Nepřátelé lidstva* a dalších.

Před 140 lety, **20. 9. 1878**, se narodil americký spisovatel **Upton Sinclair** († 1968), autor románu *Džungle*, jedenáctidílné románové série *Konec světa* (za třetí díl, *Dračí zuby*, získal v roce 1943 Pulitzerovu cenu) nebo románu *Olej*, na jehož motivy vznikl oceňovaný film *Až na krev*.

Před 120 lety, **20. 9. 1898**, zemřel německý spisovatel **Theodor Fontane** (* 1819), autor románu *Effi Briestová*.

Před 130 lety, **26. 9. 1888**, se narodil **T. S. Eliot** († 1965), anglický básník, esejista, kritik a dramatik amerického původu, nositel Nobelovy ceny za literaturu (1948). Narodil se v americkém St. Louis, studoval na Harvardu, pak pobýval v Evropě, studoval i v Oxfordu a roku 1916 se definitivně usadil v Anglii, kde se stal redaktorem časopisu *The Egoist*; roku 1922 založil čtvrtletník *The Criterion* (hned v prvním čísle uveřejnil své nejslavnější dílo, báseň *Pustá země*) a roku 1927 se stal ředitelem nakladatelství Faber and Faber (téhož roku získal britské občanství). Byl vlivným kritikem, za svého života uveřejnil na pět set esejů (česky vyšel výběr *O básnictví a básnicích*). Jeho básnické dílo není příliš rozsáhlé, avšak svým významem a vlivem na světovou poezii se mu máloco vyrovná.

Vedle slavné *Pusté země* (česky též jako *Pustina* či *Zpustlá země*) jsou to zejména *Píseň lásky J. Alfreda Prufrocka*, *Dutí lidé*, *Popeleční středa* a *Čtyři kvartety* (česky vyšel v roce 1967 výběr, zahrnující většinu básní, ve svazku *Pustina a jiné básně* v překladu Jiřího Valji). T. S. Eliot je také autorem pěti básnických dramát: *Vražda v katedrále*, *Rodinné shromáždění*, *Koktailový večírek*, *Prokurista* a *Zasloužilý státník*. Rozmarné básně *Praktická příručka o kočkách* se staly základem slavného muzikálu *Cats* (*Kočky*) Andrewa Lloyda Webbera (1981).

Portréty archiv autora

Fortifikační důstojník Willenberg a 300 let knihovního fondu NTK

s. 268–271

← Budova NTK byla otevřena v roce 2009

Foto: archiv NTK

V Jičíně připravujeme rekonstrukci a přístavbu

s. 253–254

↓ Vizualizace stavební úpravy a přístavby Knihovny Václava Čtvrtka v Jičíně

Obr.: a1architects

SDRUK poznává knihovny v Sasku

s. 274–275

↑ Novostavba budovy Saské zemské a univerzitní knihovny v Drážďanech z roku 2002

Foto: archiv SVK v Ústí nad Labem

Humor a „Young Adult Fantasy“ vpřed!

s. 292–294

Sobotní setkání scifistů v Měk Dobříš

Foto: archiv J. W. Procházky a K. Smolíkové

Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny

s. 279–280

↑ Přenosný rentgenový přístroj Philips Metalix s odstíněním nadbytečné radiace (konec 20. let minulého století)

Foto: archiv Zdravotnického muzea NLK

↑ Závěsná protéza paže (kolem roku 1920)

MINISTERSTVO
KULTURY

Olomoucký kraj

konference
Knihovny současnosti

www.sdruk.cz

11—13 9 2018

18

místo konání:

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc

SDRU_K